

อภินันทนาการ

14 12 107

ชาวจีนกับเศรษฐกิจไทยในสมัยรัชกาลที่ 5

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

0489

30 SEP 2006

วิทยานิพนธ์

ของ

เปล่งศรี จันทร์คุ้ม

D5570.C5

ป 4428

2531

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

วันลงทะเบียน 30 SEP 2006

เลขทะเบียน 0489

เลขเรียกหนังสือ ID 290623

ป 4428

2531

ศูนย์บริการทางบรรณารักษะ

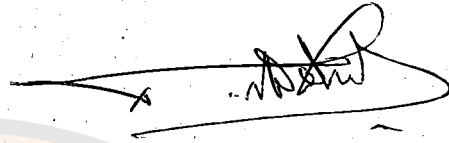
เลขที่รับฝาก 71036

รับฝาก 19 เดือน 11 พ.ศ. 31

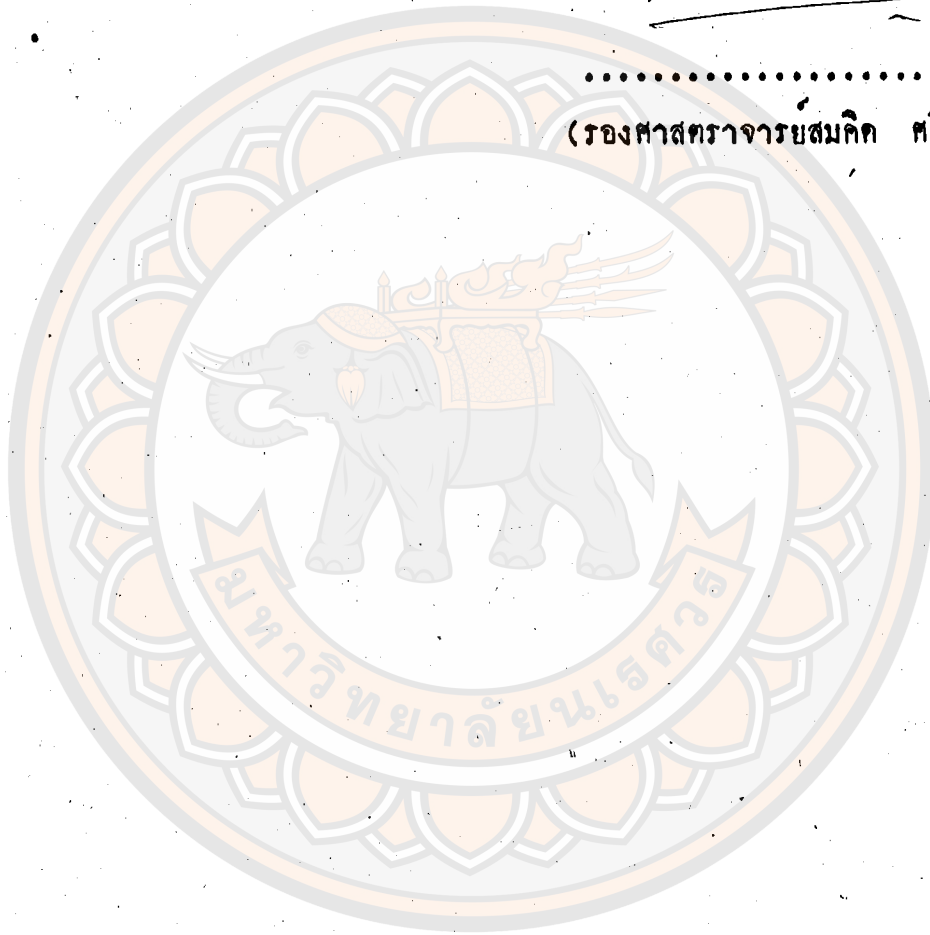
เสนอทอมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต

ตุลาคม 2531

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาภาคินพนธ์ฉบับนี้เห็นสมควรรับเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

..... ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์สมคิด ศรีสิงห์)

ประกาศศุภกฤต

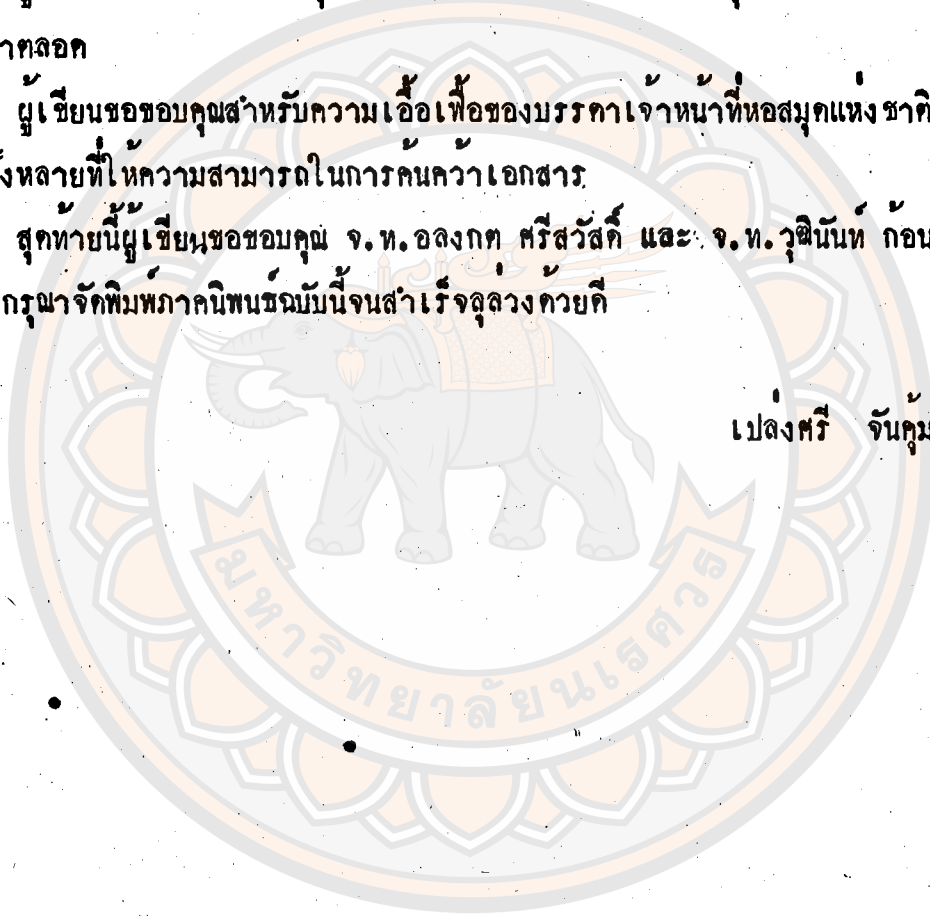
ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์สมคิด ศรีสิงห์ ซึ่งได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำภาคนิพนธ์ครั้งนี้ และยังได้ให้คำแนะนำ ทรวงแก่ ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิศา มารดา ที่ให้ความสนับสนุนและให้กำลังใจในการศึกษา
คนความมาตลอด

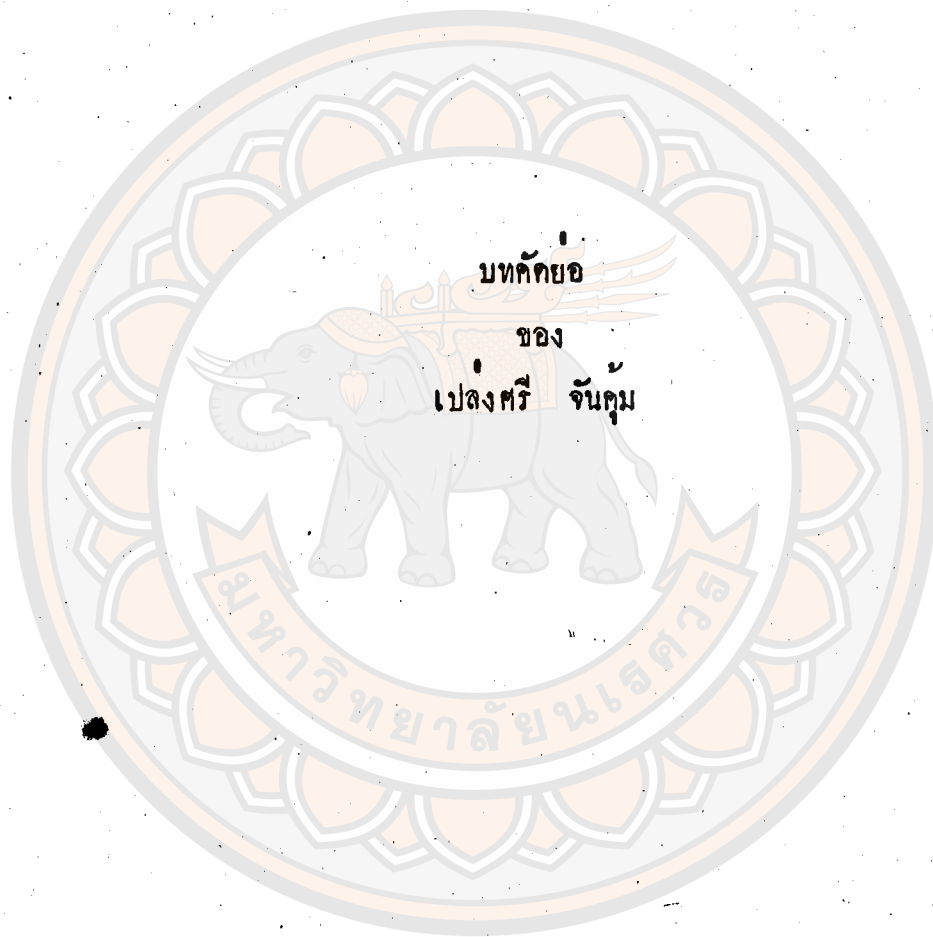
ผู้เขียนขอขอบคุณสำหรับความเอื้อเฟื้อของบรรดาเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติและแหล่ง
คนควาทั้งหลายที่ให้ความสามารถในการคนควาเอกสาร

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอขอบคุณ จ.ท. อลงกต ศรีสวัสดิ์ และ จ.ท. วุฒินันท์ กอนทอง ที่ได้
ให้ความกรุณาจัดพิมพ์ภาคนิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เปลื้องศรี จันคุ้ม

ชาวจีนกับเศรษฐกิจไทยในสมัยรัชกาลที่ 5

บทคัดย่อ
ของ
เพลงศรี จันทน์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต

ตุลาคม 2531

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าเรื่องชาวจีนกับเศรษฐกิจไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อศึกษาถึงบทบาทของชาวจีนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจไทยและการวิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของชาวจีนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจไทยในต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ชาวจีนได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาช้านานและช่วงที่ชาวจีนได้อพยพเข้ามามากที่สุดคือในสมัยรัชกาลที่ 4-5 เมื่อชาวจีนเข้ามาแล้วชาวจีนส่วนใหญ่จะแบ่งการประกอบอาชีพ ที่อยู่อาศัย ตามลักษณะของกลุ่มภาษาพูด ส่วนเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจไทยอย่างใหญ่หลวงในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ชาวจีนจะเข้ามามีบทบาทในกิจการค้าขายมากที่สุด และยืมค่าเงินธุรกิจในด้านอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น โรงสีไฟ โรงเลื่อย กิจการเหมืองแร่ เป็นต้น และชาวจีนยังเป็นผู้ริเริ่มทำการธนาคารในประเทศไทยอีกด้วย เมื่อชาวจีนควบคุมเศรษฐกิจเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดปัญหาหลายประการเช่น ปัญหาสมาคมคิมอึ้งยี่ ปัญหาคนจีนเข้าเป็นคนบังคับของชาวต่างชาติ ฯลฯ จากการศึกษาค้นคว้าให้ความกระจ่างในประวัติเศรษฐกิจไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 5 ตลอดจนชาวจีนมีส่วนร่วมเป็นอย่างมากในการปรับปรุงเศรษฐกิจไทยให้เจริญมาจนทุกวันนี้

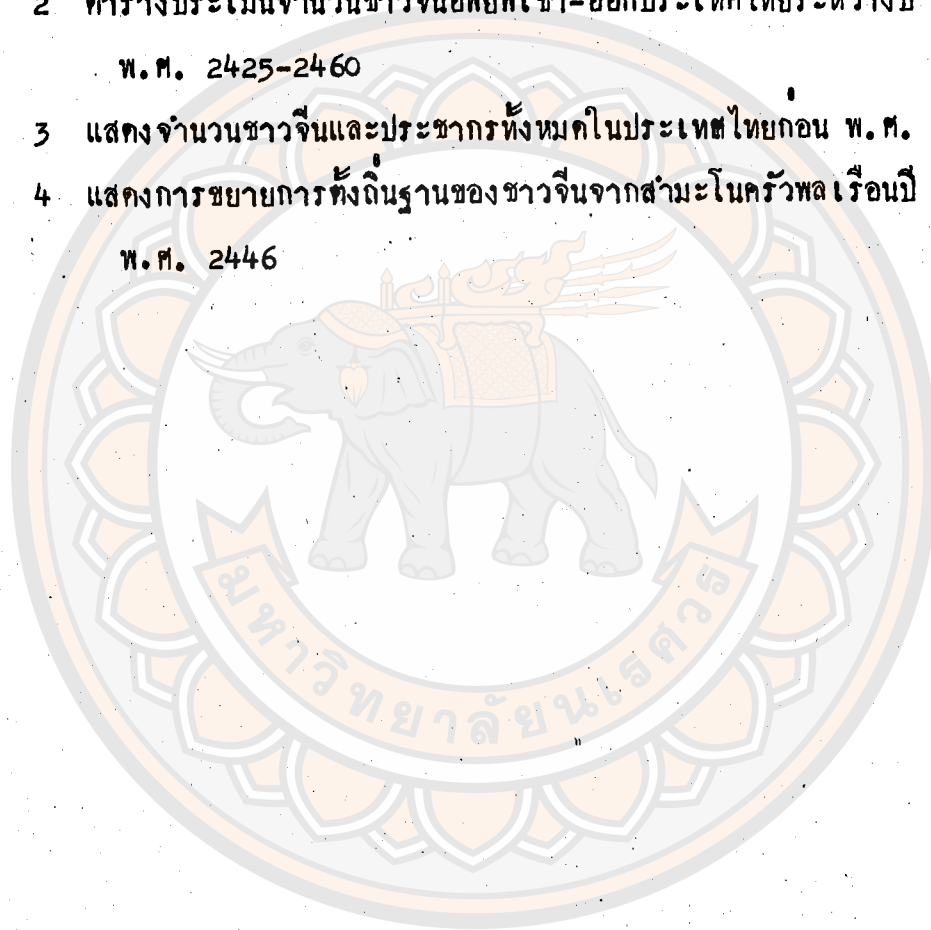
สารบัญ

	หน้า
บทนำ	ก
บทที่ 1 ประวัติเศรษฐกิจไทยโดยสังเขป	1
1 ระบบเศรษฐกิจในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น	1
2 การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจไทยในรัชกาลที่ 4	8
3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจในยุคแห่งการปฏิรูปรัตนโกสินทร์	13
บทที่ 2 ชาวจีนในประเทศไทย	18
1 - สาเหตุของชาวจีนโพ้นทะเลมาสู่ประเทศไทย	19
2 ปัจจัยสำคัญซึ่งส่งเสริมให้คนจีนอพยพมาสู่ประเทศไทย	21
3 กลุ่มชาวจีนอพยพจำแนกตามภาษาพูดของท้องถิ่นเดิม	26
4 จำนวนชาวจีนอพยพ	28
5 สาเหตุการเปลี่ยนแปลงของจำนวนชาวจีนอพยพ	30
6 อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรจีนในประเทศไทย	33
7 การขยายการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในประเทศไทย	37
✓ 8 การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนจำแนกตามภาษาพูด	39
บทที่ 3 การประกอบการภาคอาชีพต่าง ๆ ของคนจีนในประเทศไทย	40
3.1 ลักษณะนิสัยของคนไทยและคนจีน	40
3.2 การจำแนกกลุ่มชาวจีนตามลักษณะการประกอบการ	42
3.3 ประชากรจีนในภาคเกษตรกรรม	43
3.4 ประชากรจีนในภาคอุตสาหกรรม	45
3.5 ประชากรจีนในภาคแรงงานกรรมกร	47
3.6 ประชากรจีนในภาคพาณิชย์กรรม	48

	หน้า	
บทที่ 4	บทบาทชาวจีนกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในสมัยรัชกาลที่ 5	50
	4.1 บทบาทการพัฒนาการค้าทะเลปลูก	50
	4.2 บทบาทชาวจีนค้าข้าวไม่	56
	4.3 บทบาทของชาวจีนค้าในเมืองแร่	58
	4.4 บทบาทของชาวจีนค้าพานิชยกรรม	59
	4.5 ชาวจีนกับธุรกิจธนาคารในประเทศไทย	63
	4.6 ชาวจีนกับระบบภาษีอากรของรัฐ	66
บทที่ 5	ผลสะท้อนอันเนื่องมาจากอิทธิพลในค้าเศรษฐกิจ	68
	5.1 ปัญหาสมาคมลับฮี้ของชาวจีน	68
	5.2 ปัญหาที่ชาวจีนเข้าเป็นคนในบังคับของต่างชาติ	71
	5.3 ปัญหาของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร	72
	5.4 ปัญหาคนจีนกับการพนันในประเทศไทย	74
	5.5 ปัญหาการส่งเงินออกนอกประเทศของชาวจีน	75
บทสรุป		76
บรรณานุกรม		77
บทคัดย่อ		82

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงสินค้าของไทยในปี พ.ศ. 2398	6
2 ตารางประเมินจำนวนชาวจีนอพยพเข้า-ออกประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2425-2460	31
3 แสดงจำนวนชาวจีนและประชากรทั้งหมดในประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2460	34
4 แสดงการขยายการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนจากสามะโนคริวพล เรือนปี พ.ศ. 2446	38

บทนำ

ในยุคศักราชโกสินทร์ตอนต้นเป็นยุคที่ชาวจีนโพ้นทะเลได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเพราะประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งของเอเชียที่เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกับทวีปยุโรป จากการค้าที่คนจีนได้เข้ามาในประเทศไทยมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและสังคม อย่างเห็นได้ชัดเพราะเศรษฐกิจไทยขณะนั้นทำสนธิสัญญาเบาริงในปี พ.ศ. ๒๓๙๘ เป็นระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ หรือแบบช่วยเหลือตนเอง (Self-Sufficient Economy) และสภาพภาพของสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นระบบศักดินาประชาชนต้องเข้ารับราชการ "เข้าเดือนออกเดือน" และประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากการ วิจัยสถานะของชาวจีนในประเทศไทยพบว่า "ฐานะของชาวจีนเมื่อเทียบกับบุคคลกลุ่มอื่นในสังคมไทย ชาวจีนจะมีความอสิทธ์มากกว่าและมีแนวโน้มวิวัฒนาการ เป็นนายทุน แต่ระบบเศรษฐกิจ-การปกครองและสังคมไทยจะเป็นเครื่องกำหนดทิศทางวิวัฒนาการ เป็นนายทุนของชาวจีน แม้การประกอบอาชีพถูกจำกัดให้กับเจ้านายและขุนนาง จะเห็นว่าฐานะของคนจีนเมื่อเปรียบเทียบกับคนไทยแล้ว คนจีนจะมีอสิทธ์เสรีมากกว่าและยังสิทธิพิเศษมากกว่าคนต่างประเทศอื่น ๆ ที่มาอาศัยอยู่ในประเทศไทยอีกด้วย

ลักษณะเด่นของชาวจีน มีความขยันหมั่นเพียรมีความอดทน ตั้งใจทำงานมีความมั่นคงในอุดมการณ์ ความทะเยอทะยาน ความปรารถนาความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อีกทั้งเสียงและรักอสิทธ์นอกจากชาวจีนจะเป็นพ่อค้าแล้วคนจีนยังเขามารับราชการในฐานะผู้มีควมชำนาญพิเศษด้านการค้า เก็บภาษีอากร

ชาวจีนกับเศรษฐกิจไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นเรื่องสำคัญมากเพราะเปรียบเทียบเสมือนเป็น "ยุคหัวเลี้ยวหัวต่อ" เป็นยุคที่พระองค์ ต้องปรับปรุงประเทศมีปัจจัยที่จะต้องปรับปรุงประเทศคือ ปัจจัยภายในจะเกี่ยวกับสภาพของพระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ ความ ล้าหลังของประเทศไทย ปัจจัยภายนอกคืออิทธิพลความรู้ความคิดของชาวตะวันตก การคุกคามของ

จักรวรรดินิยมตะวันตกออกภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และมีปัจจัยที่สำคัญการปรับปรุงประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจไทยคือ การเข้ามาของชาวจีน ชาวจีนได้พัฒนาเศรษฐกิจไทยหลายด้านเช่น ด้านเกษตรกรรม ชาวจีนจะมีเทคนิคและวิธีการผลิตที่ถูกของความรู้วิชาการจะผลิตเพื่อการค้า ด้านอุตสาหกรรม มีกิจการหลายอย่างกิจการ โรงสีไฟ โรงเลื่อย คานพาณิชยกรรม มีโรงรับจำนำ ระยะเวลาชาวจีนจะมีบทบาทในค้าเศรษฐกิจไทยมากจนรัฐบาลไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ จำเป็นต้องหาทางลดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนลง นอกจากเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจแล้ว จีนยังเกิดปัญหามากมายในประเทศไทยอีกด้วย การศึกษาในเรื่องนี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นสภาพโครงสร้างเศรษฐกิจไทยในอดีต ลักษณะเศรษฐกิจ แรงงาน การเกษตร อุตสาหกรรมในยุคแรกของไทย

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของชาวจีนที่มีส่วนร่วมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงของระบบเศรษฐกิจไทยในสมัย รัชกาลที่ ๕
  2. เพื่อศึกษาวิจัยวิวัฒนาการด้านการประกอบการ ของชาวจีนด้านเศรษฐกิจในสมัย รัชกาลที่ ๕ ได้แสดงออกด้านต่าง ๆ มากน้อยอย่างไร
- ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า
1. ผลจากการศึกษาค้นคว้าจะเป็นเรื่องราวที่ให้ความกระจ่างในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย เกี่ยวกับเรื่องชาวจีนในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจน ถึงปัจจุบันและอนาคต
  2. ผลจากการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบว่า รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยนับตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นค่านิยมนโยบายหาทางผสมกลมกลืน ชาวจีนให้เป็นคนไทย และต้องการลดอิทธิพลทาง เศรษฐกิจของชาวจีนลง
  3. ผลของการศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจเกี่ยวกับเรื่องบทบาทชาวจีน

งานเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ ๕

ขอบเขตของการค้นคว้า

๑. การศึกษาค้นคว้าจะศึกษาโดยละเอียดเฉพาะบทบาทของ ชาวจีนกับเศรษฐกิจไทย ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นสำคัญ

๒. ศึกษาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและนโยบายเศรษฐกิจของรัชกาลที่ ๕ ซึ่งทรงมุ่งมั่นที่จะลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีนลง

๓. ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเหตุการณ์อื่น ๆ นอกจากกรณีนี้ที่ทรงความมุ่งหมายไว้และเหตุการณ์ในระยะก่อนหลังนี้จะศึกษาแต่พอสังเขปเพื่อเป็นแนวทางเชื่อมไทยเท่านั้น

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าจะดำเนินการทางประวัติศาสตร์ (Historical Research) เสนอรายงานแบบพรรณาวัดวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources)

ข้อสมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า

๑. ชาวจีนโพ้นทะเลได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยมีสาเหตุทางด้านการเมืองเกี่ยวข้องกับชนชาติและสาเหตุอื่น ๆ

๒. ชาวจีนได้ดำเนินการจัดการงานเศรษฐกิจไทยและพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้เจริญยิ่งขึ้น

๓. จากการที่ชาวจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจไทยก็ก่อให้เกิดมีปัญหาหลายประการ คำจำกัดความ

คำว่า "ชาวจีน" ในการศึกษาครั้งนี้ให้หมายถึง "ชาวจีนในประเทศไทย"

แหล่งการศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ

1. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
2. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท้าวสุภี
3. หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
4. หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก
5. และการศึกษาค้นคว้าอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประวัติเศรษฐกิจไทยโดยสังเขป

1.1 ระบบเศรษฐกิจในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีของอาณาจักรไทยในปี พ.ศ. 2325 พระองค์ทรงเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะหมายถึงตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2394

ลักษณะสังคมเศรษฐกิจในยุคนี้ อาศัยแบบแผนครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นแนวนำระบบเศรษฐกิจมีการผูกขาดในด้านการค้ามีมิชชันนารีและพ่อค้าชาวตะวันตกเข้ามาบางในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า อาทิเช่น จอห์น ครอฟอร์ด (John Crawford) พ.ศ. 2334 กับตัน เฮนรี เบอร์นี (Captain Henry Burney) พ.ศ. 2368 และ เซอร์ เจมส์ บรุก (Sir James Brooks) พ.ศ. 2398 จากสหราชอาณาจักร โรเบิร์ต มิชชัน (Roberts Mission) พ.ศ. 2376 จากสหรัฐอเมริกา¹

1.1.1 รายได้ของรัฐ

รายได้ที่สำคัญของรัฐบาล จำแนกได้เป็น 2 ทางใหญ่ ๆ คือ

1.1.1.1 รายได้จากการเก็บภาษีอากรจากราษฎร ประเภทภาษีอากรในสมัยนี้มี 4 ประเภทคือ จังกอบ ภาษี ส่วย ฤชา เรียกรวมนกันว่า "ส่วยสาอาตร" หรือ ส่วยสี่คัพพัฒนการ มิได้เรียกว่า เก็บภาษีอากรเหมือนปัจจุบัน

ก. จังกอบ คือภาษีที่เก็บจากส่วนสินค้าและผลผลิต โดยมีค่านเก็บจังกอบเรียกว่า "ขนอน" หรือค่านภาษี ถ้าราษฎรจะนำผลผลิตเข้าไปในเมืองก็ต้องผ่านค่าน

ภาษีมักตั้งไว้ตามปากทางเข้าเมือง การเรียกเก็บนั้นตามกฎหมายลักษณะอาญาได้กำหนดไว้ว่า "ท่านให้สิ่งของจนถึงสิบ ถ้าสิบไซ้ท่านจึงให้เอาจึงกอบนั้นหนึ่ง ถ้ามีถึงหนึ่งไซ้มีให้เอาจึงกอบนั้นเลย"² ถ้ามีการทุจริตหรือไม่ทำตามกฎที่บังคับไว้ "ท่านให้ไหม เอาหนึ่งเป็นสอง และให้ตีควยไม้หวาย 15 ที ถ้าแลผู้ใดลักลอบเอาส่วนสิ่งของอันจะเป็นจึงกอบนั้นชุ่มซ่อนหนีไป นายขนอนจับได้ไซ้ให้เอาผู้นั้นใส่ข้อไว้ แลให้ไหมเอาจึงกอบอันหนึ่งเป็นสี่ อนึ่งถ้าหนีขนอน นายขนอนไล่แลต่อคีนายขนอน นายขนอนต่อคีนาคเจ็บทั้งสองข้างให้ยกบาคเจ็บผู้นั้นขนอนนั้นเสีย ให้ทวนควยลวคหนึ่งแก่ผู้นั้นขนอน ขนอนลง 15 ที และให้ไหม 2 ลา"³

จึงกอบมี 2 ชนิดคือ จึงกอบเรือเก็บตามขนาดของเรือที่บรรทุกสินค้าผ่านค่านขนอน ส่วนใหญ่จะวัดความกว้างของปากเรือเรียกการเก็บนี้ว่า "คาปากเรือ" คิดตามส่วนกว้างที่สุดของเรือ ซึ่งอยู่ในระหว่าง 80-200 บาท⁴ ต่อมาเมื่อเฮนรี เบอร์นี เข้ามาทำสัญญาทางไมตรีการค้ากับรัฐบาลไทยในปี พ.ศ. 2369 ก็ได้มีการกำหนดค่าปากเรือในอัตรา 1,700 บาทต่อหนึ่งฟาชอบ⁵ และจึงกอบสินค้าคือเก็บทั้งสินค้าเข้าและสินค้าออก ภาษีสินค้าขาเข้ามีอัตราเก็บที่ไม่แน่นอน หากแต่อนุญาตให้ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม เช่น เรือของชาติไคมาค้าขายเป็นประจำ ก็จะได้รับสิทธิพิเศษ ในสมัยอยุธยาอันมีพิภพเป็นสองอย่าง

สำหรับใช้กับเรือของประเทศที่มีสัมพันธไมตรีไปมาค้าขายกันเสมอ และใช้กับเรือของประเทศอื่น เรือพวกแรกเสียภาษีสินค้าเข้าร้อยละ 3 ส่วนเรือพวกหลังเสียภาษีเข้าร้อยละ 5⁶ และถ้าสินค้าที่นำเข้ามาเป็นของค่านราชประสงค์ก็ไม่เก็บภาษีสินค้าแต่จะเก็บเฉพาะคาปากเรือมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในรัชกาลที่ 2 อัตราที่ใช้เก็บคือร้อยละ 8 ตลอด แต่สำหรับชาวจีน

² คุรุสภา กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4 หน้า 89

³ อ.บ. หน้า 90

⁴ สังฆราชปาลเลอกัวซ์ (สันต์ ท. โกมลบุตร) เล่าเรื่องกรุงสยาม หน้า 247

⁵ วอลเตอร์ เอฟ เวลล่า (นิจ ทองโสภิต แปล) แผ่นดินพระนั่งเกล้า หน้า 24

⁶ คำให้การของชาวกรุงเก่า คำให้การของขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า หน้า 280

คิดในอัตราร้อยละ 4⁷ ส่วนภาษีสินค้าออกเก็บตามอัตราที่ต่างกันไปตามชนิดของสินค้า

ข. อากร คือ การเก็บจากผลประโยชน์ที่ราษฎรทำไปในการประกอบกิจการต่าง ๆ เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน การปลูกต้นไม้ยืนต้น หรือได้รับสิทธิขึงประการจากรัฐบาล เช่น อนุญาตให้เก็บของป่า จับปลา ต้มถลันสุรา เป็นต้น พิกัดใช้กันอยู่ที่ ไปคือ เก็บ 10 หยิบ 1 การเก็บรัฐบาลจะเป็นผู้จัดเก็บสำหรับอากรบางอย่างที่รายได้สูง และในส่วนเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของชาติ นอกจากนั้นรัฐบาลจะให้นายอากรประมูลจัดเก็บโดยแบ่งปันผลประโยชน์ให้รัฐบาลตามที่ตกลงกันได้⁸

ค. ส่วย คือ สิ่งของที่ไพร่ส่งมาให้ทางการแทนการเข้าเวรรับราชการ สิ่งของที่ไพร่ส่งมานี้ต้องเป็นของรัฐบาลต้องการใช้ เช่น ดินบุก ดินประสีว เป็นต้น นอกจากนั้นส่วยยังหมายถึง เครื่องราชบรรณาการและทรัพย์สินมรดกของผู้ที่สิ้นชีวิตเพราะต้องโทษหรือไม่มีทายาทรับมรดก อย่างไรก็ตาม ถ้าส่วยที่รัฐบาลกะเกณฑ์เอาไว้ขาดหายไปไม่ครบ จำนวน รัฐบาลก็อาจอนุญาตส่งเป็นเงินได้⁹

ง. อุษา คือ ค่าธรรมเนียมที่รัฐบาลเรียกเก็บจากราษฎร เป็นค่าบริการต่าง ๆ ที่รัฐบาลทำให้เพื่อประโยชน์แก่ราษฎรบางคน เช่น เขาออกเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน รัฐบาลก็จะเรียกเก็บค่าอุษาจากเจ้ากรรมสิทธิ์นั้น¹⁰

⁷ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2
เล่ม 2 หน้า 134

⁸ ภากรตี มหาจันทร์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ หน้า 61

⁹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 15 หน้า 2

¹⁰ พ. ค.

นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการเก็บเงินค่าราชการและเงินค่าผูกมัด สำหรับเงินค่าราชการ คือเงินหรือผลผลิตที่ไพร่นำมาให้แก่รัฐบาลแทนการรับราชการด้วยตนเอง ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอนุญาตให้มีการชำระเงินแทนแรงงานในอัตรา 6 บาทต่อ 1 เดือน¹¹ ปลายเลอแก้วรัชกาลว่า เงินค่าราชการของไพร่บางปีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นสูงถึง 12 ล้านบาท ซึ่งนับว่ามากเมื่อเทียบกับรายได้ทั้งหมดประมาณ 27 ล้านบาทต่อปี¹² สำหรับเงินค่าผูกมัดเริ่มเก็บตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อชาวจีนเสียค่าธรรมเนียมแล้วจะได้รับการเชือกตราครั้งที่ข้อมือข้างซ้ายไว้เป็นหลักฐาน¹³ การเสียค่าผูกมัด 1.50 บาททุก ๆ 3 ปี

1.1.1.2 รายได้จากการค้าขายกับต่างประเทศ รายได้จากการค้าขายต่างประเทศนับเป็นรายได้ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของประเทศ กล่าวคือ การส่งเรือไปค้าขายกับต่างประเทศและดำเนินการผูกขาดการค้าซึ่งเป็นนโยบายในการค้าขายกับต่างประเทศมาช้านาน รายได้ส่วนใหญ่ที่เข้าท้องพระคลังมาจากการค้าทางเรือนอกจากจะเป็นรายได้ของรัฐบาลแล้วยังเป็นรายได้ของพระมหากษัตริย์ ข้าราชการ ขุนนางที่มีทุนทรัพย์พอที่มีเรือสำเภาไปค้าขายกับต่างประเทศอีกด้วย ควบเหตุนี้รัฐบาลไทยในระบุนั้นจึงได้ให้ความสนใจในสวการค้านี้เช่นเดียวกับรัฐบาลในสมัยก่อนมา โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งการค้าขายกับต่างประเทศขยายตัวออกไปมาก

ในเรื่องเกี่ยวกับรายได้ของรัฐบาลโดยเฉพาะรายได้จากการเก็บภาษีอากรนั้น ในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้เริ่มให้เอกชนผูกขาดแทนการเก็บภาษีโดยตรงและแทนการผูกขาดสินค้าบางอย่าง ระบบผูกขาดภาษีนี้น่าอย่างจริงจังในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการตั้งภาษีสินค้าใหม่รวม 38 อย่าง¹⁴ สินค้าเหล่านี้ส่วนมากอยู่ในวงผลผลิตที่ส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ

¹¹วอลเตอร์ เอฟ เวลล่า ล.ค. หน้า 39

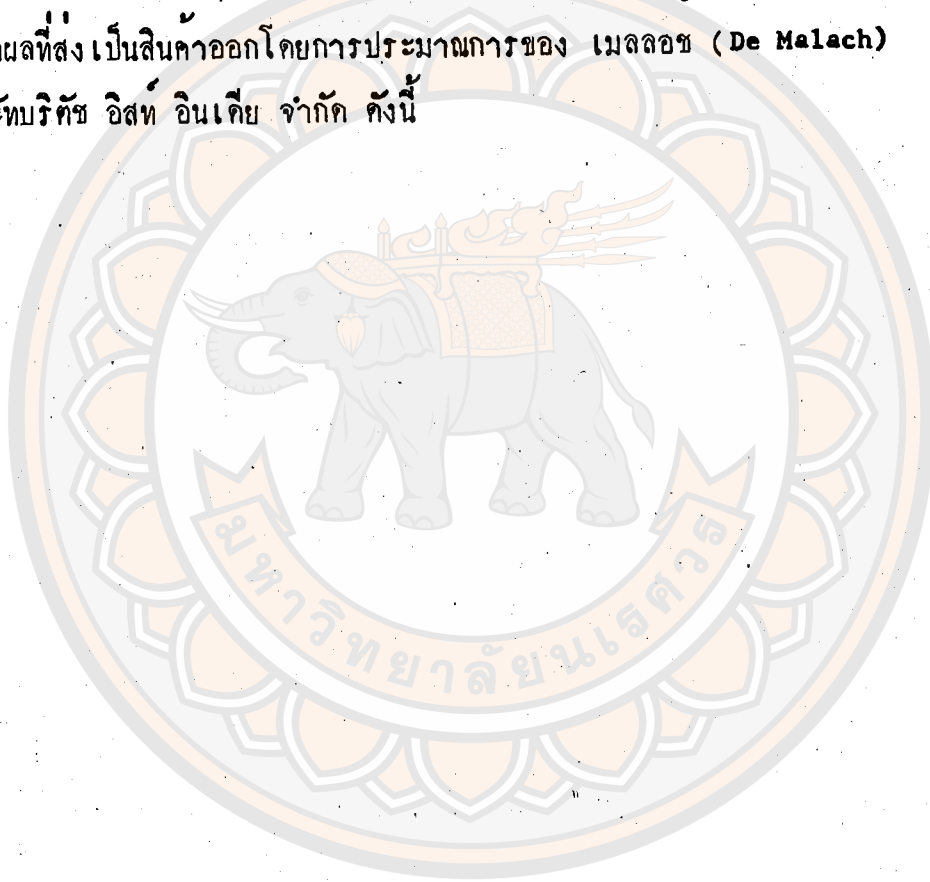
¹²สังฆราชปลาลเลอแก้ว ล.ค. หน้า 294

¹³ชัย เรื่องศิลป์ ประวัติศาสตร์ไทย ตำนานเศรษฐกิจ พ.ศ. 2352-2453 หน้า 89

¹⁴ประภาพรณ ไพจิตร การค้าสำเภาไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 27

1.1.2 การเกษตรและอุตสาหกรรม

1.1.2.1 การเกษตรกรรม โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นแบบเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีอาชีพอยู่ในการผลิตภาคเกษตรกรรม ผลผลิตค้ำนี้คือข้าว ซึ่งเป็นพืชหลักสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผลผลิตรองลงไปคือน้ำตาล ฝ้าย พริกไทย ส้ม ไม้ และอื่น ๆ นอกจากนี้แล้วยังเป็นสินค้าออกที่สำคัญและมีไม้สัก คงสถิติแสดงถึงปริมาณผลิตผลที่ส่งเป็นสินค้าออกโดยการประมาณการของ เมลลอคซ์ (De Malach) เจ้าหน้าที่ของบริษัท อีสต์ อินเดีย จำกัด ดังนี้

ตารางที่ 1 สินค้าของไทยในปี พ.ศ. 2395

สินค้า	บาท	สินค้า	บาท
เปลือกไม้	110,000	ข้าว	150,000
รังนก	172,800	พริกไทย	99,000
กระวาน	124,000	ยาสูบ	100,000
ฝ้ายดิบ	450,000	คีมุกและภาชนะคีมุก	253,000
และที่น้อฝ้าย	211,000	น้ำตาล	706,000
ปลา	213,000	น้ำมันหมู-ไขมัน	146,000
เหล็ก-เครื่องเหล็ก	180,000	ไม้สะพาน	380,000
เนื้อตากแห้ง	120,000	ไม้ยี่หระ	100,000
น้ำมัน	101,000	ครึ่งและอื่น ๆ	1,127,000
งาช้าง	50,000	รวมส่งออก	5,583,000
รง	31,000	รวมห้าตัว	4,331,000

ที่มา DE Mallech, Siam, Some General Remarks on the Productions
(Calcutta 1852)

1.2.2 อุตสาหกรรม ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีอุตสาหกรรมเกิดขึ้นหลายประเภท เช่น อุตสาหกรรมเกี่ยวกับการเกษตร

ก. อุตสาหกรรมเหมืองแร่ คีมุกเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศไทย และถือว่าเป็นสินค้าผูกขาดของรัฐบาล ถึงที่ครอฟอร์คมันท์กไวว่า คีมุก

ในกรุงสยามอุดมสมบูรณ์และมีการกระจายอยู่ทั่วไปมากกว่าที่อื่นใดในโลก¹⁵

ระยะแรกการทำเหมืองคิบุกเป็นเพียงการทำเหมืองขนาดเล็ก ๆ แต่ภายหลัง กิจการดังกล่าวอยู่ในมือของคนจีนทั้งหมด นับตั้งแต่เป็นเจ้าของ นายอากร นายเหมือง และ กุหลิทำถาวร การผลิตและการค้าคิบุกโคเจริญขึ้นตามเป็นลำดับ เป็นที่ต้องการมาในตลาดโลก ซึ่ง ตรงกับไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เนื่องจากได้มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ได้มีผู้นำเอาเหล็กแผ่นและเหล็กแท่งไปประดิษฐ์วัสดุต่าง ๆ มากเช่น เรือกลไฟ รถไฟ เครื่องจักรกล แต่เหล็กนั้นเมื่อโดนอากาศชื้นก็จะเกิดสนิมและบุกร่อน แต่ถาเคลือบด้วย คิบุกก็จะเป็นสนิม จึงเป็นที่นิยมและความต้องการคิบุกจึงเพิ่มมากขึ้น คิบุกจึงมีราคาแพง นับ ตั้งแต่บัดนั้นมา การค้าคิบุกจึงรุ่งเรืองมาก ซึ่งรวมทั้งเมืองไทยด้วย โดยเฉพาะหัวเมืองฝ่ายใต้ เช่น กระจบุรี ระนอง ตะกั่วป่า พังงา และภูเก็ต ฯลฯ ซึ่งเป็นพื้นที่อุดมไปด้วยแร่ธาตุเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ การทำเหมืองที่กระจบุรีเริ่มจากมีเศรษฐีจีนจากเมืองสิงคโปร์คนหนึ่งชื่อ กิมจิ้ง แซ่ตัน ภายหลังได้รับแต่งตั้งเป็นพระพิเทศพานิช รู้ว่าที่เมืองกระจบุรีมีคิบุกมาก จึงขอพระบรมราชานุญาตทำเหมืองแร่คิบุกที่เมืองนั้นเป็นต้นมา¹⁶

ข. โรงสี ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยมาตั้งแต่อดีตนับตั้งแต่สมัยอยุธยาจนกระทั่งถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ข้าวเป็นสินค้าของหามที่สำคัญ รัฐบาลผูกขาดการค้าข้าวแต่เพียงผู้เดียว แต่หลังจากไทยต้องเปิดการค้าเสรี ข้าวได้กลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทย แต่อย่างไรก็ตามเทคนิคการผลิตยังคงรูปแบบเดิม มีแต่การขยายพื้นที่ทำนาเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ผู้ที่ทำหน้าที่ผลิตข้าวคือ ชาวนาไทย และแม่แตข้าวจะเป็นสินค้าออก ชาวนาไทยก็ยังคงใช้เทคนิคการสีข้าวแบบดั้งเดิมคือ สีด้วยมือ แต่ต่อมาชาวต่างประเทศได้นำเอาเทคนิคสมัยเข้ามาคือ โรงสีไฟ โรงแรกตั้งขึ้นที่กรุงเทพฯ คือโรงสีของบริษัทอเมริกัน สตีม ไรซ์ มิลล์ (American Steam Rice Mill) ของนายทุนอเมริกันตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2401 แต่ต่อมาโรงสีก็ตั้งเพิ่มขึ้นอีกหลายโรง

¹⁵ไฟโรจน์ เกษแมนกิจ ล.ค. หน้า 101

¹⁶สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาตำราพระราชาธิบดี สาส์นสมเด็จพระเจ้า 6 หน้า 203

ค. โรงเลื่อย จากบันทึกของครอว์เฟดบันทึกไว้ว่า ป่าไม้เมืองไทย มีหลายชนิด เช่น ไม้สัก ไม้พะยุง ไม้กฤษณา และไม้ยาง เป็นต้น¹⁷ จากการบันทึกนี้จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กิจการค้าไม้ได้ตกอยู่ภายใต้การดำเนินงานของชาวจีน ในระบะนั้นยังไม่ได้มีการตั้งโรงเลื่อยจักรขึ้น แต่ในภายหลังเมื่อความต้องการไม้จากภายนอกประเทศเพิ่มขึ้นจึงได้มีผู้ตั้งโรงเลื่อยจักรขึ้นที่กรุงเทพฯ คือ โรงเลื่อยจักรของบริษัทออกแมน และโรงเลื่อยจักรโคลคซ์ของบริษัทแมกสัน เป็นต้น¹⁸

ง. โรงงานน้ำตาล โรงงานแรกที่ได้พัฒนาการผลิตจากตั้งเดิมมาใช้เป็นเครื่องจักร ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลคอนกะฎี เป็นของพระภิกษุสมมติบริบูรณ์ (เจ้าสำเภา)¹⁹ โรงที่ย่อยตั้งอยู่ในย่านชาวจีนเป็นส่วนใหญ่ เช่น นครชัยศรี นครปฐม ฉะเชิงเทรา และสมุทรสาคร เป็นต้น²⁰

1.2. การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจไทยในสมัยรัชกาลที่ 4

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นระยะที่ระบบเศรษฐกิจไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่แบบแผนอย่างตะวันตก เพราะมีสาเหตุพอสรุปได้ดังนี้

1.2.1 การปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป การคิดค้นเครื่องจักรกลเพื่อทำการผลิตไถนลสำเร็จ ทำให้ผลิตสินค้าไถมากขึ้น สามารถส่งไปจำหน่ายตลาดทั่วโลก

1.2.2 การค้าของยุโรปขยายตัวอย่างรวดเร็ว นอกจากจะต้องการตลาดจำหน่ายสินค้าแล้ว ยุโรปยังต้องการวัตถุดิบที่สำคัญ

¹⁷ไพโรจน์ เกษแมนกิจ ด.ค. หน้า 101

¹⁸วิยะดา ทองมิตร การใช้แรงงานจีนในประเทศไทยพ.ศ. หน้า 114

¹⁹สมคิด ศรีสิงห์ ประวัติเศรษฐกิจของไทย เล่ม 2 หน้า 597

²⁰วิยะดา ทองมิตร ด.ค. หน้า 113

1.2.3 การคมนาคมเจริญขึ้นกว่าเดิมมาก เป็นผลจากการคิดค้นเครื่องจักรกลใหม่ได้สำเร็จ มีการประดิษฐ์เรือกลไฟขึ้นใช้แทนเรือกำปั่นใบหรือสำเภา และวิชาการต่อเรือเจริญขึ้น การไปมาสะดวกและรวดเร็วกว่าเดิม ทำให้ยุโรปแสวงหาตลาดการค้าและแหล่งวัตถุดิบมาถึงประเทศแถบเอเชีย

1.2.4 สนธิสัญญาเบาว์ริง

1.2.4.1 การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ปี พ.ศ. 2398 สมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย แห่งประเทศอังกฤษไคสเซอร์ จอห์น เบาว์ริง (Sir John Bowring) เป็นอัครทูตเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย ได้มาถึงประเทศไทยในวันที่ 27 มีนาคม 2398 ต่อมาก็ได้มีการทำสนธิสัญญาราชไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประเทศอังกฤษขึ้นฉบับหนึ่ง ลงวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2398/ พอสรุปลสารสำคัญได้ดังนี้

1) ให้ทั้งสองมีอำนาจในการพิจารณาตัดสินความในกรณีที่ดินในอังกฤษมีความวิวาทซึ่งกันและกัน แต่ถาคนในบังคับอังกฤษเป็นความกับราษฎรไทย ให้ทั้งสองและเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยพิจารณาตัดสินร่วมกัน แต่การพิพากษาลงโทษให้เป็นไปตามกฎหมายอังกฤษในกรณีคนอังกฤษเป็นฝ่ายผิดเช่นเดียวกันก็ให้เจ้าหน้าที่ไทยตัดสินพิพากษาตามกฎหมายไทย ถ้าฝ่ายราษฎรไทยเป็นผู้ผิด

2) ให้สิทธิการค้าเสรี (Free trade) แก่คนในบังคับอังกฤษในเมืองท่าของไทยอาจจะเข้าซื้อกรรมสิทธิ์ที่ดินในประเทศไทยได้โดยมีข้อกำหนดเพิ่มเติมในสนธิสัญญาฉบับเพิ่มเติมที่ปรารถนาทำไว้ในปีต่อมา

3) ยกเลิกการเก็บค่าธรรมเนียมขาเข้าตามราคาสินค้าในอัตราร้อยชั่งสาม ส่วนภาษีขาออกให้เสียเพียงอย่างเดียวเช่น จะผูกเก็บเป็นภาษีสินค้าขรรคมเนียมเค็มหรือจะเก็บเป็นภาษีขาออก โดยสัญญาเบาว์ริงมีรายการสินค้านำเข้าอัตรากำหนดอัตรากำหนดออกสินค้าถึง 51 ชนิด และสินค้าที่เสียภาษีตามธรรมเนียมไทยอีก 13 ชนิด ท่อท้ายสัญญา

4) ไม่เก็บภาษีเงินและแห่งทอง-เงินที่นำเข้าประเทศ

5) รัฐบาลไทยมีสิทธิจะห้ามส่งข้าว เกลือ และปลาออกนอกประเทศได้โดยปรารถได้เพิ่มเงื่อนไขว่าต้องแจ้งให้ทั้งสองทราบก่อนเป็นเวลา 1 เดือน

6) มีข้อความประเทมิได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง (Most-favoured) โดยถือว่า ถ้าประเทศไทยให้สิทธิพิเศษแก่ประเทศใด อังกฤษจะต้องได้รับเช่นเดียวกัน

1.2.4.2 ผลกระทบของสนธิสัญญาเบาริงต่อระบบเศรษฐกิจไทย การที่ไทยทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 มีผลทำให้เศรษฐกิจไทยเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิม กล่าวคือ

ก. ผลผลิตคานเกษตรกรรม หลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริงแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงมากทางด้านการทำนา กล่าวคือ เมื่อข้าวเป็นสินค้าออกที่ชาวต่างประเทศต้องการ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเพิ่มปริมาณการผลิตข้าวเนื่องจากสาเหตุต่อไปนี้

(1) รัฐบาลได้ประกาศให้ประชาชนเห็นถึงผลดีของการที่พ่อค้าต่างประเทศสนใจซื้อข้าวของไทยว่ามีผลดีต่อชาวนาอย่างไรและประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการซื้อข้าวต่างประเทศ

(2) รัฐบาลส่งเสริมให้ประชาชนขยายพื้นที่การทำนา โดยการไม่เก็บภาษีค่านาในปีแรกที่ชาวนาโค่นสร้างที่ป่าเพื่อทำนาและเก็บค่านาในอัตราที่ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ

(3) รัฐบาลได้พยายามลดวิถีการเกณฑ์แรงงานไพร่ให้น้อยลง โดยการจ้างแรงงานชาวจีนทำงานโยธาและงานสาธารณูปโภคมากขึ้น

ข. คานการค้า รัฐบาลได้ยกเลิกการผูกขาดการค้า โดยเปิดโอกาสให้มีการค้าขายกันระหว่างพ่อค้ากับประชาชน ซึ่งขายแลกเปลี่ยนสินค้าโดยเสรี ชาวจีนมีบทบาทในการค้า นำสินค้าต่าง ๆ เข้าไปขายตามท้องถนนไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ หรือหมู่บ้านที่ห่างไกล

ค. คานภาษีอากร ภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริง การค้าขายผูกขาดโค่นล้ม ไทยได้เก็บภาษีสินค้าเข้าได้เพียงร้อยละ 3 ของราคาสินค้าขาเข้า และภาษีออกที่ตายตัวเป็นผลทำให้รัฐบาลขาดรายได้ การควบคุมรายได้ศุลกากรอยู่นอกเหนือความ

สามารถของรัฐบาลไทย ปรากฏว่า 64 ชนิด รวมทั้งผลผลิตที่สำคัญ ๆ ของประเทศถูกระงับไว้ในเรื่องการเก็บภาษีที่ผนวกอยู่กับสัญญา ในจำนวนสินค้า 51 ชนิด ไม่ต้องเสียภาษีผ่านทางรัฐบาลพยายามแก้ปัญหาการประมูลเป็นเจ้าภาษีอากร เพื่อที่จะได้จำนวนเงินตามกำหนดไว้ รัฐบาลจึงตั้งหอรัษฎากรขึ้นเพื่อมีหน้าที่ควบคุมการจัดเก็บภาษีอากรของรัฐ และเพื่อลดอำนาจบรรดาเจ้าภาษีนายอากร ในที่สุดรัฐก็สามารถจัดเก็บภาษีได้เอง ระบบเจ้าภาษีนายอากรก็หมดไป

ง. เงินตรา มีสิ่งพิเศษในการค้ากับต่างประเทศคือ การเงินตราต่างประเทศ เมื่อพ่อค้าชาวต่างประเทศเข้ามาซื้อสินค้าไทยโดยตรง ก็ได้นำเอาเงินเหรียญดอลลาร์ที่ใช้ในการค้าขายทางเมืองจีนมาใช้ในประเทศไทยด้วย ก็เกิดปัญหาการแลกเปลี่ยน เพราะพ่อค้าไทยไม่ยอมรับเหรียญดอลลาร์ พ่อค้าต่างประเทศจึงต้องแลกเปลี่ยนดอลลาร์เป็นเงินบาท ซึ่งเรียกว่าเงินพดด้วง หรือเงินกลม มีตราหมามงกุฎกับจักร จากรัฐบาลไทย การแลกเปลี่ยนทรานั้นไม่เพียงพอต่อความต้องการของพ่อค้าต่างประเทศ รัฐบาลจึงพิจารณาจัดทำเงินตราเหรียญด้วยเครื่องจักรสมัยใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2403 เพื่อการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า รัฐบาลจึงประกาศให้รับเหรียญดอลลาร์แล้วนำมาแลกเปลี่ยนบาทที่พระคลังมหาสมบัติ ในอัตรา 3 เหรียญต่อ 5 บาท แต่พ่อค้าชาวไทยก็ยังไม่ยอมรับ รัฐบาลจึงพยายามแก้ไข พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้โปรดฯ ให้สร้างโรงษาปณ์ขึ้นผลิตสิ่งซื้อเครื่องจักรสำหรับผลิตเงินเหรียญษาปณ์ขึ้นใช้แทนเงินพดด้วงในปี พ.ศ. 2403 เงินที่ผลิตจากโรงษาปณ์ทำด้วยโลหะต่าง ๆ กันดังนี้คือ

- (1) เหรียญเงิน เริ่มผลิตในปี พ.ศ. 2403 มีอยู่ 4 ชนิดคือ
เงินบาท
- (2) เหรียญตึกก เริ่มผลิตในปี พ.ศ. 2405 มีอยู่ 2 ชนิดคือ
อัฐ และโสฬศ
- (3) เหรียญทอง เริ่มผลิตในปี พ.ศ. 2406 มีอยู่ 3 ชนิดคือ
ทศ พิศ และพิศดั่งส์
- (4) เหรียญทองแดง เริ่มผลิตในปี พ.ศ. 2508 มีอยู่ 2 ชนิด
คือ ชิกและเสี้ยว²¹

²¹ ภากรที มหาพันธ์ ล.ค. หน้า 92

ลักษณะเป็นเหรียญซึ่งมีตราหมวงกฏกับฉัตรทั้งสองข้างคานหนึ่ง อีกคานหนึ่งมีตราข้างเผือกไว้ในวงจักร²² แต่ต่อมาเงินทองก็ขาดตลาดเพราะประชาชนนำไปแปลงรูปเป็นเครื่องประดับเพื่อแก้ปัญหาพระสมเด็จเงินตรา รัฐบาลของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงปรับปรุงสร้างโรงกษาปณ์ขึ้นใหม่ให้ทันสมัยกว่าเดิม แต่ก่อนจะดำเนินการเรื่องนี้ รัฐบาลเห็นว่า จำเป็นจะต้องแก้ไขปัญหากษาปณ์โดยรีบด่วน จึงอาศัยประเพณีสร้างเงินตราประจำรัชกาลในตอนเปลี่ยนใหม่คือ พ.ศ. 2411 มีการผลิตเงินเหรียญขึ้น 3 ชนิดคือ เหรียญบาท เหรียญสลึง กับเหรียญเฟื้อง เป็นเหรียญมีตราพระเกี้ยวยอดบนพานรองสองชั้นและฉัตรทั้งสองข้างคานหนึ่ง อีกคานหนึ่งมีตราข้างเผือกในวงจักร เหรียญสมัยรัชกาลที่ 4²³ และทำเหรียญคืบขนาดใหญ่กว่าเดิมอีกด้วย ส่วนเหรียญทองแดงนั้นคำริสั่งทำจากต่างประเทศเพราะค่าใช้จ่ายในการจัดทำถูกกว่าในประเทศ เมื่อราคาทองแดงและคืบอยู่ในตลาดสูงขึ้น ผู้ค้าขายเก็งกำไรก็หลอมเหรียญทองแดงกับเหรียญคืบที่ยังใช้หมุนเวียนอยู่ในทองตลาดส่งขายเป็นแร่คืบแก่ต่างประเทศ เหรียญทั้ง 2 ชนิดในวงการค้าจึงผิดเคืองเป็นช่องให้เกิดการโต้ "บักกระเบื้อง"²⁴

เมื่อ พ.ศ. 2419 เหรียญทองแดงเหล่านี้มี 4 ชนิด ขนาดคือ ชิก เลี้ยว โสฬส มีตราพระจุลมงกฏกับฉัตรทั้ง 2 ข้าง ต่อมา พ.ศ. 2430 รัฐบาลสร้างเหรียญทองแดง เลี้ยว อัฐ กับ โสฬส มีคานหน้าพระรูปและคานหลังเป็นรูปสยามเทวาธิราช ขนาดย่อมกว่ากันเล็กน้อยโดยลำดับ ในปีนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก พ.ศ. 2440 รัฐบาลมีความประสงค์จะเปลี่ยนพิภพคืบหน่วยเงินตราจาก "ชั่ง บาท อัฐ" ซึ่งไม่สะดวกแก่การลงบัญชี หันมาใช้พิภพคืบตราศนิยม "สตางค์" แล้วสร้างเหรียญทองขาว (นิกเกิล) 4 ชนิดคือ เหรียญสี่สตางค์ สิบสตางค์ ห้าสตางค์ กับ สองสตางค์ครึ่ง เป็นคานหนึ่ง เป็นรูปข้างสามเศียร อีกคาน

²² กาญจนา โลหวิหระสันติ ล.ค. หน้า 22

²³ อ.๑

²⁴ อ.๑ หน้า 23

หนึ่งบอกราคา ครั้นตอนปลายรัชกาลที่ 5 รัฐบาลสร้างเหรียญทองขาว (นิเกิล) สิบสแตงค์ กับ
ห้าสแตงค์ และเหรียญทองแดงหนึ่งสแตงค์มีค่านำเป็นรูปอนุโลมเจาะรูกลางมีเลขไทยบอก
ราคา และค่านหลังมีจักรมีเลขไทยบอกปีสร้าง เหรียญเงินที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ใช้ต่อมา
ถึงตอนต้นรัชกาลที่ 6 คือ พ.ศ. 2456 การจัดระบบเงินตราดังกล่าวมานี้ ช่วยแก้ไขปัญหาทาง
พาณิชย์กรรมได้สำเร็จ²⁵

1.3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจในยุคแห่งการปฏิรูปกรุงรัตนโกสินทร์

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอก
ประเทศอยู่ในภาวะคับขันเกือบตลอดรัชสมัย พระองค์ทรงทรงใช้พระปรีชาญาณอันสุขุมในการ
พิจารณาตัดสินพระทัยดำเนินพระราชภารกิจ เพื่อรักษาความสงบและสร้างความเป็นปึกแผ่นภายใน
ในประเทศตลอดจนรักษาความปลอดภัยนอกประเทศให้พ้นจากการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตก
(คืออังกฤษ-ฝรั่งเศส) พระองค์ทรงตระหนักดีว่าประเทศไทยขณะนั้นต้องการระบบการปกครอง
ที่มีประสิทธิภาพกว่าเดิม ทั้งในด้านการควบคุมหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลออกไป การจัดการรายได้มา
ใช้จ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศ การดึงอำนาจมาไว้ที่รัฐบาลกลางอย่างเด็ดขาด การสร้าง
กองทัพแห่งชาติที่ทันสมัยมีระเบียบวินัย ตลอดจนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ²⁶ ทรงปรับปรุงระบบ
เงินตราระบบการคลัง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจที่ผลิตเพื่อบริโภค
ภายในประเทศไทยเป็นเศรษฐกิจเพื่อการค้าขายกับต่างประเทศ²⁷

แผนพัฒนาเศรษฐกิจในยุคการปฏิรูปกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นการวางแผนแต่เฉพาะส่วนของ
รัฐบาล จำแนกโดยสังเขปดังนี้

²⁵ กุ หน้า 23

²⁶ ภาวดี มหาชนธิ ล.ก. หน้า 99

²⁷ กาญจนา โล่ห์วัชรสันติ ล.ก. หน้า 24

1.3.1 การพัฒนาคนเกษตรกรรม

สินค้าสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์คือข้าว, ไม้สัก ยางพารา พริกไทย พืชผลเกษตรกรรมเหล่านี้ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งอาศัยน้ำฝนนี้มีความไม่แน่นอน รัฐบาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ส่งเสริมการเกษตรโดยวิธีการตามหลักวิชาการเช่น การเก็บสถิติน้ำฝน การเลือกพันธุ์พืชที่มีผลผลิตสูงแจกจ่ายให้เกษตรกร

และที่สำคัญคือ ระบบชลประทาน เพื่อลดเสี่ยงการผลิตทางเกษตรกรรม และเพื่อการคมนาคมขนส่ง กรมคลองเพื่อส่งน้ำไปยังไรนา และควบคุมการขาดน้ำ

การปรับปรุงการผลิต รัฐบาลจัดการประกวดพันธุ์ข้าวขึ้นที่ชัยภูมิ เพื่อส่งเสริมให้ชาวนาได้รู้จักข้าวพันธุ์ดี มีนโยบายส่งเสริมกรมป่าไม้ เมื่อรัฐบาลเห็นว่าชาวต่างชาติในบังคับอังกฤษคือคนพม่า และคนจีน ที่คือสัมปทานป่าไม้ ทำป่าไม้มหาดไทย เมื่อ พ.ศ. 2439 กำหนดการสัมปทานบัตรใหม่ แทนบัตรเกา เสนอพระราชบัญญัติควบคุมป่าไม้ จัดส่งคนไทยไปรับการฝึกอบรมงานที่โรงงานป่าไม้ เทราคันประเทศอินเดีย การส่งเสริมการเกษตรกรรมของรัชกาลที่ 5 เป็นการส่งเสริมอาชีพหลักให้กับคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้างของโครงสร้างประเทศไทย เป็นประเทศเกษตรกรรม

1.3.2 การพัฒนาอุตสาหกรรม

รัฐบาลส่งเสริมอุตสาหกรรมทำไมเพราะเล็งเห็นว่า ผ้าไหมไทยเป็นสินค้าออกที่สำคัญ รัฐบาลตั้งกรมการไหมขึ้นในกระทรวงเกษตรราชการ ปี พ.ศ. 2444 เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงไหมให้มีคุณภาพและปริมาณเพิ่มขึ้น ใคจ้างชาวญี่ปุ่นมาให้คำแนะนำดำเนินงาน ได้รับการปรับปรุงเทคนิคการผลิตเส้นไหม รัฐบาลได้จัดตั้งโรงเลี้ยงไหมขึ้นที่ตำบลศาลาแดง พร้อมทั้งตั้งสถานีทดลองเลี้ยงไหมกับสวนท่อนหมอนพันธุ์ดีขึ้น ส่งเสริมการเลี้ยงไหมในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ

ในอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ ออกพระราชบัญญัติเหมืองแร่เพื่อควบคุมการทำเหมืองแร่ ต่อมา พ.ศ. 2434 ตั้งกรมราชโลหะและภูมิวิทยาขึ้นเพื่อควบคุมทรัพยากรแร่

1.3.3 การพัฒนาคมนาคม

1.3.3.1 การรถไฟ ในปี พ.ศ. 2453 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้สร้างทางรถไฟขึ้นครั้งแรกจากกรุงเทพฯ ถึงอยุธยา และสร้างต่อมาจนถึงนครราชสีมา ต่อมา พ.ศ. 2450 สร้างทางสายใต้ จากกรุงเทพฯ ถึงเพชรบุรี นอกจากนั้นยังให้เอกชนจัดสร้างทางรถไฟ สายปากน้ำ และสายท่าจีน แมกลอง และสายพระพุทธบาท

1.3.3.2 ถนน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตัดถนนเพิ่มขึ้นหลายสาย เช่น ถนนราชดำเนิน ถนนเขาวราช ถนนอนุสาวรีย์ ถนนพหลุรัค นอกจากนั้นยังทรงให้สร้างสะพานข้ามคลอง เช่น สะพานมีชวานรังสรรค์ ยังพระบรมราชานุญาติให้บริษัทรางไทย จัดการเดินรถรางขึ้นในพระนคร ทำให้ประชาชนไปมาสะดวก

1.3.3.3 การคมนาคมทางทะเล รัฐบาลเริ่มงานทางอุทกศาสตร์ในกองแผนที่ของกรมยุทธศึกษาทหารเรือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2416 ได้มีการสำรวจแหล่งศิลาใต้น้ำ ยังตั้งประกาศารเพื่อบอกแหล่งน้ำโสโครกเป็นการอำนวยความสะดวกปลอดภัยในการเดินเรือและเป็นการบริการส่งเสริมการพาณิชย์กรรม กับต่างประเทศด้วย การคมนาคมภายในประเทศจึงเจริญขึ้น มีผลทำให้การขนส่งมีความสะดวกไปได้อย่างรวดเร็ว ทำให้การค้าเจริญอีกด้วย

1.3.4 การพัฒนาการคลังและภาษีอากร

1.3.4.1 ปรับระบบบริหาร แต่เดิมการคลังขึ้นอยู่กับจตุสดมภ์คลังหรือเรียกกันว่าพระคลังมหาสมบัติ ซึ่งเป็นการบริหารด้านการคลังเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษี การหารายได้แผ่นดิน การจัดเก็บสรรพประมาณและงานคานตางประเทศ ได้แก่ การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ กิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐในสาขาพาณิชย์กรรม ดังนั้นการบริหารงานในด้านการคลังจึงปะปนกันไม่เป็นระเบียบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงวางระเบียบกิจการคลังใหม่ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ยกหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นเป็นกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีเสนาบดีประจำใน พ.ศ. 2435 ทรงแต่งตั้งข้าหลวงคลังไปประจำทุกจังหวัด และทุกมณฑล เพื่อทำหน้าที่การจัดเก็บภาษีอากรจากราษฎรโดยตรง และรวบรวมรายได้ทั้งหมดส่งมาไว้ ณ กระทรวงมหาสมบัติ

1.3.4.2 ปรับระบบพิทักษ์อากร คำนพิทักษ์ตราภาษีอากร เพื่อให้เสมอภาคเท่ากันทุกจังหวัดในค่านายจ่าย ทรงวางพิทักษ์ตราเงินเดือนให้แก่ราชการ ตามตำแหน่งเป็นที่แน่นอน แทนเงินเบี้ยหวัดที่จ่ายมาแต่เดิม นอกจากนั้น ยังทรงพระราชทานเบี้ยบำนาญแก่ข้าราชการเมื่อปลดเกษียณอายุ หรือไม่สามารถรับราชการได้ในค่านงบประมาณแผ่นดินก็ทรงใช้ทำนุบำรุงบ้านเมือง ใ้ทรงจัดให้มีการทำงบประมาณแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2439 พระองค์ทรงแยกการเงินส่วนพระองค์และส่วนของแผ่นดินออกจากกันโดยเด็ดขาด

1.3.5 การพัฒนาธนาคาร

รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้เปิดโรงเรียนปณิชนิสิตขึ้นโดยสั่งเครื่องทำเงินตรามาจากประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. 2419 ต่อมาปี พ.ศ. 2422 ทรงปรับปรุงหน่วยเงินตราใหม่ โดยให้ยกเลิกเงินเหรียญ เฟื้อง เสี้ยว, และกำหนดให้หน่วยเงินตราเป็นบาทและสตางค์แทนใน พ.ศ. 2423 ทรงโปรดให้ ชชนม์ศรีและทรงรับเอามาตรฐานทองคำเมื่อ พ.ศ. 2451 ทำให้เสถียรภาพของการเงินไทยมั่นคงยิ่งขึ้น ค่าของเงินบาทสูงขึ้น ต่อมาวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2449 ทรงอนุมัติให้บุคคลคณะหนึ่ง จัดตั้งธนาคารแห่งแรกขึ้นคือ มุคคัลย์ แล้วมาขยายทุนเปลี่ยนชื่อเป็น สยาม-กัมมาจล คือธนาคารไทยพาณิชย์ปัจจุบันนี้ นับเป็นธนาคารแห่งแรกในประเทศไทย

1.3.6 การพัฒนาพาณิชย์กรรม

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จประพาสต้นทำให้เขาพระทัยความเป็นอยู่ของพสกนิกรอย่างแท้จริง และจากการเสด็จประพาสตามประเทศหลายครั้ง ได้ทรงนำความเจริญที่พบเห็นเมื่อเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ มาคิดแปลงใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยในขณะนั้น พระองค์ทรงสนพระทัยในการค้าของราษฎร เมื่อการค้าเจริญก็ทรงสนับสนุนให้ชาว คีบกุก ไม้สั๊ก แร่ งาช้าง พริกไทย เป็นสินค้าออกไปขายยังต่างประเทศประกอบทั้งชาวต่างประเทศก็เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ประกอบพาณิชย์อุตสาหกรรมมากขึ้นกว่ารัชสมัยก่อน ๆ พระองค์ได้ทรงตั้งกงสุลขึ้นประจำตามเมืองสำคัญในต่างประเทศหลายแห่ง ทำให้การพาณิชย์กรรมเจริญรุ่งเรือง ราษฎรมีการอยู่ดีกินดี

1.3.7 การพัฒนาการไปรษณีย์โทรเลข

ใต้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มทำการโทรเลขขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2412 สายโทรเลขสายแรกคือ สายโทรเลขระหว่างกรุงเทพฯกับสมุทรปราการ พ.ศ. 2441 ทรงโปรดตั้งกรมไปรษณีย์โทรเลขและขยายกิจการไปตามหัวเมืองต่าง ๆ แลตบไปรษณีย์รุ่นแรกส่งท่ามาจากต่างประเทศ นำออกใช้เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2426 มี 6 ราคา คือ โสพัล 1 อัฐ 1 ซีก 1 เสี้ยว และ 1 สลึง

ผลจากการพัฒนาการต่าง ๆ สมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยได้พัฒนาก้าวหน้าไปอย่างมาก ซึ่งจะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้มีการประกอบกิจการต่าง ๆ ในด้านเกษตร อุตสาหกรรม การค้า ฯลฯ มากขึ้น นอกจากคนไทยจะเป็นผู้ประกอบการแล้ว คนจีนก็จะเริ่มมีบทบาทในการประกอบการต่าง ๆ มากขึ้น *

ชาวจีนในประเทศไทย

การอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาอาศัยในประเทศไทยมีมาตั้งแต่อดีตกาล ดัง กมล จันทรส โค้วขยายไว้ว่า "เรื่องราวการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลเป็นเรื่องที่น่าสนใจกว่าเป็นอย่างยิ่ง ชาวจีนพวกแรกที่อพยพลงมาจากแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพวกพ่อค้า เขาเดินทางมาโดยเรือ ซึ่งต่อโดยฝีมือคนจีน คนจีนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำเรือเหล่านี้ล้วนแต่เป็นพวกที่อยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีนทั้งนั้น และเรือซึ่งใช้เดินทางก็ก่อสร้างที่นั่นด้วย"¹ การอพยพของชาวจีนจะเข้ามาในการเป็นพ่อค้าเป็นประการแรก แต่ต่อมาชาวจีนก็ได้หาโอกาสอพยพเข้ามาประเทศไทยเป็นระยะ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวจีนก็อพยพเข้าสู่ประเทศไทยมากขึ้น จากการวิจัยของ พลกุล อังกินันท์ อ้างว่า "ช่วงระยะเวลาระหว่างรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปรากฏว่าชาวจีนทางตอนใต้ของประเทศจีน อพยพเข้ามาเมืองไทยเป็นจำนวนมาก สาเหตุสำคัญก็เนื่องมาจากได้รับแรงผลักดันจากความลำบากยากแค้นและความยุ่งยากในประเทศจีน เช่นความอดอยากอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ และความกระทบกระเทือนจากภัยของสงครามกลางเมือง นับตั้งแต่สงครามฝิ่นและกบฏชาตินิยม (Boxer-rebellion) ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองกวางตุ้ง ทำให้ดินแดนบริเวณดังกล่าวนั้นขาดความสงบสุข เป็นเหตุให้ประชาชนต้องอพยพหนีภัย"² การที่ชาวจีนเข้ามาในช่วงระยะนี้มีมากก็เพราะชาวจีนมีความสำคัญต่อประเทศไทยในการพัฒนาประเทศให้เจริญมากยิ่งขึ้น

¹ กมล จันทรส อิทธิพลชาวจีนโพ้นทะเล หน้า 11

² พลกุล อังกินันท์ บทบาทชาวจีนในประเทศไทย หน้า 16-17

1.1 สาเหตุการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลมาสู่ประเทศไทย

การอพยพของชาวจีนมีสาเหตุหลายประการ แยกประเด็นได้ดังนี้

2.1.1) ความอดอยาก

สาเหตุนี้สืบเนื่องมาจากพื้นที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์และจำนวนประชากรมากขึ้นอย่าง ไม่ ใกล้เคียงส่วนกับพื้นที่ ทำให้ประชาชนอดอยาก ประกอบกับการประสมภพพิบัติทางธรรมชาติ ทำให้เพาะปลูกพืชผล ไม่ ใดประชาชนล้มตายลงเป็นจำนวนมาก ประชาชนจึงละทิ้งบ้านเมืองไป ท้ามาหากินยังต่างประเทศเพื่อส่งเงินกลับ ไปช่วยเหลือครอบครัว³ การเกิดภัยพิบัติธรรมชาติ หลายครั้งหลายหนเช่นฝนแล้ง มีน้ำน้อย ไม่เพียงพอต่อการทำนา ในบางท้องถิ่นเกิดน้ำท่วมไร่นาบ้านเรือนเสียหายมาก เกิดข้าวยากหมากแพง บางขณะก็เกิดโรคระบาดเช่น กาฬโรค ทางภาคใต้ของประเทศไทยอีกด้วย ทำให้มีคนที่ตายนับเป็นจำนวนร้อย ๆ คนต่อวัน ความอดอยากยากแค้นและปัญหาจากภัยธรรมชาติผลักดันให้ชาวจีนละทิ้งที่อยู่ อพยพย้ายถิ่นและเดินทางออกนอกประเทศ

2.1.2 ความเดือดร้อนจากภาวะสงคราม

ภาวะสงครามเกิดจากข้อขัดแย้งภายในประเทศและเกิดภาวะสงครามภายนอกประเทศ

2.1.2.1 ภายในประเทศ เกิดขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนราชวงศ์ใหม่ คือครั้งแรกในสมัยสิ้นราชวงศ์ซ่งทางภาคใต้ (พ.ศ. 1822) ชาวจีนจำนวนมากต้องพากันหลบหนีความทุกข์ขมเหงของพวกมองโกลไปสู่ที่ต่าง ๆ ครั้งที่สองคือ เมื่อราชวงศ์หมิงสิ้นสุดลง (พ.ศ. 2187) ผู้คนพากันแตกหนีพวกแมนจู้อีก⁴ เหตุการณ์เช่นนี้ทำให้ชาวจีนอพยพไปตั้งถิ่นฐานใหม่ต่างประเทศ

³ วิยะภา ทองมิตร การใช้แรงงานของชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2323-2453
หน้า 20

⁴ ขจักษ์ บุรุษพัฒน์ ชาวจีนในประเทศไทย หน้า 2

2.1.2.2 ภายนอกประเทศ ภาวะสงครามจากภายนอกประเทศกับตะวันตก
สงครามเกิดขึ้นหลายครั้ง เช่น

(ก) สงครามฝิ่น ใน พ.ศ. 2383 เป็นการรบระหว่างจีนและอังกฤษ เนื่องจากจีนไค่สั่งยี้กและเผาฝิ่นที่อังกฤษนำเข้ามาขายในจีน⁵

(ข) สงครามระหว่างจีนกับอังกฤษและฝรั่งเศส ใน พ.ศ. 2410 ซึ่งมีสาเหตุมาจากชาวจีนที่ทำงานบนเรืออังกฤษถูกจับ และมาทลงฝรั่งเศสถูกฆ่าตาย ก่อให้เกิดการรบในหลายเมือง เช่น กวางตุ้ง เทียนสิน และปักกิ่ง จีนเป็นฝ่ายแพ้และต้องทำสัญญาปักกิ่ง สูญเสียทั้งเงินตราและเอกราชหลายอย่างเช่น ต้องชดเชยค่าสงคราม 16 ล้านเหรียญจีน รับรองฐานะทูตอังกฤษและฝรั่งเศส เปิดเมืองท่าอีก 5 เมือง ให้ประเทศศาสนาโดยเสรี ยอมให้อังกฤษเช่าแหลมเกาตุณ ชดเชยเงินให้รัสเซีย 9 ล้านเหรียญจีน และยกดินแดนให้กับรัสเซีย อีกหลายแห่งใน พ.ศ. 2415⁶

(ค) สงครามจีนและญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. 2437 ซึ่งมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากเกาหลีเกิดกบฏขึ้น และชอกำตั้งทัพราชวงศ์ 1 ซึ่งไปรักษาความสงบโดยทางญี่ปุ่นถือโอกาสส่งไปข้างก่อให้เกิดสงคราม จีน-ญี่ปุ่น กรณีเกาหลีทำให้จีนต้องทำสัญญาสงบศึกกับญี่ปุ่นโดยยอมรับรองความเป็นเอกราชของเกาหลี ยกเกาะไต้หวัน หมู่เกาะเพงชู และแหลมเสี้ยวตุงให้ญี่ปุ่น ชดเชยค่าสงคราม 200 ล้านเหรียญจีน และเปิดเมืองท่าให้ญี่ปุ่น 5 เมือง กับยอมให้ญี่ปุ่นมีสิทธิเดินเรือในแม่น้ำของจีน แต่เนื่องจากรัสเซียคิดคานอย่างหนักในเรื่องแหลมเสี้ยวตุง ญี่ปุ่นจึงต้องคืนให้จีน แต่ขอเงินชดเชยอีก 30 ล้านเหรียญจีน⁷

⁵ดู เสถียรสุต. ประวัติวัฒนธรรมจีน หน้า 251-252

⁶ดู... หน้า 254

⁷ดู... หน้า 255

นอกจากนี้ก่อนจะสิ้นราชวงศ์ชิงใน พ.ศ. 2442 ได้เกิดกบฏนอกเซอรระหว่างจีนกับ
ชาติต่าง ๆ อีก 8 ชาติคือ อังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น รัสเซีย ออสเตรีย อิตาลี
และเยอรมัน โดยมีผลคือ จีนต้องทำสัญญาสงบศึกโดยยอมชดเชยค่าสงคราม 900 ล้านเหรียญและ
ให้ทหารต่างประเทศประจำอยู่ในปักกิ่ง⁸

การเกิดสงครามในประเทศจีนนั้น ไม่ว่าจะเป็สงครามที่เกี่ยวข้องกับกบฏภายในประเทศ
จีนเอง หรือสงครามกับต่างชาติ ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดสิ่งเลวร้ายให้กับประเทศจีนนานับการ ไม่
ว่าจะเป็นผลเสียทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อมที่มีต่อ
รัฐบาลและประชาชน⁹

ความเลวร้ายโดยตรงจากภาวะสงครามคือ การบาดเจ็บ ล้มตาย สูญหาย และการ
พลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ บ้านเรือน ทรัพย์สิน ถูกทำลาย แล้วความเลวร้ายจากภาวะสงครามยัง
มีผลต่อเนื่องให้กับประชาชนอีกหลายประการ เช่น เศรษฐกิจตกต่ำ ค่าครองชีพสูงขึ้น ความอค-
อยาก การถูกขูดรีดภาษีอย่างหนัก สิ่งเลวร้ายต่าง ๆ จากภาวะสงครามเหล่านี้ย่อมเป็นแรง
ผลักดันสำคัญประการหนึ่งให้ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศ

2.2 ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้คนจีนอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ-
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนจำนวนมากได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยเนื่องจากมีปัจจัยสำคัญ
ที่สนับสนุนการอพยพของชาวจีนเข้ามาสู่ประเทศไทยโดยสรุปคือ

๑) ความต้องการ

⁸ ด. หน้า 257

⁹ วิยะดา ทองมิตร ด.ก. หน้า 31-32

2.2.1 การขยายกิจการการค้ากับต่างประเทศของไทย (พ.ศ. 2394-2453) ๑

มีสายการเดินเรือระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองท่าของประเทศจีน ชาวจีนแท้จิ๋วได้เป็นผู้ริเริ่มเปิดความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศไทย นอกจากชาวจีนแท้จิ๋วมีความชำนาญทางการค้าแล้วชาวจีนแท้จิ๋วยังมีความชำนาญพิเศษในค่านเกนทรกรรมอีกด้วย มีการวิจัยคือเรื่องชาวจีนแท้จิ๋วมีสิทธิพิเศษในการอพยพเข้ามาเมืองไทยว่า "ตั้งแต่ ค.ศ. 1767 ถึง 1782 (พ.ศ. 2310 ถึง 2325) พระเจ้าแผ่นดินสยามเป็นคนแท้จิ๋ว พระมหากษัตริย์ผู้คบหาชาวจีนในกลุ่มที่พูดภาษาเดียวกับพระองค์ ทานไคสง เสริมการอพยพของพวกแท้จิ๋วให้มาสยาม"¹⁰ สมัยนี้เป็นสมัยของพระเจ้าตากสิน ซึ่งพระองค์เป็นกษัตริย์องค์แรกที่ครองเมืองไกลกรุงเทพฯ การสนับสนุนของพระองค์ทำให้พวกแท้จิ๋วเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานใน "สมัยรัตนโกสินทร์" ซึ่งเป็นยุคใหม่ของประวัติศาสตร์ไทย เนื่องจากกรุงเทพฯ ได้กลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญของประเทศไทยภายหลังจากนั้น พวกแท้จิ๋วตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นั่นแล้วในสมัยพระเจ้าตากสิน จึงเป็นจุดศูนย์กลางที่สำคัญในการส่งเสริมการอพยพจากถิ่นเดิมให้เข้ามาในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ก็มี การเปิดการเดินเรือระหว่างประเทศ พ.ศ. 2403 ชาวยุโรปตะวันตกได้เปิดสายการเดินเรือระหว่างประเทศจีนกับประเทศแอมฮาร์เซียตะวันออกเฉียงใต้ สายการเดินเรือสายนี้แล่นระหว่างเมืองท่าสำคัญของจีนให้แก่ฮ่องกง กวางตุ้ง เอ๋นหมิง ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของจีน¹¹

พ.ศ. 2416 มีการเปิดสายการเดินเรือระหว่างกรุงเทพฯ - ฮ่องกง ซึ่งมีจุดประสงค์คือ บริการรับส่งชาวจีนอพยพ มีเรือเดินทะเลสำหรับบริการในกิจการนี้ 2 ลำ

พ.ศ. 2423 มีสายการเดินเรือระหว่างกรุงเทพฯ กับแถบทางตอนใต้ของจีนเกิดขึ้น พ.ศ. (2433) บริษัทอังกฤษได้เปิดบริการเดินเรือทะเล

ซึ่งเริ่มเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ และชัวเถา โดยผ่านฮ่องกง การอพยพของชาวจีนโดยเรือกลไฟ ทำให้การอพยพสะดวกและชาวจีนก็อพยพเข้ามามากยิ่งขึ้น ✪

¹⁰ สกินเนอร์ จี วิลเลียม สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ หน้า 46

¹¹ ค.ศ. หน้า 34

2.2.2 นโยบาย ไม่กีดกันคนจีนของไทย

เริ่มแรกที่เกี่ยวประเทศต่าง ๆ ทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีความยินดีต้อนรับชาวจีนอพยพเหล่านี้ แต่ต่อมาความรู้สึกในทางชาตินิยม ความหวงกีดกันต่ออิทธิพลของชาวจีนเกี่ยวกับเศรษฐกิจของชาติมีมากขึ้น ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในแถบนี้กีดกันชาวจีนมิให้เข้าประเทศ¹² ในเรื่องนี้ประเทศไทยไม่กลัว ชาวจีนจึงหลั่งไหลเข้าประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้รัฐบาลไทยยังให้สิทธิกับชาวจีนในตำแหน่งต่าง ๆ ด้วยกันคือ

2.2.2.1 สิทธิพิเศษเกี่ยวกับอัตราค่าผูกมัดเงิน รัฐบาลไทยได้สนับสนุนให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาภายในประเทศไทยรวมทั้งให้เอกสิทธิ์และขจัดข้อขัดข้องต่าง ๆ ให้กับชาวจีนเป็นอย่างมากเช่น ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน สามารถเดินทางเข้าออกได้ทั่วราชอาณาจักร และที่เห็นได้ชัดคือ การเก็บค่าผูกมัดเงินในอัตราต่ำ¹³

อัตราค่าผูกมัดเงินปรากฏว่า รัฐบาลไทยเก็บจากคนจีนในราคาผูกมัดมาก กล่าวคือ บิลเลอแก้วชวี่ คนจีนเสียค่าผูกมัด 5 บาททุกสามปี ครอเพิร์คว่า คนจีนเสียค่าผูกมัดปีละ 2 บาท และให้เจ้าพนักงานผูกมัดอีกเฟื้องครึ่ง สมัยรัชกาลที่ 4 เพิ่มเป็น 4.25 บาท ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับพลเมืองไทยปรากฏว่า ถ้าคนไทยผู้ใดไม่ต้องการถูกเกณฑ์แรงงานก็ต้องเสียเงินค่าธรรมเนียมนี้คือ ถ้าเป็นไพร่หลวงต้องเสียเงินปีละ 18 บาท และไพร่สมต้องเสียเงินปีละ 6 บาท ซึ่งนับว่าแพงกว่าชาวจีนมาก แสดงว่ารัฐบาลไทยเกื้อหนุนให้ชาวจีนเข้ามาอยู่ในประเทศ และการที่เสียค่าผูกมัดต่ำ ชาวจีนจึงหลั่งไหลเข้ามาในเมืองไทยและสามารถครอบครองตลาดแรงงานไทยไว้ได้โดยเด็ดขาด¹⁴

¹²กาญจนา โสวัชรสันติ ชาวจีนกับเศรษฐกิจไทยในสมัยพระปิยมหาราช หน้า 31

¹³วิยะตา ทองมิตร ล.ก. หน้า 24

การเก็บค่าผูกมัดเงินชาวจีนหมายถึง การเรียกเก็บเงินแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีน

¹⁴น.ธ.

2.2.2 สิทธิพิเศษในระบบเจ้าภาษีนายอากรและระบบเหมาเมือง ระบบนี้ ส่งเสริมให้ชาวจีนอพยพเข้ามาในสังคมไทย กล่าวคือ ระบบเจ้าภาษีนายอากรเป็นระบบการประ- มุลผูกขาดโดยเอกชนเป็นส่วนใหญ่ ถ้าเอกชนใดเห็นว่าจะสามารถเก็บภาษีจากการประกอบอาชีพ ของราษฎรไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดก็ตาม ก็จะถวายฎีกาเสนอภาษีพร้อมทั้งเสนอตนเองทำภาษีด้วย ผู้ที่ได้รับทำภาษีส่วนใหญ่เป็นชาวจีนเพราะชาวจีนมีสิทธิเดินทางไปไต่หัวราชอาณาจักร และรู้จัก แสวงหารายได้เลี้ยงชีพเก่งกว่าคนไทย คนไทยที่รับทำภาษีมักมีบ้างเล็กน้อย การประมูลผูกขาดจัด เก็บภาษีเรียกว่า "ระบบเจ้าภาษีนายอากร" และผู้ที่ไต่ทำภาษี เรียกว่า "เจ้าภาษี" หรือ "นายอากร"

ด้วยเหตุที่ชาวจีนเป็นกลไกอันสำคัญยิ่งในการจัดเก็บภาษีให้แก่รัฐ ตั้ง- นั้นทั้งรัฐบาล เจ้านาย และขุนนาง ผู้ใดผลประโยชน์ร่วมกับชาวจีน จึงส่งเสริมให้ชาวจีนอพยพ เข้ามาในเมืองไทยเพิ่มมากขึ้น และประกอภกับชาวจีนเป็นผู้ที่รักพวกพ้อง เมื่อเห็นว่าการทำมา หากินในเมืองไทยสะดวก จึงสนับสนุนและชักจูงให้ชาวจีนอพยพเข้ามาเมืองไทยมากยิ่งขึ้น รวม ทั้งเข้ามาเป็นฐานกำลังให้กับตนด้วย¹⁵

นอกจากระบบเจ้าภาษีนายอากรจะรุ่งเรืองมากแล้ว ลักษณะการปก- ครองหัวเมืองต่าง ๆ แบบระบบเหมาเมือง โดยเฉพาะหัวเมืองทางภาคใต้ก็มีส่วนเกื้อหนุนและ ชักจูงให้ชาวจีนอพยพเข้ามาในไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะว่าในสมัยนั้นการปกครองเป็น ลักษณะการ "กินเมือง" หรือ "เหมาเมือง" ระบบนี้เจ้าเมืองเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์แทบทุก อย่าง และมักทำการค้าสินค้าเข้า-ออก ทั้งทำการผูกขาดภาษีอากรบางประเภทด้วย ถ้ามีผู้คน ภายในเมืองที่ตนปกครองอยู่มากเท่าใด เจ้าเมืองก็จะได้รับประโยชน์จากการขายสินค้าผูกขาด และอากรนานาชนิด ระบบเหมาเมืองนี้เห็นได้ชัดในหัวเมืองทางภาคใต้ เจ้าเมืองซึ่งอ้วนใหญ่ จะมีเชื้อสายจีนจะสนับสนุนให้ชาวจีนเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองมาก ๆ

0489
30 SEP 2006

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2.2.3 ความต้องการความนิยมจ้างพวกกรรมกร (กุลี) จีน

431172

ทั้งเพื่อนงานเอกชนที่ขยายขึ้นอย่างกว้างขวาง เช่น กิจการโรงสีไฟ โรงเลื่อย และงานเหมืองแร่ในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้ ความต้องการแรงงานชาวจีนมากขึ้น เพราะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแรงงานคนไทยต้องตกอยู่ภายใต้พันธนาการของระบบศักดินาไทย ไพร่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานไปใช้ในราชการและใช้ในกิจการส่วนตัวของมูลนาย แต่สังคมไทยก็มีความต้องการที่จะใช้แรงงานไปดำเนินงานในกิจการใหม่ ๆ ทั้งนี้เพราะเมื่อไทยต้องทำสนธิสัญญากับต่างประเทศ มีผลทำให้โครงสร้างเศรษฐกิจของไทยต้องเปลี่ยนแปลงไปจากรูปเดิมแล้ว/รัฐบาลไทยก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการปรับปรุงพระราชอาณาจักรในด้านต่าง ๆ ความรู้ไปช่วยเพื่อให้มีความสอดคล้องต้องกันกับรูปแบบทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง และเพื่อให้มีความเจริญเยี่ยงอารยประเทศ¹⁶

พ.ศ. 2403 ประเทศไทยมีความต้องการแรงงานชาวจีนเพิ่มขึ้นและสิ่งจูงใจให้ชาวจีนเข้ามาทำงานในประเทศไทย มีเหตุผลดังนี้คือ

2.2.3.1 ผลของสนธิสัญญาเบาริง ทำให้สภาพเศรษฐกิจการค้าในประเทศไทยเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีโรงสีข้าว โรงเลื่อยไม้ ตลอดจนมีการขนส่งสินค้าทางทะเลที่ ต้องการกรรมกรมากขึ้น

2.2.3.2 เกิดจากการคิดหาผลประโยชน์ของชาวจีน ชาวจีนได้ตั้งตัวเป็นคนกลางรับเอาชาวจีนเข้าเป็นกรรมกร โดยวิธีออกเงินทุนค่าเดินทางให้ก่อนแล้วหักเงินค่าแรงของชาวจีนที่ตนรับเข้ามาทำงานในภายหลัง ชาวจีนคิดหาผลประโยชน์เช่นนี้เรียกว่า "เจ้าเก" จีนเจ้าเกเหล่านี้แต่ละคนก็พยายามชักชวนชาวจีนใหม่เข้ามาเป็นคนในอาณัติของตน ก็เกิดการแข่งขันแย่งชิงกันหาลูกน้องของตน นอกจากนี้ก็มีผู้หากองงานชาวจีนและรวบรวมจัดส่งไปให้แก่เจ้าเกเรียกว่า "กุลีสอง"

คนจีนหลายล้านคนไคอพยพสู่ที่ต่าง ๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คนจีนที่อพยพนี้มาจากแหล่งต่าง ๆ ในมณฑลกว๋างตุ้งและฮกเกี้ยน และก็มีไม่น้อยจากเกาะไหหลำ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลกว๋างตุ้ง คนจีนในประเทศไทยแต่ละคนโดยปกติไม่คิดว่าตัวเองเป็นคนพื้นเมือง ของมณฑลใด หากเป็นสมาชิกของกลุ่มชนที่พูดภาษาเดียวกันมากกว่า เช่น คนแต้จิ๋ว คนกว๋างตุ้ง หรือคนแคะเหล่านี้เป็นต้น คนจีนอพยพเข้าประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เพราะมีปัจจัยในความสะดวกในการอพยพของชาวจีน เช่น มีเรือโดยสารเรือกลไฟ เป็นต้น

2.2.4 ตอนต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชาวตะวันตกเปิดกิจการเรือกลไฟ ซึ่งเดินระหว่างประเทศจีนกับเมืองท่าต่าง ๆ ทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹⁷ มีรายงานการวิจัยการอพยพของชาวจีนโดยสารเรือกลไฟว่า "ระหว่าง ค.ศ. 1865 ถึง 1886 (พ.ศ. 2408 ถึง 2429) เรือกลไฟทยอยกันนำผู้โดยสาร จำนวนมากสัญจรไปมาระหว่างจีนตอนใต้และสยาม ความปลอดภัยมีมากยิ่งขึ้น และค่าโดยสาร ก็ลดต่ำ ความเจริญก้านนี้นับเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญในการนำการอพยพออกเพิ่มขึ้น"¹⁸ บริษัท เรือกลไฟที่อังกฤษตัวใหม่ คือ เคนเรือประจำระหว่างหัวเณมาถึงกรุงเทพ คือบริษัท *Bangkok Passen Steamer Company* *

2.3 กลุ่มชาวจีนอพยพจำแนกตามภาษาพูดของท้องถิ่นเดิม

ชาวจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่มาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน จากกรวิจัยว่า "ชาวจีนในสยามมากกว่าร้อยละ 95 มาจากมณฑลกว๋างตุ้งและฮกเกี้ยน"¹⁹ การแบ่งกลุ่มสำคัญและแพร่หลายที่สุดในบรรดาชาวจีนโพ้นทะเลก็คือกลุ่มภาษาพูด ซึ่งในสยามมีกลุ่มสำคัญ 5 กลุ่ม²⁰ กลุ่มชาวจีนต่าง ๆ ประกอบด้วยดังนี้

¹⁷กาญจนา โลหวัชระสันติ ล.ค. หน้า 32

¹⁸สกินเนอร์ จี วิลเลียม ล.ค. หน้า 33

¹⁹ล.ค. หน้า 36

2.3.4 กลุ่มชาวจีนไหหลำ

พวกไหหลำอาศัยอยู่ตามที่ราบและบริเวณชายฝั่งทะเลของเกาะไหหลำ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลกวางตุ้ง มีความสามารถพิเศษคือ เป็นช่างฝีมือชั้นหนึ่ง ชาวจีนไหหลำมีเทคนิคในการสร้างเรือสำเภานาคเล็ก ชาวจีนไหหลำสามารถเป็นนักเดินเรือที่ดี และขณะเดียวกันก็มีความสามารถในการค้าขาย

2.3.5/ กลุ่มชาวจีนกวางตุ้ง

ชาวจีนกวางตุ้งประกอบกันเป็นประชากรส่วนใหญ่ของมณฑลกวางตุ้ง และภาคต่าง ๆ ของมณฑลกวางสี แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวจีนกวางตุ้งมีอาชีพส่วนใหญ่เป็นแพทย์ ทันตแพทย์ พืชศาสตร์ ช่างกล ช่างไม้²²

กลุ่มชาวจีนแต่ละกลุ่มตามภาษาพูด ใค้อพยพไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเวลายาวนานที่สุดสองศตวรรษ²³ กลุ่มชาวจีนแต่ละกลุ่มจะมีความสามารถที่แตกต่างกันออกไป แต่ความชำนาญพิเศษคือ การค้า กลุ่มชาวจีนเหล่านี้มีความสำคัญมากจะสร้างความเจริญต่อระบบเศรษฐกิจของไทย

2.4 จำนวนชาวจีนอพยพ

การศึกษาชาวจีนในประเทศไทย เป็นเรื่องยากที่จะค้นหาตัวเลขที่แน่นอนเกี่ยวกับชาวจีน ทั้งนี้เพราะการผสมผสานกันทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยและชาวจีนประกอบทั้งรัฐบาลสมัยนั้นก็ไม่สามารถตั้งกฎเกณฑ์แยกแยะจำนวนชาวจีนที่แท้จริงได้ การศึกษาเรื่องชาวจีนในสยามจึงต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริง ประการหนึ่งคือ ข้อมูลเกี่ยวกับชาวจีนที่รวบรวมโดยผ่าน

22 ดู หน้า 33

23 ดู หน้า 40

รัฐบาลสยามหรือชาวต่างประเทศเป็นแต่เพียงการค้าคะเนเอาเท่านั้น²⁴ คังสกินเนอร์ จี, วิลเลียม ไค้เขียนว่า "ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะคาดคะเนจำนวนการอพยพของชาวจีนก่อนช่วงสุดท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามที่ครอเฟิร์กเขียนไว้เมื่อ ค.ศ. 1830 (พ.ศ. 2373) ว่าผู้โดยสารเป็น "สินค้าเข้าที่มีมูลค่ามากที่สุดจากเมืองจีนมายังสยาม" ซึ่งเป็นถาวรพประจำปีประมาณ 7,000 คน อย่างไรก็ตาม เบอร์นี่คาดคะเนว่ามีผู้อพยพชาวจีนประจำปีระหว่าง 2,000 - 3,000 คน ส่วนวัลลออกดาร์ไวโนเอกสารฉบับหนึ่งว่ามากกว่า 2,000 คน และอีกฉบับหนึ่งว่ามี 12,000 คน ตามผู้เขียนรายนี้จำนวน 6,000 คนถึง 8,000 คน น่าจะเป็นจำนวนที่เป็นไปไ้มากที่สุดสำหรับการอพยพเข้าในช่วงแรกของรัชกาลที่ 3²⁵

สาเหตุสำคัญของการเกิดความคลาดเคลื่อนในการประเมินหาจำนวนชาวจีนก็คือการผสมผสานในทางวัฒนธรรมระหว่างชาวจีนกับชาวไทย อย่างใกล้ชิดกันหลายชั่วอายุคน ทำให้เป็นการยากที่จะจำแนกชาวจีนที่แท้จริง คังนั้นในการกำหนดถึงเกณฑ์ตัดสินความเป็นจีนทางราชการในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นซึ่งควรจะมีหลักเกณฑ์ที่สามารถแยกได้พอสมควร แต่กลับปรากฏว่า การกำหนดจำนวนชาวจีนโดยการผูกมัด หรือการสำรวจสำมะโนครัวพลเรือน ทางราชการใช้วิธีพิจารณาอย่างง่าย ๆ จากการแต่งกาย เช่น ผู้ชายไว้ผม ก็ให้ถือว่าเป็นคนจีนและผู้หญิงที่แต่งตัวเป็นคนจีนก็นับว่าเป็นคนจีน คังนั้นจึงเท่ากับนับรวมเอาลูกจีนหลายจีนที่เกิดในประเทศไทยเขาไปด้วย คังที่ปรากฏอยู่ในข้อกำหนดในพระราชบัญญัติเก็บเงินช่วยราชการผูกมัดข้อมูลจีนว่าคังนี้ "มาตรา 3 จีนนอก บุตรจีน หลานจีน บรรดาที่ไว้ผมเปีย ซึ่งมีอายุระหว่าง 18 ปีจนถึง 60 ปี จะต้องเสียเงินค่าแรง 4 บาท 24 อัฐ และผูกมัดมือทุกคน"²⁶

²⁴ ตรี. หน้า 37

²⁵ สกินเนอร์ จี, วิลเลียม ล.ศ. หน้า 57-58

²⁶ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.1.3 แฟ้ม 25 พระราชบัญญัติผูกมัดจีน ร.ศ. 119

นายเบอร์จ วิลเลียม สกินเนอร์ กล่าวว่า ช่วงแห่งความน่าจะเป็นไปได้อาจจะเพิ่มขึ้นของจำนวนชาวจีนอพยพในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมีประมาณ 6,000-8,000 คนคือมี เขาได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับชาวจีนในยุครัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง กล่าวโดยสรุปคือ ใน พ.ศ. 2413 คาดคะเนจำนวนชาวจีนไว้ประมาณ 252,000 คน พ.ศ. 2423 มีจำนวน 279,000 คน พ.ศ. 2433 มี 331,000 คน พ.ศ. 2443 มี 386,000 คน พ.ศ. 2453 มี 467,000 คน²⁷

2.5 สาเหตุการเปลี่ยนแปลงของจำนวนชาวจีนอพยพในประเทศไทย

การอพยพของชาวจีนในประเทศไทย สาเหตุหลักเกณฑ์แน่นอนไม่ได้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการเพิ่มการลดจำนวนการอพยพอยู่เสมอ คุกได้จากกรณีบันทึกเรื่องเงินของกรมหลวงคำรงราชานุภาพ มีข้อความที่น่าสนใจอยู่ตอนหนึ่งคือ

"เราไ้ทำนุบำรุงเลี้ยงดูจีนอย่างฉันคนชาติเดียวกันฉันกับคนชาติอื่นที่เข้ามาในเมืองไทย แลดีกว่าจีนที่ไ้รับการทำนุบำรุงในประเทศอื่นดังที่ไ้รับสั่งกับราชทูตจีนที่เมืองปารีสเมื่อ ร.ศ. 126 ตามข้อนี้พยานจีนไปมาหาเลี้ยงชีพในเมืองไทยไ้โดยสะดวก มีจำนวนจีนไปมาปีละหลายหมื่นคน ถ้าหากว่าไทยไม่ทำนุบำรุงก็คงกระแสรบสั่งแล้วจะเป็นดังนั้นไม่ไ้... จีนที่เข้ามาหาเลี้ยงชีพในเมืองไทยทั้งที่อยู่ประจำและไป ๆ มา ๆ ตามจำนวนสามะโนครั้งที่เป็นอย่างไ้ที่สุดประมาณ 360,000 คน²⁸

สกินเนอร์ จี วิลเลียม ไ้รวบรวมสถิติเกี่ยวกับจำนวนทั้งหมดของผู้ถือสัญชาติจีนที่เข้าและออกนอกประเทศ แต่ยังไม่มีการแยกระหว่างผู้อพยพเข้ามาอยู่เป็นการถาวรกับผู้ที่เข้ามาอยู่เป็นการชั่วคราว (ดูตารางที่ 2)

²⁷ พลกุล อังกินันท์ บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 36

²⁸ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ท6 แผ่น 2 บันทึกเรื่องเงินของกรมหลวงคำรงราชานุภาพ นำขึ้นกราบบังคมทูลวันที่ 6 กันยายน ร.ศ. 129

ตารางที่ 2 ประเมินจำนวนชาวจีนอพยพ เข้า - ออก ประเทศไทยระหว่างปี 2425-2460

พ.ศ.	การมาถึง	การจากไป	พ.ศ.	การมาถึง	การจากไป	พ.ศ.	การมาถึง	การจากไป
2425	17.3	9.3	2436	2.77	11.2	2449	68.0	38.9
2426	18.6	9.9	2437	33.8	16.2	2450	90.3	53.0
2427	13.1	8.4	2438	29.0	17.3	2451	61.6	49.2
2428	13.9	7.8	2439	27.8	18.2	2452	66.8	57.4
2429	14.2	7.9	2440	31.0	18.6	2453	80.8	73.0
2430	15.0	9.2	2441	33.6	19.1	2454	76.7	63.9
2431	15.7	7.9	2442	33.7	20.7	2455	72.8	60.5
2432	18.3	10.1	2443	27.3	19.0	2456	73.3	57.2
2433	18.9	10.4	2444	30.4	19.3	2457	60.1	56.8
2434	16.0	9.1	2445	36.5	18.8	2458	69.2	47.1
2435	17.1	9.4	2446	54.5	29.9	2459	53.4	40.3
			2447	45.8	30.0	2460	29.6	27.6
			2448	13.1	10.6			
รวม	177.5	99.4	รวม	455.1	261.9	รวม	815.7	635.5

ที่มา สกินเนอร์ จี วิลเลียม สังคมจีนในประเทศไทย ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์
หน้า 60-61

2.5.2.3 พ.ศ. 2437 เกิดโรคระบาดร้ายแรงในฮ่องกง เมื่อทำที่สิงคโปร์เพิ่มความเข้มงวดในการตรวจคนเข้าเมือง ผู้โดยสารที่มาจากเมืองท่าของจีนถูกกักตัวอยู่ที่สถานีอนามัยเป็นเวลาหลายเดือน แต่ที่เมืองท่ากรุงเทพฯ มีการตรวจร่างกายผู้โดยสารแล้วก็ให้เข้าเมือง ดังนั้น จึงมีชาวจีนอพยพจำนวนมากที่ต้องการเดินทาง ไปมาค้าขายเปลี่ยนความตั้งใจเดินทางเข้ากรุงเทพฯ²⁹

เมื่อศึกษาถึงสาเหตุอัตราการเพิ่มและอัตราการลดการอพยพของประชากรจีนเข้ามาในประเทศไทยแล้ว จะทราบว่าช่วงกลางแห่งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวนชาวจีนอพยพเข้ามาในราชอาณาจักรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะในช่วงเวลานี้ความต้องการแรงงานมาก เนื่องจากมีการสร้างทางรถไฟ การขุดคลอง การขยายตัวของกิจการโรงสี และประจวบกับเกิดภาวะข้าวขาดแคลนมากแห่งในประเทศไทย จึงทางตอนใต้ เกิดโรคระบาดร้ายแรงที่ฮ่องกง ด้วยเหตุนี้ ชาวจีนจึงต้องอพยพมาสู่ประเทศไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้น ส่วนอัตราการลดการอพยพเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการเพิ่มแล้วอัตราการลดจำนวนอพยพจะน้อยกว่าแนวโน้มเพิ่มสูงของจำนวนการอพยพ

2.6 อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรจีนในประเทศไทย

พ.ศ. 2445 ประเทศไทยเริ่มมีการสำรวจบัญชีสำมะโนครัว แม้อุปสรรคทาง ๆ จนไม่สามารถแสดงถึงจำนวนพลเมืองและชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศทั้งหมดได้ สกินเนอร์ จี วิลเลียม ให้ข้อคิดว่า การประมาณและสถิติประชากรของชาวจีนโพ้นทะเลที่มีอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นโดยทั่วไปไม่มีใครจะเป็นที่น่าพอใจนักสถิตินี้อาจจะเชื่อถือได้น้อยกรณีสยาม³⁰

ในการคาดคะเนจำนวนประชากรจีนในประเทศไทยก่อนปี พ.ศ. 2460 นายสกินเนอร์ จี, วิลเลียม ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนชาวจีนในยุครัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้เป็นอันมาก ซึ่งจะศึกษาได้จากตารางที่ 4

²⁹กาญจนา โลหวัชรสันติ ล.ค. หน้า 51

³⁰สกินเนอร์ จี วิลเลียม ล.ค. หน้า 67

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนชาวจีนและประชากรทั้งหมดในประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2460

พ.ศ.	ชาวจีน	ประชากรทั้งหมด	แหล่งที่มาของข้อมูล
2365	440,000	2,790,500	Crawford 2373, IIP. 224
2370	800,000	3,252,650	Mallech 3495, P. 73
2398	500,000	3,620,000	Edmund Roberts, from Malcom 3482 p.146
2382	450,000	3,000,000	Malcom 2382, P.145
2392	1,100,000	3,653,150	Malcom 2395, P.73
2397	1,500,000	6,000,000	Pallegoix 2397, I,8
2401	-	5,000,000	Auguste Heartics, from Girard 2403 P.3
2405	1,750,000	7,000,000	Werner 2416, P.259
2407	-	4,000,000	Siam Consular Report 2407
2421	1,750,000	7,750,000	Reusscet 2421, P.106
2428	1,500,000	5,900,000	Reang 2428 P.116
2433	3,000,000	10,000,000	Gaston Ranties, from Hallett 2433, P.461
2434	500,000	-	Gordon 2434, P.289
2435	1,500,000	5,900,000	Hocylacrts 2434, P.10
2437	900,000	9,000,000	Directory from Bangkok and siam 2437, P.8
2443	400,000	-	Cambell 245, P.268
2443	600,000	-	Raquez 2443 P.268
2446	700,000	5,000,000	Little 2446 P.261
2446	2,000,000	6,300,000	Mary 2446, P.54
2446	2,500,000	-	Gettsaltdt 2446, P.75.89

ตารางที่ 3 (ต่อ)

พ.ศ.	ชาวจีน	ประชากรทั้งหมด	แหล่งที่มาของข้อมูล
2446	480,000	5,029,000	Directory for Bangkok and Siam 2446 P.119
2450	1,400,000	6,000,000	Siam Free Press 2450
2450	2,755,807	-	Statistik du Chineseen in Aus Lande
-	-	-	2450-2451, P.277
2453	1,200,000	-	Survey of Chinese Indeestry and Commerce
2455	400,000	6,020,000	Graham 2455
2455	650,000	6,020,000	China Year Book 2435, P.35
2459	1,500,000	-	China Year Book 2459. P.37

ที่มา สกินเนอร์ จี วิลเลียม สังคมจีนในประเทศไทย ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์
หน้า 68-69

ในการพิจารณาขั้นแรกและโดยสังเขปถึงประชากรทั้งหมดของประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติของรัฐบาลไทยได้คำนวณสถิติเกือบทุกปีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2445 โศกอาศัยสามะโนประชากรแห่งชาติที่ห้าขึ้นใหม่อีกสำหรับปีก่อน ๆ อัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 19 ทำกว่าเมื่อทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 อย่างน้อยก็ด้วยสาเหตุ 2 ประการ (1) การเพิ่มประจำปีจากการอพยพลดลง (2) อัตราการตายสูงขึ้นมากเพราะสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากหลักฐานในหนังสือเกี่ยวกับสภาพการณ์ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และการคาดประมาณในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สกินเนอร์ จี วิลเลียม จึงคาด

ประมาณทั้งหมดของสยามตั้งต่อไป³¹

พ.ศ. 2368	ประชากรไทยประมาณ	4,750,000
พ.ศ. 2393	ประชากรไทยประมาณ	5,200,000
พ.ศ. 2418	ประชากรไทยประมาณ	5,950,000
พ.ศ. 2443	ประชากรไทยประมาณ	7,320,000
พ.ศ. 2453	ประชากรไทยประมาณ	8,305,000
พ.ศ. 2460	ประชากรไทยประมาณ	9,232,000

ตัวเลขทั้งหมดนี้เมื่อเปรียบเทียบกับการคาดประมาณในตารางที่ 3 แล้วจะเห็นว่าตัวเลขสูงเกินไป แต่เพื่อที่จะยอมรับตัวเลขเช่นนี้ จำต้องยอมรับว่าอัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติไม่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยสมัยใหม่ จึงขอสรุปว่าการคาดประมาณในพุทธศตวรรษเดียวกัน การคาดประมาณต่ำเกินไป การคาดประมาณควรจะอยู่ในกรอบที่เป็นไปได้

ในการคาดคะเนจำนวนชาวจีนในช่วงเวลานั้นชาวต่างประเทศ ชาวต่างประเทศที่ไ้รับบันทึกวักคอนข้างสูง เพราะชาวต่างประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่สำรวจหาข้อเท็จจริงสิ่งที่ตนเองสนใจศึกษาอยู่ภายในกรุงเทพ และบริเวณใกล้เคียงเท่านั้น

สรุปอัตราการเพิ่มประชากรจีนในประเทศไทย พุทธศตวรรษที่ 23-24 คือ

- 25
- (1) ประชากรจีนในสยามมีอัตราการเพิ่มตลอดพุทธศตวรรษที่ 24 ถึงต้นศตวรรษที่
  - (2) อัตราการเพิ่มของชาวจีนขงกัฉันในปี พ.ศ. 2453
  - (3) อัตราส่วนของชาวจีนเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดของไทยเริ่มลดลงในปี พ.ศ. 2453
  - (4) อัตราการเพิ่มของประชากรจีนเกิดในประเทศไทยเริ่มเพิ่มสูง อันเป็นผลเนื่องมาจากการหลั่งไหลเข้ามาหางานทำเมื่อต้นปี พ.ศ. 2425

2.7 การขยายการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในประเทศไทย

ต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ประชากรจีนมักจะตั้งหลักแหล่งอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำสายสำคัญและริมฝั่งทะเล อาทิเช่น ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำบางปะกง และตราด ปราจีนบุรี ปากน้ำโพ กาญจนบุรี กมล จันทรสr โคเขียนไว้ว่า "ศูนย์กลางแห่งชีวิตของชาวจีนในประเทศไทยก็คือชุมชนชาวจีนในกรุงเทพมหานครนั่นเอง"³²

พิจารณาจากตารางที่ 5 จะเห็นว่าการกระจุกกระจายของชาวจีนคือ มลฑลกรุงเทพฯ ปราจีนบุรี ราชบุรี นครชัยศรี จักว่าเป็นแหล่งที่มีชาวจีนอยู่มาก และกระจายไปตามที่ต่าง ๆ ตามลำดับตามความเจริญของแหล่งต่าง ๆ เช่น ตามลุ่มแม่น้ำเป็นต้น ส่วนดินแดนที่ชาวจีนเข้าไปตั้งหลักแหล่งจำนวนไม่มากคือ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และทางภาคตะวันตกของประเทศ สำหรับพลเมืองชาวจีนในจังหวัดภาคใต้ตั้งแต่ระนองลงไปจนถึงภูเก็ตที่เป็นศูนย์กลางของการทำเหมืองแร่ นั้น จำนวนชาวจีนจะสูงขึ้นหรือลดลงเป็นระยะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับราคาดีบุกจะสูงหรือต่ำ

ตารางที่ 4 แสดงการขยายการตั้งถิ่นฐานชาวจีนจากสามะโนครวัพอเวือนปี พ.ศ. 2446

มณฑล	จำนวนชาวจีนจากยอกตะเปียน สามะโนครวั
ปราจีนบุรี	35,912
ราชบุรี	38,769
นครไชยศรี	33,992
ภูเก็ต	32,406
กรุงเทพฯ	18,619
จันทบุรี	10,080
นครศรีธรรมราช	9,303
นครสวรรค์	6,283
พิษณุโลก	4,442
ชุมพร	3,129
นครราชสีมา	2,431

แหล่งที่มาของข้อมูล กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.2 19 แฟ้ม 4
 คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยายมราช ที่ 83/1240 ลงวันที่ 7 พฤษภาคม ร.ศ. 129 ต่อกรม
 หมื่นสมมติอมรพันธ์ราชเลขานุการ ตารางแสดงจำนวนชาวจีนและเงินค่าแรงที่เก็บได้ในปี ร.ศ.

2.8 การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนแยกตามกลุ่มภาษาพหุที่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.8.1 กลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว

เป็นกลุ่มชาวจีนที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพฯ จะตั้งอยู่ตามเขตเมืองชายทะเลและตามริมฝั่งแม่น้ำ มีอาชีพหลักคือการค้าประภค การค้า แหล่งที่ชาวจีนแต้จิ๋วอยู่มากคือ จันทบุรี บางปะกง เจาพระยาทอนไต้ แถบแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง

2.8.2 กลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยน

เป็นกลุ่มชาวจีนที่มีมากเป็นอันดับสองในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ตั้งหลักแหล่งอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ ที่มีการค้าขาย ชาวจีนฮกเกี้ยนส่วนมากมีอาชีพเป็นพ่อค้าหรือกลาสีเรือ

2.8.3 กลุ่มชาวจีนไหหลำ

จะตั้งหลักแหล่งทางภาคเหนือของประเทศ เช่น ที่ลำปาง และดำเนินกิจการต่อเรือที่ปากน้ำโพ เป็นผู้ริเริ่มในการเลี้ยงสุกรและก่อตั้งตลาดสินค้าให้อยู่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอน มีความชำนาญพิเศษในด้านการประมง การสร้างเรือมีกิจการโรงเลื่อย เป็นต้น

2.8.4 กลุ่มชาวจีนแคะ

ส่วนมากเป็นแรงงานรับจ้างจึงกระจัดกระจายอยู่ตามแหล่งที่มีโรงสี โรงเลื่อยเหมืองแร่บางส่วน และบางส่วนก็รับจ้างทำงานในกิจการสาธารณูปโภคของรัฐ เช่น การสร้างทางรถไฟ การขุดคลอง³³

ชาวจีนแต่ละกลุ่มจะมีความสามารถเฉพาะตัว มีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ เป็นผู้ที่เห็นการณ์ไกลที่ชาติอื่นมองไม่เห็น ไม่ว่าจะมีโอกาสหรือช่องทางเพียงเล็กน้อยจะรีบฉวยโอกาสทันที ดังนั้นจึงปรากฏว่าชาวจีนได้เข้าไปตั้งหลักแหล่งอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ

การประกอบการภาคอาชีพต่าง ๆ ของคนจีนในประเทศไทย

3.1 ลักษณะนิสัยของคนไทยและ คนจีน

3.1.1 ลักษณะ นิสัยของคนไทย

สภาพของ คนไทยและ คนจีนแตกต่างกันมากคือ นับตั้งแต่การปกครองแบบอยุธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์คนจีนใช้ระบบการปกครองแบบศักดินา ฐานะของราษฎรไทยเป็นไพร่และทาส พวกนี้ต้องไปทำงานให้แก่เจ้า นาย โดยไม่มีสินจ้าง ส่วนผลผลิตตกเป็นของเจ้าขุนมูลนายที่เป็น เจ้าของที่ดินนั้น

ระบบการ เอาคนชาติเดียวกันเป็นทาสรวมเวลากว่า 500 ปี นับตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์นั้นไม่เพียงแต่จะนำความทุกข์ยากให้แก่คนเมืองไทย ในยุคนั้น ยังทำให้ลักษณะ นิสัยของพลเมืองเสื่อมโทรมลงเป็นอันมาก ลักษณะแห่งการพากเพียรพยายามก่อสร้างตัว ลักษณะแห่ง การช่วยตนเองในคน เศรษฐกิจ อันเป็นลักษณะสำคัญของคนไทยในสมัยสุโขทัย

ระบบที่เอาคนเป็นทาส การทำงานโดยไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพราะผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในรูปผลผลิตเป็นของเจ้าขุนมูลนาย ผู้บังคับ ผู้มีอิทธิพล หรือที่ตามมาก็คือการขาค้าง รุงใจได้สร้างนิสัยเกียจคร้าน อ่อนแอ ให้เกิดขึ้นกับพลเมืองชาวไทย การตั้งกร การทำงานหนักกับเป็นเรื่องน่าละอาย เพราะแสดงว่าเป็นไพร่ เป็นทาส จึงต้องทำงาน วิเคราะห์ทุกสถานะของประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ นิสัยของคนไทยได้ถูกปลูกฝังมาเป็นเวลานาน ไม่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน

3.1.2 ลักษณะนิสัยของ คนจีน

สถานภาพของชาวจีน เมื่อเปรียบเทียบกับคนไทยแล้ว คนจีนจะมีอิสระมากกว่า เพียงแต่เสียเงินราชการก็สามารถเดินทางค้าขายไปทั่วทุกแห่ง¹ และตั้งหลักแหล่งอยู่ในทุกแห่ง ของ

¹ กัญญา โฉววัชรสันติ ชาวจีนกับเศรษฐกิจไทย ในสมัยพระปิยะมหาราช หน้า 69

² คจ. หน้า 69 - 70

³ สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร ต้นกำเนิดชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (2398 - 2463)

สรุป

เปรียบเทียบสถานภาพของ คนไทยและคนจีนสามารถแยกประเด็นออกได้ดังนี้.

1. ชาวจีนมีอิสระมากกว่าคนไทย.
2. ชาวจีนมีความซื่อสัตย์ ออกทน ตั้งใจทำงานมีความทะเยอทะยาน
3. ชาวจีนมีความชำนาญในสาขาเกษตรกรรม สามารถนำเอาเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้
4. ความอุดมสมบูรณ์ ของเมืองไทยต่ำกว่าเมืองจีนทางตอนใต้

วิเคราะห์แล้วจะเห็นว่าอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เนื่องด้วยสาเหตุทางเศรษฐกิจ เป็นส่วนใหญ่ เมื่อชาวจีนเข้ามาจะประกอบอาชีพค้าขาย พาณิชยกรรมและครอบครัวในถึงอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมบางส่วน ชาวจีนเข้ามามีบทบาททาง เศรษฐกิจมีช่องว่าง ชาวจีนสามารถพัฒนา เศรษฐกิจของไทยให้ได้ดีขึ้น

3.2 การจำแนกกลุ่มชาวจีนในประเทศไทยตาม ลักษณะการประกอบการ

โครงสร้าง ของสังคมชุมชนชาวจีนในประเทศไทย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้นขึ้นอยู่กับปัจจัย ทางเศรษฐกิจอยู่มาก สังคมจะมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเสมอซึ่งขึ้นอยู่กับความแตกต่าง ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้ซึ่ง เป็นที่มาแห่งฐานะกรในสังคม พลังนี้เป็นแรงผลักดันให้ชาวจีนแสวงหาความมั่งคั่งทาง เศรษฐกิจ^๕

การจำแนกกลุ่มชาวจีนตาม ลักษณะการประกอบการ ดังต่อไปนี้.

3.2.1 กลุ่มชาวจีนชั้นสูง เป็นชาวจีนมั่งคั่ง มีเกียรติยศสูง ได้รับความเคารพยกย่อง ฐานะบรรดาศักดิ์ อาทิเช่น เจ้าของโรงรับจำนำ ได้รับประมูลเป็นนายอัครสุรฯ โรงบ่อน เจ้าภานายอัคร เจ้าของเขตกลสิกรรมขนาดใหญ่ ชาวจีนกลุ่มนี้มีอิทธิพลมากที่สุด มีฐานะทาง เศรษฐกิจมั่งคั่งกว่าชาวจีนทั้งหมด

3.2.2 กลุ่มเจ้าของโรงสี พ่อค้าผู้คึกคักค้าขายกับต่างประเทศ ผู้ทำงานบริหาร ในบริษัทของกลุ่มตะวันตก กลุ่มนี้มีความมั่งคั่งและชื่อเสียงเกียรติ

3.2.3 กลุ่มชนชั้นกลาง ได้แก่พ่อค้า ช่างฝีมือ เกษตรกร และพนักงานร้านค้าต่าง ฝึกหัด ลูกจ้างตามโรงฉิ่น โรงบ่อน เสมียนธนาคารของประเทศตะวันตก และเสมียนพนักงาน

๖.๖ ประชากรจีนในภาคเกษตรกรรม

ในประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม จอห์น ทรอฟ์กร์ได้บันทึกไว้เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทยว่า "สยามนั้น อุดมไปด้วยแร่ธาตุ พืชพันธุ์ซึ่งมีอาหาร และพันธุ์สัตว์ นานาชนิด ทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าเหล่านี้ กระตุ้น ให้เกิดการคิดค้าขายระหว่างประเทศ และจงใจให้ชาวต่างชาติเช่น ชาวจีน เข้ามาแสดงความมั่งคั่ง"^๖

การประกอบอาชีพในสาขาศึกษารวมของชาวจีนนั้น มีลักษณะพิเศษคือเพื่อสนองความต้องการในสถานศึกษากรรม ชาวจีนตั้งหลักแหล่งอยู่ในอาณาบริเวณทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ราบุ่มภาคกลาง ซึ่งบริเวณนี้เหมาะสำหรับการเพาะปลูก ชาวจีนจะปลูกพืชประเภท ข้าว धान ฝรั่งไทย อ้อย ใบหม่อน ฝ้าย ไม้ ผลไม้ ปรากฏว่าได้ผลเกินคาด เพราะชาวจีนมีความชำนาญพิเศษ ผลผลิตทางเกษตรกรรมของชาวจีนให้ผลดีเป็นอย่างมาก

การพัฒนาถิ่นเกษตรกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประสบความสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๔๒๖ ซึ่งชาวจีนมีบทบาทสำคัญอยู่มาก ทั้งจะไล่จำแนกกล่าวถึงผลผลิตที่สำคัญบางประเภทดังนี้คือ

๖.๖.๑ ฝรั่งไทย เป็นผลผลิตที่สำคัญ เพื่อส่งเข้าโรงงานอุตสาหกรรม แหล่งปลูกฝรั่งไทยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย คือแถบจันทบุรี ตราด และแถบชายฝั่งทะเลตะวันออก แถบบริเวณ ครัง สตูล เป็นต้น

การนำฝรั่งไทยได้ผลผลิตสูงสุดในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ หลังจากนั้นตลาดโลกต้องการฝรั่งไทยน้อยลงกว่าเดิม จึงทำให้ชาวไร่ฝรั่งไทยประสบความขาดทุน ราคาต่ำจ้างแรงงานในไทยยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นสาเหตุให้การนำฝรั่งไทยต้องการแรงงานของชาวจีนมาก

๖.๖.๒ อ้อย การเกษตรกรรมที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งในยุคนี้คือการ ทำไร้อ้อยเพื่อผลผลิตน้ำตาล ชาวจีนเป็นผู้ริเริ่มการค้าน้ำตาลในแถบเอเชียคอมันได้เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๒๓๕๓ และก็เป็นที่ยอมรับ ชาวจีนแต่จิวไคเป็นผู้เปิดตลาดโลกสำหรับผลิตภัณฑ์น้ำตาลทรายของไทย^๗ แหล่งปลูกอ้อย คือ ผลบุรี

^๖ ไพโรจน์ แกนแมนกิจ เอกสารของจอห์น ทรอฟ์กร์ หน้า ๕๐๐

^๗ กาญจนนา โห้วระสันติ อ.ล. หน้า ๗๔

^๘ หุคอง โห้วระสันติ อ.ล. หน้า ๘
๘ น.๑.

ฉะเชิงเทรา นครปฐม สกีนเนอร์ จี วิลเลียม ได้เขียนอ้างจาก นิล ว่า "ชาวจีนจำนวนมาก
ที่มาตั้งถิ่นฐานและทำงานในสยามได้ยอมโดยความร่ำรวยมหาศาลจากการทำไร่ไถ้อยู่ที่คน
อยู่ในประเทศ" ผลิตผลน้ำคาลสูงสุกในปี พ.ศ. 2393 และ พ.ศ. 2403 แรงงานในไร่ไถ้อยู่
โรงงานน้ำคาลส่วนใหญ่เป็นชาวจีน สิ่งพระราชปาเลอแก้ว นับโรงงานน้ำคาลที่นครปฐมเพียง
จังหวัดเดียวได้ว่ามีถึงสามสิบแห่ง แต่และละแห่งจ้างคนงานจีนตั้งแต่สองร้อยถึงสามร้อยคน⁹
การแข่งขันของราคาไม้คาลทรายในตลาดโลกทำให้อุตสาหกรรมการผลิตไม้คาลทรายในไทย
ประสบภาวะตกต่ำค่าแรงงานสูงขึ้น การปลูกข้าวของคนไทยกลับเพิ่มขึ้นเมื่อการปลูกอ้อยลดน้อย
ลง กรรมกรชาวจีนจึงพากันไปทำงานที่โรงสีข้าว ซึ่งมีสภาพการจ้างและค่าจ้างดีกว่า ปี พ.ศ.
2432 การส่งออกไม้คาลเป็นสินค้าออกก็ยุติลง¹⁰ มีโรงงานที่ยังคงดำเนินกิจการอยู่คือ
โรงงานสุรา และโรงงานอีกสองสามแห่งเท่านั้น

๖.๖.๖ ฝ้าย คนไทยปลูกกันเพียงเล็กน้อยในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ต่อมาการปลูกฝ้าย
ก็เริ่มขยายบริการออกกว้างขวาง กลุ่มชาวจีนไหหลำเป็นผู้ริเริ่มส่งฝ้ายออกนอกประเทศ ศูนย์
กลางการผลิตฝ้ายในประเทศไทยคือ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ปีพ.ศ. ๒4๐๐ มีรายงานข่าวว่า
ชาวจีนไหหลำทำการหักร้างดางพงเพื่อปลูกฝ้ายอย่างแพร่หลายในภาคกลางและภาคเหนือ
แต่ไม่ไ้เปรียบจากการปลูกฝ้ายอุตสาหกรรมผลิตฝ้ายจึงล้มเลิกไปภายในเวลาสี่สิบปีหลังจาก
เริ่มมีการค้าเสรี ไร่ยาสูบที่ชาวจีนดำเนินกิจการอยู่ในประเทศก็พลอยเสื่อมไปด้วยภายหลัง
พ.ศ. ๒44๘ เนื่องจากคนไทยชอบรูดยาสูบของต่างประเทศมากกว่า

มีข้อสังเกตคือ ประชากรจีนซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีเทคนิคในการผลิตที่ถูกคัม ค่า
หลักวิชาการ ขณะที่คนไทยทำการเพาะปลูกโดยอาศัยธรรมชาติเป็นการ เพราะปลูกตามฤดูกาล
ชาวจีนรู้จักการปลูกพืชหมุนเวียนโดยมิให้พื้นที่ว่างเปล่า นอกจากนี้ชาวจีนยังเลี้ยงหมู เป็นการ
เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างยิ่งโดยได้มูลสุตร เป็นปุ๋ยรดผักจากเกษตรกรรม ชาวจีนก็พัฒนา

⁹ สกีนเนอร์ จี วิลเลียม อ.ก. หน้า 413

¹⁰ น. ก.

รายได้ที่สูงกว่า เริ่มเคลื่อนย้ายออกไปสู่แห่งที่มีค่าตอบแทนสูงกว่าในสาธารณูปโภค

3.4 ประชากรจีนในภาคอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศมาก เพราะอุตสาหกรรมจะเข้ามาซึ่ง การพัฒนา เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การมีงานทำของพลเมือง และความมั่นคงของเศรษฐกิจ ประเทศไทยในอดีต ผลิตสิ่งของประกอบด้วยหมู่บ้านเล็กๆ กระจายอยู่ทั่วไป พอเมืองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เมื่อเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ระบบการผลิตเปลี่ยนจากการผลิตแบบใช้แรงงานไปสู่การผลิตแบบใช้เครื่องจักร ประสิทธิภาพในการผลิตดีขึ้นทำให้สามารถผลิตสินค้าได้จำนวนมาก และรวดเร็ว จำหน่ายได้ในราคาถูก เพราะต้นทุนการผลิตต่ำ เพราะอุตสาหกรรมต่าง ๆ พยายามแข่งขันขายตลาดจำหน่ายสินค้าในประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

จากความพยายามขยายตลาดสินค้าอุตสาหกรรมและแสวงหาวัตถุดิบของประเทศอุตสาหกรรม ทำให้ประเทศไทยทำสัญญากับประเทศอังกฤษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สัญญาราชไมตรีนี้ทำให้การผลิตส่งสินค้าประเภทอุตสาหกรรมหลายอย่าง เข้ามาจำหน่ายอย่างเสรี ทำให้ระบบการผลิตเพื่อใช้เองในครัวเรือนเสื่อมลง หันไปนิยมใช้สินค้าจากต่างประเทศ ที่ยุโรปเข้ามาค้าขายในประเทศไทย ได้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของไทย เป็นอย่างมาก

ชาวจีนเริ่มค้นผลิตสินค้าอุปโภคโดยเอาแบบอย่างมาจากสินค้าต่างประเทศ ผลพลอยได้คือ ชาวจีนรับเอาเทคโนโลยีในการผลิตสำหรับอุตสาหกรรมการผลิตสิ่งทอ โรงสีข้าว มีตั้งขึ้นหลายโรง เช่นโรงสีไฟของบริษัท "ออกแมน" โรงสีไฟสกัดโรซมิล โรงสีไฟบางกอก **โรซมิล** โรงสีไฟโมเตลโรซมิล และโรงสีไฟของบริษัทมาครัดค์ เป็นต้น ส่วนใหญ่โรงสีเหล่านี้จะตั้งขึ้นในกรุงเทพฯ เป็นระยะเริ่มค้นแต่ต่อมาก็ขยายกิจการไปในท้องถิ่นเพาะปลูกข้าว

ส่วนกิจการโรงเลื่อยที่ชาวจีนทำเนิการตั้งขึ้นในราวปลายรัชการ สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งโรงเลื่อยจักรขึ้นที่กรุงเทพฯ คือโรงเลื่อยจักรของบริษัทออกแมนและโรงเลื่อยจักรไคลทของบริษัท ของบริษัทแมคสัน เป็นต้น ¹² ส่วนรายละเอียดต่างๆ จะเสนอต่อไป

¹¹ วิยะดา ทองมิตร การใช้แรงงานชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2326-2453

หน้า 66

¹² น.ก.

ในพุทธศตวรรษที่ 24 เมืองแร่ที่บุก ในภาคใต้ถูกบุกรุกโดยชาวจีน ชาวจีนมีความรู้เรื่อง
ทรัพยากรธรรมชาติสินแร่เป็นอย่างดี กรรมวิธีในการขุดแร่ของชาวจีนสมัยแรกอาศัยแรงงาน
ชาวยุโรปเข้ามาใช้โดยทั่วไปชาวจีนใช้คนน้อยในการทำเหมืองแต่บางเหมืองใช้คนจำนวนมากถึง
เก้าร้อยคน¹³ แรงงานเหล่านี้สังกัดอยู่กับ"กงสี"ซึ่งเป็นผู้ควบคุมเป็นชาวจีนเรียกว่า "เจ้าแร่"
เจ้าแร่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าของเหมืองแต่จะเป็นผู้หาที่พักอาศัยสำหรับกูดี้ จีนเหล่านี้ และทำเหมือง
รวมกันเป็นพวกโคลยควบคุมพื้นที่ขุดที่ผลิตได้ร้อยละ 40 ถึง 44 ให้หลวง สิทธิในการหลอมแร่ขึ้นอยู่กับ
ห้องที่กำหนดภาณมีอยู่ผู้เสนอมาในราคาสูงสุด¹³

ในระยะแรกของการทำเหมืองแร่ทางภาคใต้ของไทย นายเหมืองให้ว่าจ้างกูดี้ชาวจีน
มาจากสิงคโปร์และปีนัง ทั้งนั้นการเดินทางเข้ามาเมืองไทยของพวกจีนที่ทำเหมืองแร่ที่บุกจึง
แตกต่างกับพวกจีนอื่นๆ คือเป็นการเดินทางโดยทางบกแต่ในระยะหลังเมื่อมีความต้องการกูดี้
เพิ่มขึ้น จึง คัดเลือกวิธีจกเรือไปรับพวกจีนใหม่มาจาก จีนโดยตรง¹⁴ โดยเฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยน
การใช้แรงงานชาวจีนเนื่องจาก ในสมัยเริ่มแรกกรุงรัตนโกสินทร์การทำเหมืองแร่ตกอยู่ในมือของ
ชาวจีนเป็นส่วนใหญ่ การผลิตได้แบบง่าย ๆ อาศัยแรงคนแทบทั้งสิ้น และกรรมวิธีในภาคใต้มีน้อย
จึงอาศัยแรงงานชาวจีนเป็นสำคัญ

แหล่งแร่ที่บุกที่สำคัญคือเกาะภูเก็ต เจ้าของเหมืองส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮกเกี้ยนและชาวจีน
เกาะ แรงงานกูดี้ในเหมืองก็เป็นชาวฮกเกี้ยน ชาวจีนเกาะและกวางตุ้ง ใน พ.ศ. 2413 มีชาวจีน
ทำงานในเหมืองแร่ถึง 58,000 คน ในปี พ.ศ. 2427 มีชาวจีนที่เกาะภูเก็ตถึง 40,000 คน และ
พ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยนและชาวจีนเกาะส่งสินแร่ที่บุกออกถึง 86,000 ทาบ¹⁴

เหมืองแร่ของคนจีนยังไม่มีเครื่องจักรและเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยพอผลิตได้จึงเป็น
เพียงแร่ดิบ ในปี พ.ศ. 2450 มลพทุเกิดสามารถส่งสินแร่ที่บุกเป็นสินค้าออกถึง 98,000 ทาบ
เพราะเหตุที่ว่าการทำเหมืองแร่นั้นผู้ประกอบการชาวจีนมีทุกตำแหน่งการนำคนมาผลิตใช้แรงงาน
คนเป็นสำคัญรัฐบาลจึงให้การสนับสนุนโดยให้สัมปทานแร่โดยชาวจีนและกึ่งเสถียรภายใต้การ
ผลิตให้แก่รัฐบาลตั้งแต่ 40- 46% แ้วแต่ลดผลิตที่¹⁵

¹³ กาญจนนา โฉมหัวระสันติ ด.ก. หน้า 117

¹⁴ น.ก.

¹⁵ วิยะดา ทองมิตร ด.ก. หน้า 109

3.5 ประชากรจีนในภาคแรงงานกรรมกร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่า แรงงานที่ได้รับค่าจ้างมีประสิทธิภาพทางด้านผลิตว่าถูกเกณฑ์ จึงโปรดเกล้าฯให้หันมาใช้แรงงานจีนมากกว่าแรงงานคนไทยซึ่งเป็นไพร่หรือทาส งานก่อสร้างเพื่อสาธารณูปโภคที่สำคัญดังต่อไปนี้

3.5.1 แรงงานในกิจการรถไฟ การก่อสร้างทางรถไฟ ซึ่งเริ่มในปี พ.ศ. 2426

แรงงานจีนเป็นกำลังสำคัญในการก่อสร้าง ผลที่เกิดจากการก่อสร้างรถไฟ ก่อให้เกิดการพัฒนาแรงงานพลเมืองในประเทศ กุฉี ที่รับจ้างส่วนใหญ่เป็นเงินค่าจ้างและเงินค่าที่พักอพยพมาใหม่ ๆ บางคนมาจากชีวิตเขาเพื่อทำงานนี้ โดยเฉพาะส่วนกรรมกรที่มีความชำนาญจะเป็นพวกจีนกว้าง กุ้ง เป็นวิศวกรคุมงานก่อสร้าง จะพบว่าชาวจีน อพยพเหล่านี้มีความอดทนและมีประสิทธิภาพสูง¹⁶

ปัญหาแรงงานที่เกิดขึ้นในการก่อสร้างทางรถไฟ คือ ไข้มาลาเรียและไข้ป่าอื่น ๆ จีนนับวันคนที่ต้องสูญเสียชีวิตและ โภชนาการก่อสร้างทางรถไฟ มีกุฉีถึง 200 คน ถูกฝังในหลุมศพในระหว่างการก่อสร้างทางรถไฟสาย สระบุรี - ราชสีมา ภาวะเช่นนี้ทำให้อัตราค่าจ้างแรงงานต้องสูงขึ้น มอญหรือที่ชาวจีนนับหลายคนพากันหนีหยุดงานเพื่อเรียกร้องค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น นับจากปี พ.ศ. 2453 เป็นต้นมา มีทางรถไฟสายต่าง ๆ เริ่มจากกรุงเทพฯ มุ่งออกไปสู่ที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศตามลำดับ ครั้งนี้เกิดจากกำลังคน ชาวจีนมีถูกเรียกว่า กุฉี¹⁷

3.5.2 แรงงานในการสร้างถนนและการขุดคลอง ชาวจีนขุดคลองมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3

เช่นใน พ.ศ. 2365 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการสั่ง ให้ขุนนางไทยคนหนึ่ง เป็นนายจ้างกุฉีชาวจีน ขุดคลองยาว 8 กิโลเมตรจากกรุงเทพฯ ถึงแม่น้ำบางปะกง ซึ่งเป็นงานที่ใช้เวลาถึง 3 ปี¹⁸

การใช้แรงงานจีนแทนการใช้แรงงานคนไทยโดยได้รับค่าตอบแทนมีประสิทธิภาพก็คือว่าแรงงานที่ถูกเกณฑ์ และเมื่อ พ.ศ. 2446 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการสั่งให้ขุดคลองตั้งแต่กรุงเทพฯ ถึง ออยุธยา การขุดคลองและการสร้างถนนหนทางซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้น

¹⁶ ไทโรจน์ เกษมณกิจ เอกสารของจอห์น ทรอบเปอร์ค หน้า 110
¹⁷ กาญจนา ไคว้พระสันติ อ.ก. หน้า 106
¹⁸ สกีนเนอร์ จี วิลเลียม อ.ก. หน้า 114

เรื่อย ๆ ในช่วงระยะนี้

3.5.3 แรงงานในการก่อสร้าง ระบบการค้าเสรีเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ทำให้กรุงเทพฯ เจริญรุ่งเรืองและขยายตัวอย่างรวดเร็ว การค้าขยายตัวในย่านเอกราช ทำให้มีความต้องการอาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น มีอาคารร้านค้าเกิดขึ้นมากมาย มีการปลูกบ้านแบบชาวยุโรป มีการก่อสร้างสถานที่ราชการ บริษัทก่อสร้างของชาวจีนมากมายที่ก่อตั้งเพื่อบริการงานก่อสร้างเหล่านี้ มีแรงงานที่เป็นชาวจีนอยู่ในสังกัดตนเองอยู่แต่ละบริษัทมีการฝึกหัดช่างฝีมือแรงงานงานก่อสร้างส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของชาวจีนกวางตุ้งและชาวจีนแต้จิ๋ว

3.5.4 แรงงานในกิจการโรงสี โรงเลื่อย ความต้องการแรงงานในโรงสี โรงเลื่อย ทั้งต้องการแรงงานที่ชำนาญและไม่ชำนาญ มากขึ้นกว่าเดิม ระหว่าง พ.ศ. 2430 - 2453 มีความต้องการแรงงานจีนทำงานในโรงสี โรงเลื่อยประมาณ 100,000 คน¹⁹

นอกจากที่กล่าวมาแล้วจีนยังมีแรงงานในธุรกิจอื่นๆ มากมาย นับว่าชาวจีนมีประโยชน์ในทางเศรษฐกิจมาก เพราะชาวจีนมีความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจทำงาน มีความอดทน ถ้าอาศัยแรงงานไทยแล้วคงจะไม่สำเร็จเท่าที่ควร

3.6 ประชากรจีนในภาคพาณิชย์กรรม

แรงงานชาวจีนในภาคพาณิชย์กรรมยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการค้ากับต่างประเทศ โดยเฉพาะทางทะเล เรือสำเภาที่ส่งไปค้าขายกับต่างประเทศเหล่านี้ มีชาวจีนเป็นนักปัดกัน ดังนั้น ชาวจีนจึงถูกจ้างเป็นลูกจ้างเรือ²⁰ ภายหลังจากปฏิรูปการเดินเรือ ชาวจีนในไทยสมัครเป็นลูกจ้างเรือกลไฟ บริษัทชาวยุโรป

ชาวจีนมีบทบาทในการค้าขนานานนับตลอดจนถึงงานช่างฝีมือ การค้าในเมืองไทยตกอยู่ในกลุ่มชาวจีนและชาวตะวันตก แม้เมื่อเวลาผ่านไปเวลานาน ๆ ชาวกว้างประเทศอื่น ๆ ก็เกิดทางกลับประเทศของตน คงเหลือชาวจีนค้าเป็นธุรกิจการค้าจนถึงปัจจุบันมาศึกษาหาหนทางการค้าของคนจีน เช่น ย่านสำเพ็ง เป็นสถานที่แห่งใหม่ของคนจีน ซึ่งถูกย้ายจากที่เดิมเนื่องจากสร้างพระบรมมหาราชวังในสมัยรัชการที่ 4 จากการเล่าของสะพานน้อย เล่าเรื่องบางกอก เล่าว่า

¹⁹ ๑๖. หน้า 44๖

²⁰ ๑. พลายน้อย เล่าเรื่องเมืองบางกอกสมัยรัตนโกสินทร์ ๕๐๐ ปี หน้า ๓๕๗

"ถนนสาเหิ๊งที่จริงไม่ใช่ถนนแต่เป็นเหมือนตรอกใหญ่ที่ทางร้านซึ่งเป็นจีนเกือบทั้งหมด คือก่อกันตลอดไปตั้งแต่ประตูสะพานหัน ยาวเหยียดไปจนจกแม่น้ำที่วัดกะละหัวว่า... แล้วท่านก็เล่าอีกว่า"ที่ประตูสะพานหันเป็นที่ขายผลไม้ต่าง ๆ ถักเข้า ปทางขวามือเป็นร้านขายพระพุทธรูปใหญ่น้อย ฝรั่งและของสำหรับวัดต่าง ๆ ทางซ้ายเป็นร้านขายยาจีน คือ ไปถึงสะพานหันที่ว่าเป็นห้องแถวโค้งข้ามคลองโอ่งอ่างทั้งสองฟาก ฝวุกหนึ่งราว ๆ ๒๐ ห้อง นับเป็นสะพานแปลกคล้ายเมืองจีนห้อง เอิ้งสะพานฟากนี้ตั้งสองฟาก เป็นที่ขายของ สาลี ลูกพระบีบ ลีนี่ของต่าง ๆ"²¹

ย่านสาเหิ๊งมีสินค้ามากมายให้นักให้ดูคนซื้อได้ มีตึกชั้นเดียวของพ่อค้าชาวจีนตั้งเรียงรายอยู่ตลอดสองฝั่งตรอกนี้ ตึกเหล่านี้มีได้สร้างบนเสาสูงแบบที่อยู่อาศัยของคนไทย แต่ยกพื้นไว้สูงเพื่อมิให้น้ำท่วมถึง ย่านสาเหิ๊งนอกจากจะมีสินค้าบริการแล้วยังมีหญิงโสเภณีด้วย จากเรื่องเล่าว่า "สมัยก่อนหญิงโสเภณีไปชุมนุมกับแถบถนนสาเหิ๊ง พวกหญิงโสเภณีส่วนมากเป็นจีนกว้าง"²²

ย่านถนนเขาวราช ถนนนี้ตั้งคั่นจากสะพานกานูพันธ์ คลองโอ่งอ่าง ตรงไปสุด ที่ตำบลสามแยก (ตำบลระกู่) ที่ถนนเจริญกรุง ถนนนี้เป็นที่อยู่อาศัยของชาวจีนแทบทั้งหมด จากเรื่องเล่าของสะพานน้อย เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า "มีตึกเรียกกันว่าตึกปิระกา เป็นทางเข้าในวังสะพานเหล็กคือไปจนถึงสี่แยกวัดก๊กตรงมุมหนึ่งเคยเป็นทางออกจวนชายหมวกสักหลาดมีชื่อมาก และเป็นร้านชื่อ" ตึกขานุมิตร"ชายเครื่องเขียนเหมือนกัน ²³ นอกจากย่านนี้จะมีการค้าแล้ว จะมีโรงจิวด้วย

21 ด.ล. หน้า 357 - 38

22 ด.ล. หน้า 263

23 ด.ล. หน้า 346

บทที่ ๕

บทบาทของเงินกับการพัฒนาเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ ๕

การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึงการเพิ่มการใช้ทุนและที่ดิน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับแรงงาน มีการปรับปรุงประสิทธิภาพ กลวิธีในการผลิต^๑ ประเทศไทยนั้นเริ่มต้นการพัฒนาเศรษฐกิจ จากด้านเกษตรกรรมก่อนซึ่งมีลักษณะมีได้จาก ประเทศอื่นๆ ที่มีเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรม แล้ว พัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรม แต่เดิมมา ลักษณะเศรษฐกิจไทยอยู่ในสังคมศักดินา เป็น เศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง อาชีพพื้นฐานของคนส่วนใหญ่ได้แก่การทอผ้า ลักษณะการทอผ้า จะเห็นว่า อาชีพทอผ้าส่วนใหญ่แต่ละครอบครัวจะมีพื้นผ้าเรียก ๆ เฉลี่ยแล้วคงน้อยกว่าคนละ ๒๐ ไร่^๒

ลักษณะการอยู่อาศัยแบบง่าย ๆ อุปกรณ์เครื่องใช้สมัยที่จำเป็นก็ต้องประกอบขึ้น จากทรัพยากรธรรมชาติ ระบบเงินตราที่มีความสำคัญน้อยมาก จากบทความตอนหนึ่งว่า "ก่อนปี พ.ศ. ๒๓๑๘ ระบบเศรษฐกิจไทยแม้จะมีการค้ากับจีนอยู่มาค่อนแต่ระบบเศรษฐกิจไทย ก็ยังคง ร่อง ลักษณะเด่นที่เป็นระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้า คือสินค้า การค้าขายระหว่างหมู่บ้านในชนบททำได้ยากมาก ยิ่งกว่านั้นในระบบศักดินาที่เก่าแก่การ แลกเปลี่ยนเป็นไปอย่างจำกัด เพราะแต่ละท้องถิ่นพยายามผลิตสินค้าให้พอเพียงก่อนการจะมีม เทานั้น^๓

4.4 บทบาทด้านการพัฒนาการเพาะปลูก

4.4.1 ลักษณะการผลิต

ประชากรของไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดย เฉพาะมีอาชีพหลักที่สำคัญ คือการทอผ้า และมีการแลกเปลี่ยนในระบบเงินตราน้อยมากในระยะแรก ๆ ลักษณะเด่น

^๑ กาญจนานันท์ โสทัวะระสันติ ชาวจีนกับเศรษฐกิจไทย ในรัชสมัย ร.๕ หน้า ๑๑

^๒ นคร พันชอุรงค์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ หน้า ๓๓๒

^๓ เส้นทางเศรษฐกิจ กนจีน ๒๐๐ ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร หน้า ๒๐๕

ของเศรษฐกิจในยุคนั้น เป็นลักษณะระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองมีการค้าวงกว้าง ง่าย ๆ อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ประกอบขึ้นจากธรรมชาติ

4.1.1.1 ปัจจัยที่ทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกคือ

ก. ความต้องการสินค้าของโลก เป็นผลกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เพราะราคาผลผลิตในตลาดโลกมีแนวโน้มสูงขึ้น ทำให้เกิดการตื่นตัวในการเพิ่มผลผลิต

ข. ความต้องการใช้ระบบเงินตราในการแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคและบริโภค ซึ่งพ่อค้าคนจีนได้นำเอาสินค้าบริโภคประเภทเครื่องนุ่งห่ม น้ำมันก๊าด และอื่น ๆ เข้าไปขายในท้องถิ่น ดังว่าชาวจีนเป็นผู้ขยายระบบใช้เงินตราเป็นสื่อกลางไปสู่ประชากรในสาขาเกษตรกรรม⁴

4.1.1.2 การพัฒนาการเพาะปลูก จากความต้องการหลายด้านของประชากรไทยก็ต้องดำเนินการเพิ่มผลผลิต เพื่อชดเชยสินค้าสนองความต้องการแต่ละอย่างการเพิ่มการเพาะปลูกดังนี้

(ก) พื้นที่การเพาะปลูก ปี พ.ศ. 2393 มีพื้นที่เพาะปลูกข้าว 5.8 ล้านไร่โดยประมาณ ปี พ.ศ. 2448-2449 พื้นที่เพาะปลูกข้าวเพิ่มขึ้นเป็น 9.1 ล้านไร่ พ.ศ. 2453 เป็น 11.5 ล้านไร่⁵

(ข) ราคาข้าวก่อนปี พ.ศ. 2393 มีราคาข้าวค่อนข้างจะตกต่ำคือประมาณ 0.30-0.50 บาทต่อหนึ่งหาบ แต่หลังปี พ.ศ. 2398 ราคาข้าวเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ราคาเฉลี่ยประมาณ 2.00-2.50 บาทต่อหนึ่งหาบ ปี พ.ศ. 2413 ราคาข้าวประมาณ 2.70 บาทต่อหนึ่งหาบ และในปี พ.ศ. 2443 ราคาข้าวประมาณ 5.50 บาทต่อหนึ่งหาบ⁶

กล่าวได้ว่าราคาข้าวที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว การมีโอกาสเป็นเจ้าของที่ดิน ความต้องการสินค้าต่างประเทศ ความต้องการเงินตราเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกรมุ่งปลูกข้าวและสืบทอดอาชีพทำนาโดยมิไคหันไปสนใจประกอบอาชีพอื่น จากการขยายตัว ทำให้เกษตรกร

⁴กาญจนา โล่ห์วัชรสันติ ล.ก. หน้า 93

⁵น.ก.

⁶น.ก.

สามารถซื้อสินค้าบริโภค ที่เขาเคยผลิตกันเอง ในครัวเรือน เช่น เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ภายใน
ประจำวัน ผู้ที่ทำงานเหล่านี้ไปใช้ให้รู้จักคือชาวจีนนี่นั่นเอง

(ค) เทคโนโลยีใหม่ ๆ การพัฒนาภาคเกษตรกรรมในไทยยังคงมีน้อยหน้าเอา
เทคนิคใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการเพาะปลูก การที่รัฐให้กรรมสิทธิ์ที่ดินแก่ผู้บุกเบิกทางที่ลับได้เป็น
ประโยชน์ทำให้เกษตรกรได้มีโอกาสจะเลือกที่เพาะปลูกเป็นแหล่งของตนเองเห็นว่า อุดมสมบูรณ์
เมื่อสภาพดินเพาะปลูก อยู่เดิมจืดลง ก็มีการย้ายที่เพาะปลูกใหม่แสวงหาที่ดินที่อุดมสมบูรณ์
เพาะปลูกต่อไป

จุดนี้เองทำให้ไม่มีการนำเอา เทคนิคการผลิตที่มีประสิทธิภาพมาใช้กับเกษตรกรรม
การพัฒนาที่เกิดขึ้นทำให้มีการเพิ่มผลผลิตและมาตรฐานการครองชีพของเกษตรกร ได้ก็ขึ้น
สามารถหารายได้มาซื้อสินค้าบริโภคได้

4.4.2 การประกอบธุรกิจของชาวจีนที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก

การเปลี่ยนแปลงในลักษณะธุรกิจของไทยในช่วงพ.ศ. 2363 - 2463 ซึ่ง
เกิดขึ้นทั่วไป เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในรวม เขตและการปฏิรูปซึ่งมีผลตามมาเกือบ
ทุก ๆ อย่างในการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการประกอบธุรกิจของชาวจีนโดยทางตรง
และทางอ้อม⁷⁾ ชาวจีนมีบทบาทที่สำคัญมากในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย ในช่วงเวลานี้มาก
ธุรกิจมีหลายด้านที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

4.4.2.4 ธุรกิจโรงสีโชนาคใหญ่

ผลของสนธิสัญญา เบาริง พ.ศ. 2348 มีผลทำให้ชาวเขมรเป็นสินค้าออก
ที่สำคัญราคาข้าวเพิ่มสูงขึ้น ทำให้มีการขยายเนื้อที่ทำนา และการขยายการผลิตข้าวสำมะ
ไม่ พร้อม ๆ กัน การตั้งโรงสีข้าว เขมรมีการแปรสภาพจากตัวข้าวเปลือกมาเป็นข้าวสาร
โภยกอาศัยแรงคนเป็นสำคัญ เมื่อมีการผลิตเพื่อการส่งออก เทคนิคการผลิตย่อมเปลี่ยนแปลง

⁷⁾ ดักลาส บี. วิลเลียม สัจคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์

เริ่มมีโรงสีข้าวในประเทศไทย เป็นโรงสีข้าวชนิดไ้เครื่องจักรไอน้ำแห่งแรกในไทย
 เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2404 โดยชาวอเมริกาเป็นผู้ออกตั้ง⁸ ในปี พ.ศ. 230๗ ปรากฏมีโรงสี
 ข้าวด้วยเครื่องจักรไอน้ำ ๖ โรง และ พ.ศ. 244๐ มี ๕ โรง เป็นของชาวตะวันตก
 ทั้งหมด⁹ แต่ต่อมากิจการโรงสีข้าวใน ปี พ.ศ. 24๐๒ มี โรงสีข้าวแบบเครื่องจักร ไอน้ำ
 เป็นของชาวจีนมาก เท่ากันกับชาวตะวันตก ถึง ๔๗ โรง ใน พ.ศ. 2432. ๕๖ โรง ใน
 พ.ศ. 2438 และมากกว่า ๘๐ โรง ใน พ.ศ. 245๑¹⁰

จากโรงสีข้าวระบบไอน้ำก็มีการนำเอาพลังงานไฟฟ้า และพลังงานเชื้อเพลิงแก๊ส
 โซลีนมาใช้กับกระบวนการผลิตทำให้โรงสีข้าวสามารถทำงานได้ทั้งกลางวันและกลางคืน
 และมีการแบ่งงานเป็น ๒ กระ¹¹

4.1.2.2 กิจการโรงสีขนาดเล็ก

การพัฒนาที่สำคัญที่สุดของโรงสีข้าวในสมัยนี้คือ การยกตั้งโรงสีขนาดเล็กตามท้องถิ่น
 ที่มีการทำนา สด เหตุที่ทำให้เกิดกระจายตัวของโรงสีขนาดเล็กตามท้องถิ่นคือ¹²

- (ก) กิจการสาธารณูปโภคเป็นสิ่งสำคัญที่อำนวยความสะดวกในการคมนาคม
 การก่อสร้างทางรถไฟ ถนน การขยายการคมนาคมขนส่งทางน้ำ
- (ข) การขนส่งสินค้าข้าว ออกขายในตลาดต่างประเทศ ได้อาศัยเส้นทาง
 คมนาคมทาง เรือเป็นสำคัญ เพราะการขนส่งทางบกแพง เมื่อเทียบกับการขนส่งทางน้ำ เมื่อ
 คำนึงถึงผลประโยชน์ในเชิง เศรษฐกิจ การขนย้ายข้าวเปลือกทำให้ต้นทุนการขนส่งสูง
 ผู้ประกอบการชาวจีนหาวิธีที่จะขนข้าวจากแหล่งผลิตมาสู่ตลาดโลกโดยลดปริมาณน้ำหนัก

⁸ กาญจนนา โสทั้วระสันติ ด.ก. หน้า ๑๗
⁹ สกินเนอร์ จี วิลเลียม ด.ก. หน้า 105
¹⁰ น.ก.
¹¹ กาญจนนา โสทั้วระสันติ ด.ก. หน้า ๑๗
¹² ด.ก. หน้า ๑๕

ส่วนเกินที่เป็นเปลือกข้าว จึงมีการตั้งโรงสีข้าวในเขตการเพาะปลูก

ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ ของชาวจีนเนื่องมาจากมูลเหตุหลายประการ

ผลประโยชน์ที่ไคร้รับนั้นมีสูงมาก ทำให้ชาวจีนมีแรงงานกระตุ้นทุกวิถีทางในอันที่จะเรียนรู้อย่างรวดเร็ว ชาวจีนรู้ว่าโรงสีข้าวด้วยเครื่องจักรไอน้ำโดยในขั้นแรกซื้อเครื่องจักรเล็ก ก่อนและว่าจ้างวิศวกรชาวตะวันตกโดยเฉพาะเอสกอต ให้มาควบคุมเครื่องด้วยความสะดวกสบายของชาวกวางตุ้งจึงทำให้การพึ่งพาความช่วยเหลือจากชาวตะวันตกโดยตรง หมกสิ้นไปในที่สุด¹³

ผู้ประกอบการซื้อขายข้าวส่วนใหญ่เป็นชาวจีน โดยเฉพาะชาวจีนแท้จิวมีชาวไหหลำและชาวจีนกวางตุ้งดำเนินการอยู่บ้างสำหรับวิศวกร ช่างเครื่องและช่างกลที่ทำงานอยู่ในโรงสีส่วนใหญ่เป็นจีนกวางตุ้ง¹⁴ ชาวจีนกวางตุ้งมีความสามารถพิเศษ เป็นผู้สร้างเครื่องจักรสีข้าวครบชุดขึ้น รวมทั้งการหล่อเหล็กจากแบบพิมพ์ของตนเองและร่างแบบด้วยมืออย่างสรว ๆ ที่ได้มาจากอุปกรณ์ของอังกฤษที่มีอยู่ในโรงสีภายในประเทศ ประมาณ พ.ศ. 2433 ชาวจีนพวกแรกที่คิดค้นกรรมวิธีในการผลิตข้าวสารสีขาวสะอาดที่ไคร้ราคาสูงขึ้นในตลาดต่างประเทศ

4.1.2.3 การพัฒนาจักรสีข้าว ชาวจีนส่วนมากมีบทบาทในการพัฒนาการสีข้าวตั้งนี้มา เข้ากับโรงสี ประสิทธิภาพของเครื่องจักรไอน้ำทำงานได้ผลดีกว่าการใช้แรงงานหลายเท่า ชาวจีนได้เห็นความแตกต่างชัดเจนและคำนึงถึงความได้เปรียบในเชิงเศรษฐกิจที่ตนจะได้รับ ชาวจีนเริ่มสั่งซื้อเครื่องจักรไอน้ำสำหรับใช้ในโรงสีข้าวเข้ามาในประเทศไทย และได้ว่าจ้างวิศวกรตะวันตก ซึ่งส่วนมากมาเป็นชาวสกอต เข้ามามีดำเนินการคุมเครื่องจักรไอน้ำเหล่านี้

(ก) ความสนใจในการเรียนรู้ เมื่อชาวตะวันตกนำเอาเครื่องจักรไอน้ำมาใช้กับโรงสี ประสิทธิภาพของเครื่องจักรไอน้ำทำงานได้ผลดีกว่าการใช้แรงงานหลายเท่า ชาวจีนได้เห็นความแตกต่างชัดเจนและคำนึงถึงความได้เปรียบในเชิงเศรษฐกิจที่ตนจะได้รับ ชาวจีนเริ่มสั่งซื้อเครื่องจักรไอน้ำ สำหรับใช้ในโรงสีข้าวเข้ามาในประเทศไทย และได้ว่าจ้างวิศวกรตะวันตก ซึ่งส่วนมากเป็นชาวสกอต เข้ามามีดำเนินการคุมเครื่องจักรไอน้ำเหล่านี้

¹³ สกินเนอร์ จี วิลเลียม ล.ก. หน้า 105

¹⁴ กาญจนนา โฉมวิริยะสันติ ล.ก. หน้า 99

(ข) ความถนัดในงานช่าง ชาวจีนกว้างทุ่งมีลักษณะเด่นประการหนึ่งคือมีความรักในงานช่างฝีมือทั้งหลาย จะเห็นโรงงานช่างเครื่องกล ช่างฝีมือส่วนใหญ่เป็นของชาวกว้างทุ่ง เมื่อมีโอกาสเรียนรู้นักฝึกฝนกับนายช่างตะวันตกในไม่ช้าชั่วเวลาเพียงไม่กี่ปีก็ปรากฏว่าโรงสีข้าวของชาวจีนส่วนใหญ่มาจากวิศวกรกว้างทุ่งแทนชาวตะวันตก

(ค) ความรู้จักริเริ่ม ชาวจีนกว้างทุ่งมีความรู้โรงงานช่างกลและมีความสามารถประกอบเครื่องโรงสีข้าวที่โครีเริ่มคิดแปล เครื่องสีข้าวในแบบที่คิดแปลงแล้ว โดยคำนึงถึงลักษณะธรรมชาติในการผลิตด้วยเครื่องมือแบบง่าย อุปกรณ์บางส่วนก็สามารถหล่อขึ้นได้เอง บางส่วนก็สั่งซื้อโดยตรงจากประเทศอังกฤษ เครื่องสีข้าวขนาดเล็กที่ติดตั้งอยู่ตามแหล่งทำนาในชนบทนั้น เป็นการประดิษฐ์เครื่องของชาวจีนกว้างทุ่ง การสามารถผลิตเครื่องโรงสีข้าวขนาดเล็กขึ้นเองในประเทศไทย นับว่าเป็นความสำเร็จที่สำคัญยิ่ง

(ง) การปรับปรุงคุณภาพข้าว เดิมนั้นข้าวที่สีออกมาจะเป็นสีค่อนข้างไปในทางสีม่วง ปี พ.ศ. 2433 ชาวจีนโคคนพบกรรมวิธีการนวดข้าวเพื่อจะโคสีขาวที่สีขาวสะอาด การสีข้าวเป็นสีขาวจึงเป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศ เมื่อชาวจีนสามารถผลิตข้าวสีข้าวเพียงสองสามปีต่อมาชาวยุโรปที่เป็นเจ้าของโรงสีในประเทศไทย ก็ดำเนินรอยตาม และปี พ.ศ. 2448 โรงสีข้าวทั้งหมดที่กรุงเทพฯ ปรับปรุงเทคนิคในการสีข้าวเป็นแบบเดียวกันหมดคือ ทองคอกที่จะผลิตโคสีขาว ซึ่งโคราคาสูงกว่าข้าวสีแสดกล้าในตลาดต่างประเทศ

(จ) พ่อค้าคนกลาง ชาวยุโรปนั้นไม่สามารถแข่งขันกับชาวจีนได้ เพราะเริ่มจากการซื้อข้าวเปลือกของชาวนาการสีข้าว การส่งออก ในตลาดต่างประเทศ ส่วนใหญ่อยู่ในมือของชาวจีน โรงสีข้าวของยุโรปไม่สามารถหาซื้อข้าวเปลือกได้ทันที เพราะมีพ่อค้าชาวจีนทำหน้าที่เป็นคนกลางกวานซื้อข้าวเปลือกเก็บไว้ ขณะเดียวกันโรงสีข้าวของชาวจีนก็มีการติดต่อซื้อขายข้าวเปลือกกับพ่อค้าคนกลางเหล่านี้ประจำ เมื่อเกิดการแข่งขันระหว่างโรงสีข้าวของชาวตะวันตกกับชาวจีนขณะที่ชาวจีนสามารถหาข้าวเปลือกป้อนโรงสีข้าวได้ตลอดเวลา โรงสีข้าวของชาวยุโรปกลับพบปัญหาขาดแคลนข้าวเปลือก ผลสุดท้ายชาวยุโรปต้องขายกิจการให้แก่ชาวจีนหรือมีฉะนั้นก็มีที่ตัวเองโดยปริยาย

4.1.2.4 ตลาดข้าว ตลาดข้าวในต่างประเทศที่สำคัญของไทยในยุคนั้นคือ สิงคโปร์ ฮองกง และประเทศจีนตอนใต้ บริษัทผู้ส่งข้าวตลาดต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นของ

ชาวจีน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๕๖ โรงสีข้าวของชาวจีนในประเทศไทย ก็คือพ่อค้าชาวจีน
ให้แก่วิษัทชาวจีนในตลาคต่างประเทศ มีโดยตรง กงสุลอังกฤษรายงานถึงรัฐบาล
อังกฤษในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ความว่า สถานการณ์ค้าข้าวที่เป็นอยู่ในแถวตะวันออกนี้ชาวยุโรป
ไม่สามารถจะแข่งขันกับชาวจีนผู้มีความเฉลียวฉลาดในธุรกิจการค้าข้าว ชาวยุโรปถอนตัว
จากธุรกิจการค้าข้าวโดยสิ้นเชิงในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ในกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อบริษัทที่ค้าข้าวของชาวจีนร่วมกับชาวสยามแห่งหนึ่งซึ่งมีโรงสีข้าว
ที่พิบูลย์ได้ติดต่อผ่านกงสุลกอนซามันข้าวให้แก่ตลกยุโรป โดยตรง ซึ่งก่อนหน้านั้นบริษัท
ค้าข้าว ของยุโรปและเยอรมัน ได้ติดต่อขายข้าวให้ยุโรปตลอดเวลา เมื่อประสบการแข่งกันของ
ชาวจีน และอุปสรรคต่าง ๆ ที่ตั้งกล่าวมาแล้ว อันเกิดจากชาวจีนเป็นสำคัญ ทำให้ชาวยุโรป
ถอนตัวไปในที่สุด

๔.๑.๕.๕ การพัฒนาเงินทุนในการเพาะปลูก ชาวยุโรปเป็นผู้ก่อตั้งโรงสี
ข้าวในประเทศไทยไม่อาจจะแข่งขันกับชาวจีนได้ด้วยเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ชาวยุ
โรปไม่สามารถจะระดมทุนได้เหมือนที่ชาวจีนกระทำ เมื่อชาวนาประสบปัญหาขาดแคลนเงิน
เจ้าของโรงสีชาวจีนซึ่งคุ้นเคยกับขุนนางและคนไทยที่มีฐานะมั่งคั่ง ก็เข้ามามีบทบาท เป็น
นายหน้าหาเงินกู้ให้แก่ชาวนาคนไทยเป็น เจ้าของของเงินทุน จีนเป็นนายหน้าผู้ดำเนินการให้กู้
ชาวนา เป็นลูกหนี้ด้วยสภาพเช่นนี้ คนจีนจึงค่อย ๆ เข้าไปมีบทบาทในการกำหนดราคาข้าว
ได้เต็มที่

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทั้งหมด ชาวยุโรปจำเป็นต้องโอนกิจการให้แก่ชาวจีนหรือชาวยุโรป
ต้องเลิกกลับกิจการโดยปริยาย การริเริ่มของชาวยุโรป เท่ากับ เป็นการวางพื้นฐานให้ชาวจีน
ก้าวเข้ามาครอบครองกิจการโรงสีของไทย

๔.๒ บทบาทของชาวจีนทางด้านการป่าไม้ พื้นที่ของประเทศไทยส่วนใหญ่ยังคงเป็นป่าดงดิบ
อยู่ผลผลิตที่ได้จากป่าไม้คือ ไม้สัก ไม้พะยุง ไม้กฤษณา ไม้ยาง ไม้สัก เป็นผลิตได้มีคุณภาพหัก
เทียบกับไม้ที่ผลิต ได้ในประเทศพม่า ป่าไม้ส่วนใหญ่ของประเทศไทยอยู่ทางภาคเหนือของประ
เทศ ระยะทางระหว่างเมืองหลวงกับแหล่งป่าไม้ใกล้กันประมาณ ๕๐ ไมล์^{๑๕} การขนส่ง

ใช้วิธีผูกไม้เป็นแพ แล้วล่องลงมาตามลำน้ำเจ้าพระยา เก็บที่นั่นการส่งไป ออกไปจำหน่าย
 ต่างประเทศยังมีเขมามาก ส่วนมากใส่อยู่ภายในประเทศเช่น คอโบนเร็ก ทำเครื่องเรือน
 เครื่องประดับ ต่อมาชาวจีนได้ริเริ่มส่งไม้ไปจำหน่ายที่หลวงคูนและเกาะกึ่งเก็ย ในครั้ง
 ของประเทศไทยเป็นที่ต้องการของประเทศตะวันตก โดยเฉพาะเมือหม่อม ^{๑๖} ด้อย กษัตริย์
 ป่าไม้มีอยู่มากในเมืองไทย ไม้ของไทยที่มีคุณภาพดี เช่น แร้ง ทนทาน ไม้ที่เรไร
 ไม้สัก ไม้ที่นิยมมาก ในสมัยก่อน ครอว์เพ็ค บันทึกว่าเมืองไทยมีป่าไม้หลายชนิด เช่น
 ไม้สัก ไม้พะยูง ไม้กฤษณา และไม้ยาง เป็นต้น และผู้ค้าไม้ที่ ออกนอกประเทศก็มีมาก
 คือชาวจีนนั่นเอง ^{๑๖}

ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๒๓ กิจการโรงเลื่อยใช้แรงงานชาวจีนเป็นสำคัญ โรงเลื่อยส่วนใหญ่
 จะ เลื่อยไม้สักเพื่อใช้สำหรับการก่อสร้างภายในประเทศและการก่อสร้างเป็นสำคัญ กลุ่ม
 ชาวจีนไทหล่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกิจการโรงเลื่อย โดยริเริ่มส่งผลิตภัณฑ์จากไม้สัก
 ไปขายยังเกาะไหหลำ ^{๑๗}

ภายหลังจากสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. ๒๓๙๘ ชาวยุโรปเริ่ม เข้ามา มีบทบาทสำคัญใน
 ป่าไม้ทางภาคเหนือของประเทศไทย เริ่มมีการก่อตั้งโรงเลื่อยในเขตกรุงเทพฯ มีการส่ง
 จากภาคเหนือตามลำน้ำเจ้าพระยา แม้ว่าชาวจีนไทหล่าจะเป็นผู้ มีบทบาทสำคัญที่สุดในกิจการ
 โรงเลื่อย แต่ปรากฏว่าโรงเลื่อยจักรกลไอน้ำแห่งแรกเกิดขึ้น โดยชาวจีนที่หลวงคูน
 ๒๔๓๕ มีโรงเลื่อยจักรไอน้ำของชาวจีน ๕ โรง ของชาวยุโรป ๓ โรง เฉพาะในเขตกรุง
 เทพ ^{๑๘}

แต่ปรากฏว่า ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ มีโรงเลื่อยจักรไอน้ำของชาวตะวันตก ๘ โรง และ
 ของชาวจีน ๔ โรง โรงเลื่อยทั้งหมดใช้กรรมกรจีน ^{๑๙} กิจการด้านโรงเลื่อยจักรชาว

^{๑๖} ไทโรจย์ เกษเมณกิจ เอกสารของครอว์เพ็ค หน้า ๑๐๑ - ๑๐๒

^{๑๗} กาษานา ไชหัวชะตันคี อ.ก. หน้า ๑๐๓

^{๑๘} อ.ก. หน้า ๑๐๔

^{๑๙} วิษณุทงมิตร์ การไต่แรงงานของชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ.

ยุโรปดำเนินการได้ดีกว่าชาวจีนเพราะชาวจีนมีทุนดำเนินการน้อยกว่า ไม่สามารถนำเอาเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ได้ โรงเลื่อยของชาวจีน 60 - 65% จึงเป็นโรงเลื่อยขนาดเล็กไร้แรงจันคนนี่เป็นสำคัญ แต่ชาวยุโรปจะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ไม้สักกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญในตลาดยุโรป

4.3 บทบาทชาวจีนในกิจการเหมืองแร่

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนากิจการเหมืองแร่ไทยคือ

- ก. ความต้องการที่ดินของตลาดโลก
- ข. การเข้ามาของชาวจีนกิจการเหมืองแร่ไทย
- ค. การนำเทคนิคแบบตะวันตกมาใช้

วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงกิจการเหมืองแร่ไทยแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นปัจจัยภายนอกประเทศทั้งสิ้น แม้มีความต้องการใช้ที่ดินภายในเพื่อทำเหมืองถ่านหิน อันเป็นผลของการขยายตัวระบบเศรษฐกิจแบบไร้เงินตราในปลายสมัยรัชการที่ 4 แต่การใช้ที่ดินภายในประเทศน้อยมาก จนไม่อาจเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงได้

กิจการเหมืองแร่ที่สำคัญที่สุดในประเทศไทยได้แก่เหมืองแร่ที่บุกชาวจีนเป็นผู้บุกเบิกการทำเหมืองแร่ภาคใต้มาจนนับศตวรรษ ก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามา²⁰ ชาวจีนเป็นผู้คิดริเริ่มการค้าเงินการ การจัดหาแรงงานทุนและการบริหารงานทั้งสิ้น

แหล่งที่บุกที่สำคัญคือ เกาะภูเก็ต เจ้าของเหมืองแร่ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮกเกี้ยนและชาวจีนและแรงงานกูดี้ในเหมืองแร่ เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนและกวางตุ้งที่เกาะภูเก็ตรอเฟิร์ดได้ประมาณชาวจีนประกอบอาชีพในการทำเหมืองแร่ในช่วงพ.ศ. 2360 ว่ามีประมาณ 20,000 คน แต่ใน พ.ศ. 2410 มีชาวจีนที่ภูเก็ตเพียงแห่งเดียวถึง 28,000 คน และเกือบทั้งหมดทำงานในเหมืองที่บุก²¹ ในปี พ.ศ. 2424 มีชาวจีนอยู่ในเกาะภูเก็ตถึง 40,000 คน และพ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยนและชาวจีนและส่งสินแร่ที่บุกเป็นสินค้าออกถึง 86,000 ทาบ²²

เหมืองแร่ของชาวจีนยังไม่มีเครื่องจักรและเทคนิคการผลิตที่ทันสมัยพอผลิตให้ได้

²⁰ กาญจนนา โสทวัชระสันติ ล.ก. หน้า 609

²¹ วิยะค่า ทองมูตร ล.ก. หน้า 610

²² กาญจนนา โสทวัชระสันติ ล.ก. หน้า 106

จึงเป็นเพียงแรวกีบ ใน ปีพ.ศ. ๒๔๕๐ มณฑลภูเก็ตก็สามารถส่งสินแร่บุกเป็นสินค้าออก
ถึง ๑๑,๐๐๐ ทอนและเพราะเหตุที่ว่า การทำเหมืองแร่ นั้นผู้ประกอบการ ชาวจีนมีทุนน้อยใน
การทำงาน การผลิตใช้แรงคนเป็นสำคัญรัฐบาลจึงได้หาการสนับสนุนโดยการสัมปทานแร่
แต่ชาวจีนจะต้องเสียภาษีรายได้จากการผลิตให้แก่รัฐ

๔.๔ บทบาทชาวจีนกับการพัฒนาพาณิชย์กรรม

๔.๔.๑ การค้าขายในประเทศ

๔.๔.๑.๑ การค้าขายโดยทั่วไป เดิมการค้าขายในประเทศไทยเริ่มไป
ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้าน การขนส่งสินค้าระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ของ
ประเทศมีน้อยมาก ยังมีสาเหตุเช่นนี้เพราะ

(ก) การคมนาคมไม่สะดวกและค่าขนส่งแพงมาก

(ข) แต่ละภูมิภาคสามารถที่จะผลิตสิ่งอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นสำหรับการ
ครองชีพได้เอง

การค้าขายจะเริ่มคึกคักขึ้นที่บริเวณตลาดน้ำ แถบที่ราบภาคกลางโดยเฉพาะบริเวณ
ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งการคมนาคมทางน้ำ อำนวยความสะดวกในการที่ประชากรสัญจรไปมา
โดยใช้เรือเป็นที่ตั้งสินค้าอยู่เรือได้ใช้เรือเดินทางมาซื้อหาสินค้าที่ตรงกว่า

๔.๔.๑.๒ การค้าของชาวจีน

นับแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมา ชาวจีนเริ่มมีบทบาทในการค้าระหว่าง
ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ชาวจีนใช้เรือบรรทุกสินค้าลงเข้าไปตามภูมิภาคต่าง ๆ
ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้านเล็ก หรือ หมู่บ้านที่ห่างไกลเพียงใด ชาวจีนก็พยายามเข้าไปถึงและขาย
สินค้าให้แก่คนในท้องถิ่นเหล่านั้น หรือเอาสินค้าไปแลกกับผลิตผลเกษตรกรรมแลกเปลี่ยน
ระหว่างผลิตผลอุตสาหกรรมกับผลิตผลทางเกษตรกรรม คือผลกำไรอันคงความเป็นธรรมชาติ
ราคาสินค้าอุตสาหกรรมย่อมสูงกว่าราคาผลิตผลทางเกษตรกรรมหลายเท่า โดยเพราะใน
ลักษณะที่พ่อค้าเดินทางเข้าไป ถึงแหล่งผลิต หรือเข้าไปในท้องถิ่น พ่อค้าชาวจีนก็ได้ผลกำไร
อย่างคึกคัก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจของ
ประเทศตะวันตก เข้ามาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยคือ การใช้เงิน

ตราเป็นสื่อ ชาวไวชวานาของไทยก็ยอมรับตนเองด้วยกา ปรนูปการหรือหาของป่าที่มี
มูลค่าสูง เพื่อจำหน่ายแก่พ่อค้าชาวจีน²³

ในสมัยก่อนนั้น กรุงเทพฯ เป็นเวนิสตะวันออกอย่างแท้จริง การค้าขายปลีกกระทำ
กันตามลำแม่น้ำ เพราะผู้คนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งปลูกตามชายน้ำ

ถนนสาย เดียวที่อยู่นอก เขตกำแพงเมืองคือ ตรอกที่ตัดผ่าน "ย่านการค้ามโหฬาร" ซึ่ง
สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สาเหิงนี้เองมีชาวจีนที่
มีไม้ค้ำงูมีลำเนาอยู่ตามลำแม่น้ำ และที่สาเหิงมีสินค้านานาชนิดให้ผู้คนซื้อได้ มีค้ำงูขึ้นเขียว
ของพ่อค้าตั้งอยู่เรียงรายตลอดสองฝั่งตรอกนี้ ศูนย์กลางการค้าสาเหิงอยู่บริเวณถนน
เจริญกรุง ชาวจีนจะตั้งหลักแหล่งปลูกอาคารร้านค้า เรียบราย 2 ฝั่งถนนสายนี้²⁴

ถนนสาเหิงที่จริงไม่เป็นถนนแท้ แต่เป็นเหมือนตรอกใหญ่ ๆ มีห้างร้านค้าซึ่ง
เป็นของชาวจีนเกือบทั้งหมด คัดคอกันตลอดไปตั้งแต่ประตูสะพานต้นยาวเหยียดไปจนถึง
จนแม่น้ำที่วัดกะละเหว่า²⁵ จากข้อความเล่าเหตุการณ์สมัยบางกอก ชาวจีนมีการค้าขาย
มากแถวถนนสาเหิง พ่อค้าคนจีนในประเทศไทยจะเป็นพ่อค้าคนกลาง เอาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ
มาขาย ซึ่งเป็นความถนัดของคนจีนอยู่แล้ว ชาวจีนค้าขายเจริญรุ่งเรืองมาก การพัฒนาทั้ง
การพาณิชย์กรรม ชาวจีนจะมีบทบาทที่สำคัญมากที่สุด

²³ ล.ก. หน้า 109

²⁴ เส้นทางเศรษฐกิจคนจีน ๒๐๐ ปีใต้พระบรมโพธิสมภาร หน้า 106

²⁵ สกีนเนอร์ จี. วิลเลียม ล.ก. หน้า 109

^{๒๒๖} ล. พลายน้อย เล่าเรื่องบางกอก หน้า 34๗

๔.๔.๒ การค้าขายกับต่างประเทศ

๔.๔.๒.๑ การค้าขายโดยทั่วไป ในรัชสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การค้ากับต่างประเทศของไทยมีน้อย มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับต่างประเทศเพื่อนบ้าน * ในแถบเอเชีย การค้าขายกับชาวตะวันตกมีน้อยมาก จะกระทั่งหลังจากสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ (ทัต บุนนาค) อดีตนายกรัฐมนตรีของไทยได้ทรงตั้งกรมการค้าต่างประเทศขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๙๖ ประเทศไทยเปิดการค้าเสรี จึงมีการค้ากับชาวตะวันตกมากขึ้น

๔.๔.๒.๒ การค้าขายของชาวจีน ชาวจีนมีบทบาทสำคัญในวงการค้าต่างประเทศมาช้านาน ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ชาวจีนเข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการค้าต่างประเทศของไทยคือ การขานาญ ในการเดินเรือและการต่อเรือ เพราะการค้าส่วนใหญ่จะติดต่อกับประเทศจีนจากหลักฐานปรากฏคือ สมัยรัตนโกสินทร์ รุ่งเรืองมาก มีเรือสินค้าไปเมืองจีน และดินแดนใกล้เคียงทุกปี แม้แต่เพื่อนบ้านตอนใต้ ทางหมู่เกาะชวา มลายู การค้าจะไม่สำคัญแต่สำเภาก็ออกจากเมืองไทยไปค้าขายประมาณ ปีละ ๓๐ - ๔๐ ลำทุปี ร้อยเอก เอนรี เบอร์นี ซึ่งเป็นทูตเข้ามาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้บันทึกการค้าของไทยไว้ว่า การค้ากับจีนเป็นการค้าส่วนใหญ่ที่สุดของประเทศ มีสำเภาระวางเกือบ ๓๐,๐๐๐ ตัน ออกจากท่ากรุงเทพฯ ไปเมืองจีน

สำหรับความชำนาญในการเดินเรือและการต่อเรือของชาวจีนมีหลักฐานปรากฏว่า ประเทศไทย สามารถต่อเรือสำหรับส่งไปค้าขายได้ปีละ ๕ - ๑๐ ลำ ขนาดของสำเภาเหล่านี้ขึ้นอยู่กับเมืองท่าปลายทาง ในประเทศจีน คือท่าเรือนั้นสามารถรับเรือที่มีระวางน้ำหนักตั้งแต่ ๑๐๐ ตันขึ้นไปถึง ๑,๐๐๐ ตันและเมืองท่านั้นต้องการสินค้าในปริมาณมากน้อยเพียงใด เรือสำเภาก็ออกไปค้าขายกับต่างประเทศเป็นเรือของพระคลังมหาสมบัติ เจ้านายส่วนในพระราชวงศ์ ขุนนางเจ้านายราชสำนักและเรือเหล่านี้ส่วนใหญ่มีชาวจีนเป็นกัปตันเรือ

จะเห็นได้ว่า ในช่วงเวลานี้ ชาวจีนครอบครองธุรกิจการค้าและการ เล่นเรือจ้าง ประเทศ จีนค้าส่วนใหญ่ ะบรรทุกลงเรือสำเภาจีนที่ชาวจีนเป็นผู้สร้างนั้นในประเทศไทย ชาวจีนยังเิกทำการค้าอย่าง เสรีกับการค้าของรัฐบาลไทยชาวจีนเป็นผู้จัดการการค้า เิ่นเรือ และ เป็นกลางดี เรือ ของพระ เจ้าแผ่นดินและ ยัง รับใช้เป็นที่พึ่งของหลวงและเป็นมกุฎ พระคลังสินค้า โดยข้อเท็จจริงแล้ว เนื่องจากชาวจีนได้ผูกขาด ประโยชน์ให้พระมหาราชครี ย ในถิ่นการขยายการค้ามากกว่าเช่นนี้ จึงทำให้ชาวจีนได้รับอภิสิทธิ์ ในการค้าเริ่มแต่ สมัยชาวจีน มีอุตสาหกรรมค้า เียงและมีความชำนาญ รวมทั้งมีประสบการณ์ในการ เล่นทะเลสง ในไทยไม่มี คู่แข่งมีทิศทาง นี้ โดย ชาวจีนสามารถแวะตามเมืองต่าง ๆ ตามเมืองท่า ของจีนกับเจ้าทวี ษวต่าง ประเทศอื่น ได้ และชาวจีนจะไม่เคยละเมิดการผูก การของรัฐบาลอย่างแรง ๆ เลย แล่กับส่งสินค้าให้รัฐบาล อีกทั้งยังพอใจกับผลกำไรที่งเหลือจากการค้า หลังจากที่ พระมหาราชครี ยได้รับแบ่งของพระ องค์แล้ว²⁹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรง เียง เป็นความสำคัญของการค้ากับต่างประเทศต่ออารักขา เศรษฐกิจ ไรล สมัยนั้นให้มีการค้ากับต่างประเทศอย่าง เสรี โดยดำเนินพระราช ำนาจ เจริญรอยตามพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.4.2.3 สินค้าออกที่สำคัญบางชนิด ในสมัยรัชกาลที่ 5

ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 80 - 90% ของสินค้าออกเป็นผลิตผล จากด้านเกษตรกรรม 3 ชนิด ได้แก่ ข้าว ไม้สัก ฝัก³⁰

(ก) ข้าว ข้าวเป็นสินค้าออกที่สำคัญของไทยมาตั้งแต่ครั้งรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ มีหลักฐานปรากฏว่า การส่งข้าวเป็นสินค้าออกของประเทศไทย นั้นเข้ามา

²⁹ ไรล สมัย ร. ๕ หน้า ๑๑๖ - ๑๑๗
³⁰ กาญจนมา โสภวัชรสันติ อ. ล. หน้า ๑๑๒
³¹ สกีนเนอร์ จี วิลเลียม อ. ล. หน้า ๑๑๔

นับศตวรรษทีเดียว ผู้ส่งออกคือ เจ้าของโรงสีชาวจีน

เมื่อพ่อค้าคนกลางชาวจีนนำข้าวจากผู้ผลิตคือชาวนาแล้ว วนกระทั่งถึงชาวเขาแล้ว ก็บรรทุกเรือลงมาขายให้แก่เจ้าของตลาดต่างประเทศ คือไป ตลาดข้าวที่ต่างประเทศของชาวจีนคือ ประเทศจีน ฮกกง สิงคโปร์ มลายู และประเทศในแถบเอเชียอื่น ³¹

(ข.) กัญชง กัญชงเป็นสินค้าออกที่สำคัญอันดับหนึ่งของไทยซึ่งมีผู้ผลิตมาก แรงงานและทุนส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ การผลิตกัญชงในประเทศไทยแปรไปตามราคาตลาดโลก ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการภายนอกประเทศ การผลิตแรกกัญชงส่วนใหญ่ ผู้ทางตอนใต้ของประเทศไทย เกาะงูเกิดขึ้นแห่งสำคัญที่สุด มีหลักฐานปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2427 มีชาวจีนทำงานอยู่ในเมืองแร้เกาะงูเกิดประมาณ 50,000 คน และคนที่เกาะงูเกิดผลิตได้ในปีนั้นมีประมาณ 86,000 คน แต่ในปี พ.ศ. 2437 เมื่อเริ่มมีฝรั่งผู้เกิดประสมภาวะราคาสิบก ในตลาดโลกกว่าชาวจีนที่ทำงานอยู่เหมืองแร้สิบกถึงสองเท่า ³² 20,000 คน และผลผลิตกัญชงลดลงเหลือ 430,000 บาท ³²

(ค.) ไม้สัก ไม้สักเป็นสินค้าออกที่สำคัญมาก ปี. 2448 - 2452 ปริมาณของ ไม้สักที่ส่งออกมีมูลค่าสูงถึงที่สุด ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่โดยเฉลี่ยแล้วปริมาณของ ไม้สักที่ส่งออกเริ่มลดลงในปี พ.ศ. 2443 - 2453 เมื่อคำนวณแล้วไม้สักเป็นสินค้าออกเพียง 10% ของสินค้าออกทั้งหมด ³³

4.6 บทบาทของชาวจีนกับธุรกิจธนาคารในประเทศไทย

ผลจากการที่ประเทศไทยได้ทำสัญญาทางราชไมตรีกับประเทศตะวันตก ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทำให้การค้าขายในประเทศไทยขยายตัวอย่างรวดเร็ว เพราะสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีทำไว้กับอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 และกับประเทศอื่น ๆ ในยุโรปอีกต่อมา เมื่อเวลาให้ชาวยุโรปเข้ามาค้าขายได้อย่างเสรี

³¹ สกินเนอร์ จี วิลเลียม ค.ศ. หน้า 164

³²⁻⁵ Jones C. Ingrame Economic change in Thailand p. 105

³³ กาญจนานันท์ ไม้ท้าวระสันติ ค.ศ. หน้า 166

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การค้ากับต่างประเทศ
ยิ่งขยายตัวมากขึ้นกว่าเดิมหลายเท่า และชาวยุโรปก็ได้มาตั้งร้านค้าเพิ่มขึ้นอีกมาก
เพราะพระองค์ ทรงทำสัญญาพระราชไมตรีกับประเทศในยุโรปอีกมากมายรวมทั้ง
ประเทศญี่ปุ่นด้วย

x ความต้องการระบบการธนาคารเนื่องมาจากเดิม ชาวยุโรปหนึ่งเข้ามาค้าขายอยู่ใน
พระราชอาณาจักรส่วนมากอาศัยบริการโอนเงินและเรียกเก็บเงินค่าสินค้าระหว่าง
ประเทศจากห้างของยุโรป ๔ ห้างคือ Jucker Sigg & Co และ Mark Wald & Co
ห้าง Jucker Sigg & Co เป็นตัวแทนของธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้(Hong kong &
Shanghai Banking Corporation และ Mark Wald)เป็นตัวแทนของธนาคารชาร์เตอร์แห่ง
อินเดีย ออสเตรเลีย และจีน(The Chartered Bank of India, Australia
and India)³⁴

เมื่อริเริ่มธุรกิจเกี่ยวกับการเงินเพิ่มมากขึ้น ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้จึงขอพระ
ราชทานพรบรมราชานุญาตตั้งสาขาเพื่อดำเนินงานธนาคารอย่างวิมูถงเงินในกรุงเทพฯ
เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้จึงเปิดสาขาดำเนินการขึ้นโดยทำพิธี
เปิดเป็นสาขาในวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ นับว่าเป็นธนาคารที่แรกดำเนินการเป็น
แห่งแรกในประเทศไทย³⁵

ต่อมาชาวยุโรปได้ขอพระราชทานพรบรมราชานุญาตตั้งธนาคารสาขาอื่นบ้าง
ปี พ.ศ. ๒๔๓๗ ธนาคารชาร์เตอร์ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ที่กรุงลอนดอนและมีสาขามากมายใน
แถบเอเชีย ก็เปิดสาขาขึ้นที่กรุงเทพฯ และมีธนาคารแห่งอื่นคือ Indo-Chinese Bank
ซึ่งเป็นธนาคารของฝรั่งก็เปิดสาขาขึ้นในกรุงเทพฯ เป็นธนาคารที่ ๓ ในวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๔๔๐³⁶

34 กาญจนมา โสฬสวัชรสันติ ด.ท. หน้า ๑๑๗

35 น.ท.

36 น.ท.

ธนาคารทั้ง ๖ แห่งตั้งสำนักงานอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งในสมัยนี้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางสัญจรที่สำคัญของกรุงเทพฯ ธนาคารทั้ง ๖ ดำเนินการธุรกิจส่วนใหญ่เกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ กับฝากเงินและการได้กู้ยืมมีปริมาณอย่างมาก เพราะเมื่อธนาคารทั้ง ๖ ได้จัดพิมพ์ธนบัตรออกจำหน่าย ปรากฏว่าไม่มีที่นิยมแพร่หลาย เพราะราษฎรไม่นิยมเชื่อถือ คงมีแต่พ่อค้าชาวยุโรปและพ่อค้าชาวจีนที่ถือการค้าขายกับต่างประเทศและชาวเงินฝิ่นที่ตั้งเท่านั้นที่ใ้บริการของธนาคาร เป็นสื่อกลาง ในการถือการค้าขาย

ถ้าเหตุที่ชาวจีนมีบทบาทสำคัญในการกำเนิดระบบธนาคารในประเทศไทยมีที่

ก. พ่อค้าผู้ส่งสินค้าออกส่วนใหญ่เป็นชาวจีน พ่อค้าที่ส่งสินค้าเข้าเป็นชาว

ตะวันตก

ข. พ่อค้าชาวจีน ในประเทศก็มีการติดต่อกับบริษัทห้างร้านของชาวตะวันตก

ในกรุงเทพฯ

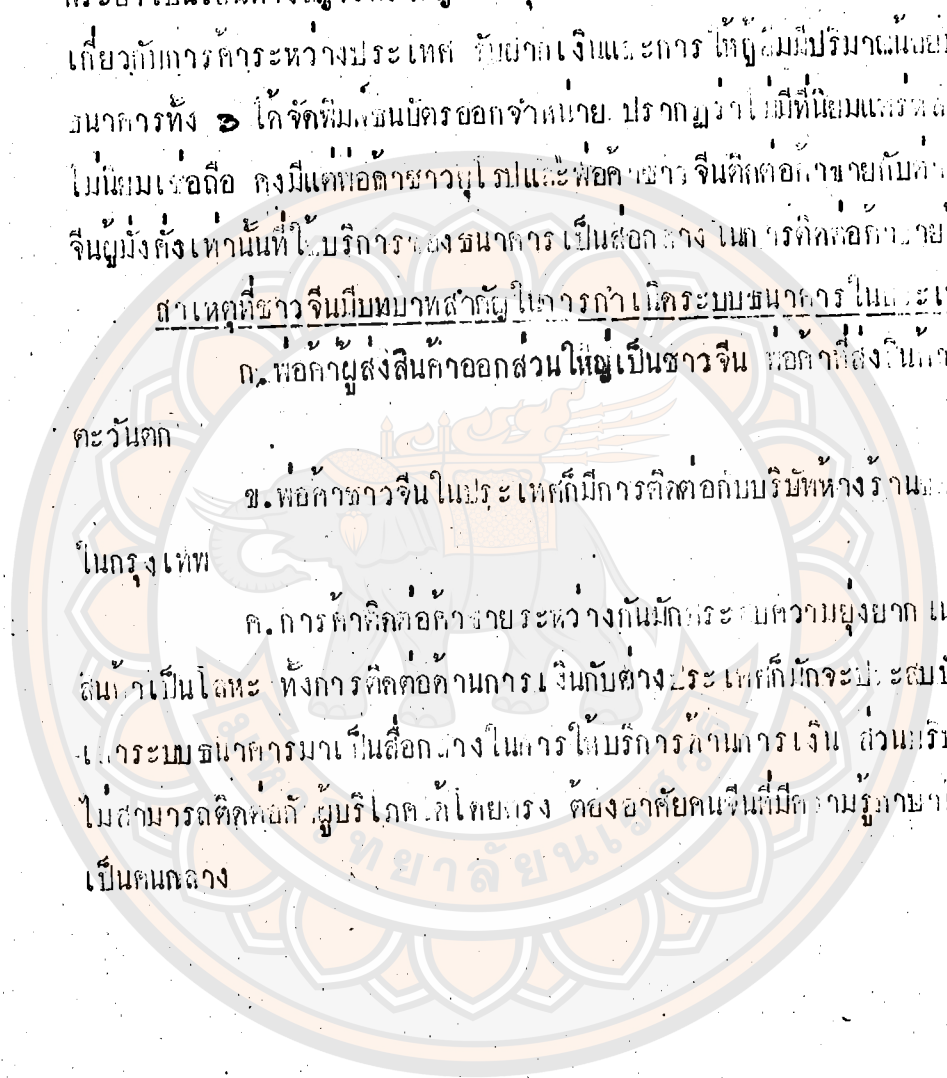
ค. การค้าถือการค้าขายระหว่างกันมีกระบวนการความยุ่งยาก เมื่อรับจ่ายเงิน

ส่วนนี้เป็นโลหะ ทั้งการถือถือการค้าเงินกับต่างประเทศก็มักจะมีอุปสรรค จึงมีการนำ

ระบบธนาคารมาเป็นสื่อกลางในการให้บริการด้านการเงิน ส่วนบริษัทห้างร้านยุโรป

ไม่สามารถติดต่อกับผู้นับถือไทยตรง ต้องอาศัยคนจีนที่มีความรู้ภาษาไทย - จีน - อังกฤษ

เป็นคนกลาง

๔.๖ ชาวจีนกับระบบภาษีอากรของรัฐ

ในขณะนั้นกรุงรัตนโกสินทร์หลักการเก็บภาษีอากรของรัฐยังไม่รัดกุมพอทำให้รายได้
 ภาษีที่เก็บได้มีน้อย รัฐบาลสมัยนั้นได้พยายามหาวิธีการแก้ไขมาตรวจการคลังกล่าวคือ การ
 เปิดประมูลผู้รับเก็บ ภาษีนายอากร งานเก็บภาษีเป็นงานยุ่งยาก และค่อนข้างดีความ กรม
 ชาวจีนมองเห็นผลกำไรมหาศาลจากการเก็บค่านี จึงขณะนั้นของชาวจีน มีความพยายาม
 และมีความอดทนอยู่แล้วปัญหาความยุ่งยากจึงไม่เป็นอุปสรรคสำหรับชาวจีน ชาวจีนได้เข้าประ
 มมูลเป็น เจ้าภาษีนายอากร เมื่อประมูลได้ในวงเงินที่กำหนดจะต้องส่งเงินให้แก่รัฐ เพื่อที่จะได้
 จำนวนเงินตามกำหนดกติกา เพื่อผลกำไรของชาวจีนเอง ชาวจีนจึงพยายามสุจริตการมีได้ไ้มาก
 ที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะยิ่งเก็บภาษีได้มากเพียงไร ชาวจีนก็จะมีผลกำไรมาก นั้น จึงปรากฏ
 ว่าราชการต้องได้รับความเดือดร้อนจะระบบเก็บภาษีอากรของจีนมาก แต่เมื่อเกิด รัฐบาล
 ราย ได้จากภาษีอากรเพิ่มขึ้น ราย ได้ที่เพิ่มขึ้นนี้เองที่รัฐบาลสร้างสิ่งมีชีวิตารสาธารณะโลก
 เช่นทางรถไฟ การชุกคลอง การชลประทาน เป็นต้น ดังปรากฏการเก็บภาษีของชาวจีนที่ว่า
 การเก็บภาษีทางตรงอย่าง เกี่ยวเท่านั้นจากคนจีนก็คือ การเก็บภาษีผู้ขี้บ่หรือภาษีรายหัวที่คง
 ขำร ทุกฉบับมี มีกฎระเบียบภาษีทางตรงอย่าง เดียวครั้งแรกใน รัชกาลที่ ๕ และปรากฏว่า มี
 การชำระภาษี 1% ๕๐ บาทต่อปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๔ - ๒๔๓๒ มีการเก็บภาษี ๓ เปอร์เซ็นต์
 กำหนด ๔๒๕ บาทซึ่งถือว่าเป็นการเสียภาษีเพราะ ได้รับการยกเว้นการเกณฑ์แรงงาน ๕๐
 กับการยกเว้นการได้รับใบอนุญาต เป็นส่วนตัว ๓๗

จะเห็นได้ว่าชาวจีนทุกคนจะต้องเสียภาษีแก่มาจีนที่มาขายพืชในระเทศไทย หมายความว่า
 จะหลบภาษี

การทุจริตภาษีของชาวจีนทำให้ราชการได้รับความเดือดร้อนมาก รัฐบาลไทยในรัชกาล
 ที่ ๕ ได้เห็นตามจริง ด้มี พระองค์จึงทรงหาวิธีการแก้ไขทรงมีหมายให้ กรมแบบได้จ
 เจ้าพ้ามหาศาลกรมพระดำรงปรบักับเป็นผู้ดำเนินการแก้ไขปัญหาภาษีอากร ไทยมิได้เสียผล

ประโยชน์ของรัฐต้องสูญเสียไป กรมหมื่นเจ้าข้ากรมมาลากร พระมารดาของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำเนียบกรมโกลดะมุนและมอมพยายามที่จะลดอำนาจของ เจ้าภานุมีนายอากร เหล่านี้ โดยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งในปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงโปรดเกล้า ให้ ตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์เป็นหน้าที่ควบคุมกิจการเก็บภาษีอากรทั้งหมดของรัฐ ซึ่งจะ เป็นกรม ค่อย ๆ ลดอำนาจของบรรดาเจ้าภานุมีนายอากร ในที่สุดรัฐก็สามารถลดอำนาจ เจ้าภานุมีได้เอง ระบบเจ้าภานุมีนายอากรก็หมดไป

ผลกระทบอันเนื่องมาจากอิทธิพลในค่านิยมธุรกิจของชาวจีน

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนได้อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก ก็เพราะเกิดจากภาวะการที่ในยุครั้นต้นในบริเวณภาคใต้ของจีน ประสบกับความไม่สงบในประเทศจีนเมื่อ ก็เข้ามาในประเทศไทยก็เกิดโอกาสให้ชาวจีนได้แสดงความสามารถของตนเองตามความสามารถของตน ชาวจีนเหล่านี้เป็นกลุ่มชาวจีนที่ใฝ่ภาษากวางตุ้งแต้จิ๋ว ไทหล่าและชาวจีนและ ชาวไทยเหล่านี้เป็นมาพร้อมกับความ ยืนหยัดแข็งประคอง อาชีพที่โดยไม่เลือกงาน รับจ้างทำงานทั้งเอกชนและราชการทั้งการกรรการและ จนกระทั่งช่วงฝีมือ ชาวจีนเหล่านี้มีความประหยัดและสะสมเงินทุนจนกระทั่งสามารถนำไปลงทุนในกิจการต่าง ๆ จนในที่สุดก็สามารถยกฐานะตนเองขึ้นเป็นเจ้าของกิจการ รับหน้าโรงสีข้าว เจ้าของเหมือง โรงเลื่อย อาจจะกล่าวได้ว่า ชาวจีนมีบทบาทหน้าประเทศ ไทยไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เรื่อง ในค่านิยมธุรกิจ

ชาวจีนมีอิทธิพลต่อ เศรษฐกิจของไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในค่านิยมการค้ามากโดยเฉพาะชาวจีนได้เข้าดำเนินการ กิจการค้าขายที่สำคัญคือ การส่งสินค้าออกนอกประเทศและรับซื้อสินค้าเข้าประเทศ ตลอดจนถึงกิจการภายในประเทศ และ ในขณะเดียวกันชาวจีนได้ประกอบอาชีพในยุคนั้นแทบทุกชนิด ตั้งแต่รับจ้างเป็นพวกก่อสร้างทางรถไฟ และอุตสาหกรรมเป็นกรรมกรโรงสีข้าว โรงเลื่อย เป็นกุลีสลากรับ คณงานเหมืองแร่ ข้างฝีมือ ชาวจีนมีทุนทั้งโรงรับจำนำ ตลอดจนประมูลเป็นเจ้าของนายอาคาร ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า อาชีพส่วนใหญ่ของชาวไทยคงจะมีอาชีพเกษตรกรรมและการ เข้ารับราชการเท่านั้น ช่องว่างในการประกอบอาชีพดังกล่าวให้ชาวจีนมีบทบาทสำคัญในค่านิยมธุรกิจเป็นอย่างมาก จนกระทั่งเกิดปัญหาต่าง ๆ และปัญหาเหล่านี้ก็มีผลกระทบต่อระบบ เศรษฐกิจของไทยด้วย

5.1 ปัญหาสมาคมลับอันขี้ของชาวจีน

5.1.2 สาเหตุทางเศรษฐกิจที่ทำให้ชาวจีนรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมลับ สมาคมลับอันขี้ เอาจนแบบอย่างมาจากสมาคมลับเตียนตี้ห้วย หรืออีกชื่อหนึ่งว่า ซาจะ กันหมายถึง ของสามอันได้แก่ คิน ฟัว มุณย์ สมาคมลับกำเนิดขึ้นในสมัยราชวงศ์แมนจูปกครองประเทศจีน ราช

พ.ศ. 2167 ชาวจีนบางส่วนได้รวมตัวกันเข้าเป็นสมาคมลับตั้งมี มีวัตถุประสงค์ที่จะกำจัด
ราชวงศ์แมนจูซึ่งเห็นแก่ศรัทธาเชื้อสายมอง โทเลีย และอัญเชิญ กษัตริย์ราชวงศ์ไคเหม็งอันเป็น
ราชวงศ์ที่เคยปกครองจีนมาก่อนขึ้น ครบราชสมบัติ ครั้งเมื่อชาวจีนอพยพไปขายประเทต่าง
ก็เอาแบบอย่างของสมาคมลับนี้ไปตั้งในประเทศนั้น ๆ แล้วยุสเหตุอย่างอื่นและจุดประสงค์
ที่แตกต่าง ปรากฏสมาคมลี้ลับในประเทศจีน

สมาคมลับตั้งมีเริ่มปรากฏในประเทศไทย ตั้งแต่ราชการพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัวสาขาเทศที่เกิดขึ้นคือ

5.1.2.1 เรื่องดิน เนื่องมาจากการลักลอบการค้าฝิ่น โดยนำมาจากต่าง
ประเทศทางทะเล มีการแข่งขันในทางจำหน่ายฝิ่น การลักลอบในค้าผลประโยชน์ทำให้ ชาวจีน
รวมตัวกันเป็นกลุ่มสมาคมลับขึ้นมา

5.1.2.2 จีนเจ้าภาษีนายอากาศ ตั้งการผลกำไรสูง ได้เมียดเบียนคนอื่น
เอาภาษีจากชาวจีนด้วยกัน โดยไม่เป็นธรรม ทำให้เกิดความเคียดแค้นในหมู่ชาวจีน ชาวจีน
จึงเป็นพวกสมาคมลับตั้งมี

5.1.2.3 ขณะทีภาวะเศรษฐกิจไทยอยู่ในยุครุ่งเรือง มีโรงเรียน โรงสีการ
ค้าขายระหว่างประเทศ และมีการเดินเรือระหว่างประเทศจีนกับประเทศไทยเป็นประจำ
ทำให้ชาวจีน คันทางเข้ามาในกรุงเทพฯขึ้น จึงเป็นช่องทางให้ชาวจีน ผู้อยู่ก่อนคิดการประ
ค้ายการเป็นเจ้าแก่ รับจีนใหม่เข้ามาทำงานในประเทศ เกิดมีการแย่งแรงขันกันเอง ชาวจีน
ใหม่เข้ามาเป็นพวก คอลจนแย่งชิงกันทำงาน ได้แก่จีนใหม่ เหล่านี้ก็ได้เลยเกิดปัญหา เป็นพวกจีน
ตั้งมีเพื่อค้ำเนินการนี้หลายพวกด้วยกัน

5.1.2.4 สมาคมลับตั้งมี เกิดจากการมุ่งไว้สมาคมตั้งมี เป็นเครื่องมือในการ
แสวงหาผลประโยชน์ในทางฉกฉวยหมายของผู้เป็นหัวหน้า เพื่อใช้เป็นเครื่องสนับสนุนการดำเนิน
การต่าง ๆ เช่นการค้าของฉกฉวยหมาย การเข้าขมมูลเพื่อจะเป็นเจ้าภาษีนายอากาศ คอลจน
เป็นตัวแทนเกลี้ยกล่อมชาวจีนเข้ามาทำงานในประเทศไทย

1 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส นิตานโนบายคดี หน้า 251 - 257

2 พลจตุล อังคินันท์ บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัย ร.5 หน้า 51

3 กาญจนา โสภณวัชรสันติ ด.ด. 112

๕.๑.๑ การเคลื่อนไหวของสมาคมลับอั้งยี่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๕.๑.๑.๑ กรมของเหมืองแร่ที่กรุงเทพฯ และภูเก็ต สมาคมลับอั้งยี่ในภาคนี้แยกออกเป็น ๒ พวกคือ สมาคมลับตงตั้งที่หิน และสมาคมลับตงสี่มุมแถวๆ สมบัติของสมาคมประกอบอาชีพการทำเหมืองแร่ที่ภูเก็ต ปี พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๔๕ เกิดการแย่งชิงสายน้ำที่เหมืองไม้ล้างที่ภูเก็ต มีการวิวาททำร้ายกัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ค้างเค้นทางจากกรุงเทพฯ ไปประณามเหตุวิวาท

ปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ราคาลิขิตตกต่ำ นายเวเมืองที่ภูเก็ตไม่สามารถช่วยค่าแรงให้กับกรรมกรเหมือง กรรมกรฆ่านายเวเมืองคายที่ระนองและกิจการจรรยาเวเมืองเข้าเฝ้าฯ ถวายเรื่อง ทูลเกล้าฯ ถวายข้อกราบทูลไปปราบทั้งที่เมืองระนองและภูเก็ต

๕.๑.๑.๒ กรณีโรงสีโรงเลื่อยที่กรุงเทพฯ มีสมาคมลับอั้งยี่ใหญ่ ๆ ๒ พวกด้วยกันคือ พวกสมาคมตั้งตงสี่ ของชาวจีนแต้จิ๋วและพวกสมาคมลับหัวสี่คือ ของชาวจีนฮกเกี้ยน มีการแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างอั้งยี่ทั้งสองพวก เพราะในยุคนั้นกรุงเทพฯ มีโรงสีจำนวนมากใหญ่หลายโรงมีเรือกำปั่นไฟไปมาระหว่างประเทศไทยกับจีนและประเทศอื่นๆ มากขึ้น จีนใหม่ที่เข้ามาส่วนมากเป็นจีนแต้จิ๋วและจีนฮกเกี้ยนจึงมีการขัดกัน ในด้านผลประโยชน์ พ.ศ. ๒๔๓๒ มีการวิวาทกันอย่างรุนแรงที่ถนนเจริญกรุงตลอดไปจนถึงบางรัก ตลาดการค้า โรงเลื่อยโรงสี ต้องหยุดกิจการชั่วคราว ทหารต้องให้ทหารบก ทหารเรือ กองตระเวน ร่วมกันปราบปรามเหตุการวิวาทจึงสงบลง^๔

๕.๑.๔ ผลสะท้อนเศรษฐกิจอันเกิดจากสมาคมลับอั้งยี่

๕.๑.๔.๑ เป็นการสร้างระบบการค้าและการให้บริการในระบบผูกขาดขึ้นในยุคนั้น

๕.๑.๔.๒ เมื่อเกิดการวิวาทในระหว่างพวกอั้งยี่อย่างรุนแรงเป็นผลให้กิจการต้องพลอยหยุดชะงักและเสียหายไปด้วย

๕.๑.๕ พระบรมราชาบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเรื่องอั้งยี่ในล้านเศรษฐกิจ

^๔ สมเด็จพระบรมราชานุญาต พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชการที่ ๕ หน้า ๒๙๒

พระบรมราชโองบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญรอยตามพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ ทำนุบำรุงชาวจีนทั้งปวง ให้ความคุ้มครองในถิ่นเศรษฐกิจ และสังคมเป็นอย่างดี ทางนโยบายสกอตอำนาจทางเศรษฐกิจพวกอังกืคือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการภาษีอากรจากระบบการให้ประมุขภาษีอากร ซึ่งชาวจีนส่วนมากประมูลได้ มาเป็นเจ้าของที่ของทางการไทย เป็นผู้ดำเนินการเอง โดยการออกพระราชบัญญัติตั้งหอการค้า พิพัฒน์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๖

๕.๒ บัญชีชาวจีนเข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติ

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทางการไทยได้ทำสนธิสัญญาทางการค้าและทางไมตรีกับประเทศตะวันตก ซึ่งตามสัญญานั้นได้สิทธิพิเศษ (Extraterritorial Privilege) แก่ชาวต่างชาติหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ชาวต่างประเทศ มีสิทธิพิเศษทางศาลของชาวต่างชาติในดินแดนไทย

ก่อนต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีข้อสันนิษฐานได้ว่าชาวจีนในประเทศไทยคงจะไหลพากันเข้าไปสมัครเป็นคนในบังคับของกงสุลชาติต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้รัฐบาลไทยตั้งแต่ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความวิตกว่าการปกครองชาวจีนในประเทศไทย อาจได้รับความลำบากจากการที่ชาวจีนได้เข้าเป็นคนในบังคับของต่างชาติที่เรียกชาวจีนพวกนี้ว่า "สับยก" หรือในร่มธง

๕.๒ สาเหตุที่ชาวจีนเข้ามาเป็นคนในบังคับของต่างชาติ

ก. การมุ่งหวังเป็นม ประโยชน์เกินความชอบธรรมของชาวจีน ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการมุ่งหวังที่จะได้รับการคุ้มครองจากสถานกงสุล และการมีอภิสิทธิทางด้านกฎหมายในดินแดนไทย ตลอดจนได้รับอภิสิทธิทางด้านผลประโยชน์ต่างๆ เช่น ประกอบกิจการบางอย่างได้โดยไม่ต้องเสียภาษีอากรให้แก่รัฐ ๕

ข. การหลีกเลี่ยงการเสียเงินค่าแรงช่วยราชการ ซึ่งเรียกกันว่า จำเงิน ผูกมัดเงิน

ก็เป็นมูลเหตุอันหนึ่งที่มุ่งให้ชาวจีนเข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติ

5.2.4 ม. สะท้อนล้านแคว่ เกิดจากการที่ชาวจีนเข้าเป็นคนในบังคับของชาวต่างชาติ

5.2.4.1 เป็นภัยต่อสภาพสังคม และเศรษฐกิจอย่างยิ่ง ชาวจีนที่เข้าเป็น
คนในบังคับของชาวต่างชาติ ทำกิจการต่าง ๆ โดยมีขอบข่ายกฎหมาย เช่น โรงรับจำนำ
รับซื้อของโจร เข้าของกิจการรถลากที่ใช้สิทธิพลในการตั้งโรงงาน เป็นต้น

5.2.4.2 รัฐต้องสูญเสียรายได้จากภาษีอากร ชาวจีนในบังคับของชาวต่างชาติ
นอกจากจะทำการค้าขายกับต่างประเทศโดยเสียภาษี เบี่ยงร้อยชักสาม แล้วชาวจีนในบังคับ
ไม่ยอมเสียภาษีการค้าแก่รัฐบาลทำให้รัฐต้องยกเลิกการเก็บภาษีประเภทนั้น

5.2.4.3 อภิสัทธของชนในบังคับต่างชาติทำให้รัฐบาลต้องขาดรายได้จากการ
ให้ประมุขกล่าวคือ กงสุลสามารถออกใบอนุญาตให้ทำถาวร จำหน่ายสุราที่กักแหว่งไว้แต่แจกจ่าย
ไปจากสุราซึ่งรัฐบาลผูกขาดการผลิตและการจำหน่าย

5.2.2 พระบรมราชาโบายเรื่องเงินในบังคับของชนต่างชาติแก่ในด้านเศรษฐกิจ

สภาพบรมราชาโบายเสียเปรียบต่าง ๆ ของรัฐบาลต่อจีนในบังคับต่าง ชาติ
รัฐได้ออกพระราชบัญญัติให้ควบคุมไปถึงอภิสัทธิต่าง ๆ ที่ชาวจีนในบังคับต่างชาติเคยได้ร่วม
อยู่คือ

- ออกพระ รามบัญญัติ โรงรับจำนำ
- พระราชบัญญัติรถลาก
- พ.ศ. 2448 ออกพระ รามบัญญัติผูกขึ้น

5.3 ปัญหาชาวจีนในกรุงเทพฯ นครเขษุมงคล

5.3.1 สาเหตุทาง เศรษฐกิจ

การนัดหยุดงานของชาวจีนในกรุงเทพฯ เมื่อต้นปี 2453 มีสาเหตุคือ

5.3.1.1 เกิดจากการ เปลี่ยนแปลงค่าจ้าง เก็บเงินค่าแรงชั่วคราวการแนะนำ
ของราชการไทย ซึ่งได้ออกประกาศในปี พ.ศ. 2452 กำหนดว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2452
เป็นต้นไป ชาวเอเชียทุกคนเข้ามาตั้งหลักแหล่งประกอบอาชีพ ในประเทศไทยจะต้องเสียเงิน

ค่าแรงช่วยราชการแผ่นดินให้แก่ทางราชการไทยคนละ ๖ บาท เป็นประจำทุกปี ^๖

๕.๘.๑.๒ การเรียกร้องที่จะตั้งสโมสรค้าของพวกพ่อค้าคนจีน ก็เป็นแรงสนับสนุนการนัดหยุดงาน ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ระหว่างปี พ.ศ. 245๐ - 2453 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ

- ก. เพื่อพัฒนาการค้าให้รุ่งเรือง
- ข. เพื่อเป็นการแก้ไขกรณีพิพาทในด้านการค้า
- ค. เพื่อป้องกันการแข่งขันโดยมิชอบธรรม

๕.๔ การดำเนินการหยุดงานของชาวจีนในกรุงเทพฯ

จีนคนเดียวกับจีนไต้หวัน ได้ร่วมมือกันพิมพ์ใบปลิวเรียกร้องให้ชาวจีนในกรุงเทพฯ นัดหยุดงาน ข้อความสำคัญในใบปลิว ได้อ้างถึงความเดือดร้อนของชาวจีนที่จะต้องเสียเงินค่าแรงผูกมัดในอัตราสูง ทั้งนี้เพื่อเป็นการประท้วงนโยบาย คังกล่าวของรัฐบาล มีการนัดแนะให้ชาวจีนทั้งหลายปิดร้านค้าขายและหยุดงานต่าง ๆ เสียตั้งแต่วันที่ ๑ มิ.ย. ๒๔๕๐ เป็นต้นไปจนกว่ารัฐบาลจะยอมลดหย่อนเงินค่าแรงผูกมัดให้ ถ้าชาวจีนคนใดไม่ร่วมมือด้วย จะถูกทำร้าย ^๗

๕.๔.๑ ผลสะท้อนทางด้านเศรษฐกิจอันเนื่องจากการนัดหยุดงานในกรุงเทพฯ

๕.๔.๑.๑ การนัดหยุดงานในเขตกรุงเทพฯ ทำให้กิจการต่าง ๆ ที่อยู่ในการค้าดำเนินการของชาวจีน เช่นการค้า กิจการโรงเลื่อย โรงสี กิจการบริการต่าง ๆ เช่น รถลาก เรือจ้าง เรือกลไฟ เรือบรรทุกสินค้า ฯลฯ ต้องหยุดชะงักทำความเดือดร้อนให้แก่คนกรุงเทพฯ คือราคาสินค้าแพงขึ้น

๕.๔.๑.๒ ผลการนัดหยุดงานในเขตมณฑล เมื่อการข่าวการนัดหยุดงานของชาวจีนในกรุงเทพฯ แพร่ออกไปนั้นมีผลกระทบกระเทือนถึงผู้ประกอบการอาชีพอื่นๆ ตามหัวเมือง

^๖ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ ๕ ม. ๒. ๑๑ หน้า ๖ คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบวรราช วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๘ นับเป็นครั้งแรกทางราชการไทยเรียกเก็บเงินค้ำจุนนี้จากชาวเอเชียชาติอื่นนอกเหนือไปจากชาวจีน

^๗ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ ๕ หน้า ๒๔ สารตราของกระทรวงมหาดไทยไปถึงหัวเมืองต่าง ๆ ชี้แจงในเรื่องเงินหยุดงานขึ้นมูลค่า ๔๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๙

ซึ่งถือถือค้าขายกับพ่อค้าชาวจีนในกรุง ทพ. เป็นพ่อค้าชาว บราซิลกว่าในระหว่างวันที่ ๑ - ๑ มิถุนายน ๒๔๑๑ บรรดาเรือชาวลามหัวเมืองต่าง ๆ และเรือจ้างซึ่งเคยขับไปซื้อชาวลามหัว เมืองหลวงใหญ่ลิจการ มีผลทำให้ราคาข้าวสูงขึ้น

5.4.2 พระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อการนัก ทยุกลงงานของชาวจีนเฉพาะในย่านเศรษฐกิจ

5.4.2.1 แก้ไขความเกือกร้อนในการเก็บค่าแรงไทยเสนอให้เรียกเก็บเงิน ค่าทดแทนอย่างอื่น

5.4.2.2 เข้าควบคุมสถานการณและรักษาความสงบทางการไล่จับไล่ทหารม้า อ. ทหารตระเวนควมท้องถิ่น เป็นแหล่งชุมนุมชาวจีนเบ็ดเตล็ด ๆ ๑ คน^๘

5.4.2.3 ตักเตือนให้จีนเปิดร้านค้าขายตามปกติ ที่เห็นของทางการ ปล่อยให้เจ้า พนักงานกองตระเวนและทหาร ออกตักเตือนให้ร้านค้าต่าง ๆ ที่เป็นของชาวจีนเปิดร้านค้าขาย ถ้าขัดขืนจะจับกุมเข้าของร้านทันที

5.4.2.4 สนับสนุนให้ชาวไทยทำการค้าขาย ในระหว่างที่ชาวจีนเลิกทยุกลงงาน ปิดร้านสิ่งของต่าง ๆ

5.4.2.5 ตักเตือนและชี้แจงความเสียหายของกการนักทยุกลงงาน

5.4.2.6 พิจารณาโทษพวกคนจีนที่ก่อเหตุในการ นักทยุกลงงาน

5.4.2.๗ ใช้ขูบขายป้องกันและมีให้ชาวจีนก่อความวุ่นวายขึ้นอีก

5.5 ปัญหาชาวจีนกับการพนันในประเทศไทย

ชาวจีนได้นำสิ่งเลวร้ายอันหนึ่งเข้ามาในประเทศไทย คือการพนัน เกมขายไทยมีการ เล่นการพนันน้อยมาก เมื่อชาวจีนเป็นคนในบังคับของต่างชาติทำให้ชาวจีนมีอิทธิพลที่จะเล่น เป็น การต่าง ๆ โดยไม่ต้องขึ้นกับรัฐ ทำให้ชาวจีนแสวงหาความมั่งคั่งจากการ เล่นการพนัน มีการ ตั้งโรงบ่อนเดือนนั้นมากมาย พลเมืองชายชาวไทยถูกชักจูงให้เข้ามาเล่นหมกมุ่นกับการ เล่น มีการ ไม่สนใจในทางมหากาติค เมื่อชาวลามรายได้ก็ เป็นสิ่งจูงใจให้ก่อการโจรกรรม มีการขึ้น

ซึ่งทรัพย์สินเกิดปัญหาอาชญากรรม รัฐต้องเข้ามาแทรกแซงการเคหะชก มีให้ก่อการโจรกรรม และแก้ไข เช่น การปราบปรามแหล่งซ่องสุมโจรและบ่อนเถื่อน แต่ไม่ได้ผลรัฐจึงเปลี่ยนมาตรการใหม่โดย กำหนดคนที่จะตั้งโรงบ่อน ต้องจดทะเบียนและเสียภาษีให้รัฐ เอาเงินมาทำนุบำรุงประเทศต่อไป

5.6 ปัญหาชาวจีนกับโรงต้มกลั่น สุรา-ฝิ่น

5.6.1 ปัญหาโรงต้มกลั่นสุรา ชาวจีนมีความรู้ในการผลิตสุรา และได้ทำการผลิตสุรา ในประเทศไทย รัฐแก้ไขโดยการให้มีการทำถูกต้องตามกฎหมาย

5.6.2 ปัญหาฝิ่น ฝิ่นเป็นสิ่งเสพติดที่ร้ายแรง ชาวตะวันตกได้นำเอาฝิ่นมาเผยแพร่ ในประเทศจีน โดยมุ่งหวังประโยชน์ทางการเมือง ชาวจีนก็เอานิสัยการติดฝิ่นเข้ามาด้วย แล้วยังชักจูงให้พลเมืองไทยติดฝิ่นด้วย การปราบปรามปัญหานี้กระทำมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 จนถึง สมัยรัชกาลที่ 5 ได้ให้กำหนดวิธีการที่จะมุ่นละม่อมคือ การตั้งโรงฝิ่นให้ถูกต้องตามกฎหมาย

5.7 ปัญหาการส่งเงินออกนอกประเทศของชาวจีน

ชาวจีนมีความรักบ้านเกิดเมืองนอนประเทศจีนมาก เมื่อทำมาหารายได้ก็ส่งกลับไปที่ ญาติพี่น้อง การส่งเงินกลับไปที่ประเทศจีนของชาวจีนเรียกว่า โทยกวน ปรากฏว่าชาวจีนส่งเงิน กลับไปประเทศจีนมีมูลค่าสูง สิ่งนี้เป็นภัยร้ายแรงแก่ระบบเงินตราของประเทศ เพราะว่าเงิน ตราเหล่านี้ควรจะเป็นทุนการผลิตในประเทศไทย แต่ชาวจีนกลับนำเงินทุนนี้ออกไปเป็นการ สูญเสียทรัพยากรเงินตราของไทยปัญหานี้ร้ายแรงมาก รัฐบาลพยายามหามาตรการแก้ไขโดย กำหนดว่าส่งเงินตราออกนอกประเทศโดยมิได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเป็นสิ่งผิดกฎหมาย การนี้ ทำให้เกิดองค์การที่รับจัดการส่งเงินตราของชาวจีนที่ท่องเที่ยวกลับไปที่ประเทศจีนเกิดขึ้น รัฐจึงหา วิธีที่จะแก้ปัญหานี้ได้อย่างดีที่สุด จึงใช้นโยบายปฏิบัติที่กีดกันเมืองชาวจีนเป็นเสมือนหนึ่งของพลเมืองไทย โดยการให้ชาวจีนมีสิทธิซื้อที่ดิน ทรัพย์สินถาวร เพื่อจูงใจให้ชาวจีนได้ลงทุนใน ประเทศไทย วิธีนี้ได้ผลบ้างไม่รอยเปอร์เซ็นต์ รัฐจึงใช้นโยบายใหม่คือ ใช้นโยบายการผสม กลมกลืนชาวจีนกับชาวไทยเพื่อขจัดปัญหาอันนี้

บทสรุป

ในยุครัตนโกสินทร์ การพัฒนาเศรษฐกิจขั้นมูลฐานเริ่มต้นในยุคการหลังไหลเข้ามาของชาวจีน ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับเป็นที่แสวงหาความมั่งคั่งในทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงมีชนชาติต่าง ๆ อพยพเข้ามาในแถบนี้มาก

ระบบเศรษฐกิจในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงวิธีการค้าขายกับต่างประเทศ เล็กน้อยวิธีการค้าแบบผูกขาดของรัฐ ยกเลิกระบบการค้าล้งสินค้ามีการเปลี่ยนแปลงวิธีการเก็บภาษีจากเรือสินค้าใหม่โดยสิ้นเชิง สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงคือ จากการที่ไทยได้ทำสนธิสัญญาทางราชไมตรีกับประเทศตะวันตกในปี พ.ศ. ๒๓๙๕ ทำให้ประเทศไทยเปิดประตูการค้าเสรี ยกเลิกระบบการค้าโดยเด็ดขาด

ชาวจีนได้อพยพเข้ามาเพื่อพึ่งพระบรมโพธิสมภารกว่า ๗๐๐ ปีมาแล้ว แต่ปรากฏว่าชาวจีนอพยพมากมีปี พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๕๖ มีสาเหตุเนื่องจาก ปัญหาทางการเมืองซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการค้าขาย การเกิดภัยธรรมชาติร้ายแรงในประเทศจีน เกิดฝนแล้งแห้งยังเกิดโรคระบาด และมีปัจจัยส่งเสริมการอพยพ ชาวตะวันตกได้เปิดสายการเดินเรือขึ้นระหว่างประเทศจีนกับคาบสมุทรอินโดจีนและขณะเดียวกันประเทศไทย กำลังพัฒนาประเทศกำลังต้องการแรงงานสำหรับการผลิตในคานอุตสาหกรรมและงานโยธา เมื่อคนไทยเองอยู่ในฐานะของไพร่ทาส ซึ่งขึ้นอยู่กับเจ้านายระบบศักดินาซึ่งประกอบไปด้วยชนชั้นสูงและชนชั้นต่ำ คือลักษณะเป็นไพร่ทาสและประชากรไทยประกอบอาชีพคานเกษตรกรรม ไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงไม่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานแต่อย่างใด ชาวจีนเข้าดำเนินการของว่างทางธุรกิจนี้ และแสวงหาผลประโยชน์จากทางราชการ ความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทย

การจำแนกชาวจีนในประเทศไทย การจำแนกในระบบเศรษฐกิจ เป็นการจำแนกชาวจีนตามภาษาได้แก่ กลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว กลุ่มจีนแคะ กลุ่มชาวจีนกวางตุ้ง กลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยน กลุ่มชาวจีนไหหลำ

สำหรับจำนวนชาวจีนในประเทศไทย การประเมินหาจำนวนชาวจีนไม่แน่นอนเพราะไม่มีการเข้มงวดในการตรวจคนเข้าเมือง และสำรวจสำมะโนประชากรอย่างทั่วถึงส่วนใหญ่เป็นการคาดคะเนที่พอจะเชื่อถือได้คือ นายยอร์ช วิลเลียม จี สกินเนอร์ เช่นบันทึกไว้ว่า

ช่วงแห่งความน่าจะเป็นไปได้ของจำนวนชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทยปีละ ๕,๐๐๐-๘,๐๐๐ คนต่อปี สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกไว้ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ มีชาวจีนอยู่ในประเทศไทยประมาณ ๕๖๐,๐๐๐ คน

การกระจายการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในประเทศไทย จะแยกกระจายตามพื้นฐานสำคัญความชำนาญในการประกอบอาชีพ จำแนกไว้ดังนี้

๑. กลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว มีความชำนาญในการเพาะปลูกและการค้า ชาวจีนแต้จิ๋วส่วนใหญ่จะตั้งหลักแหล่งตามแถบลุ่มแม่น้ำสายสำคัญ

๒. กลุ่มจีนแคะ จะกระจายอยู่ในแหล่งที่ผลิตในคานอุตสาหกรรมกิจการสร้างสาธารณูปโภค

๓. กลุ่มจีนกวางตุ้ง มีความชำนาญในคานช่าง งานเครื่องจักรกล ชาวจีนกวางตุ้งอาศัยแถบภาคกลางที่มีโรงสี โรงเลื่อย

๔. กลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยน จะเป็นเจ้าของเหมือง อาศัยตามภาคใต้

๕. กลุ่มชาวจีนไหหลำ จะขึ้นทางภาคเหนือจะดำเนินการต่อเรือที่ปากน้ำโพ โครงสร้างเศรษฐกิจของไทยขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงอันหนึ่งในทางเศรษฐกิจคือ ลักษณะแห่งการแบ่งงานกันทำของชาวไทยและชาวจีนซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ชาวไทยจะประกอบอาชีพการเกษตรและการรับราชการส่วนชาวจีนจะเข้ามามีส่วนในช่องว่างของเศรษฐกิจนี้จะประกอบอาชีพคานการค้า อุตสาหกรรม ฯลฯ

ส่วนชาวจีนมีลักษณะสำคัญคือความขยันหมั่นเพียร ความอดทนความปรารถนาความก้าวหน้าในการเศรษฐกิจ ทำให้ชาวจีนกลายเป็นแรงงานที่มีคุณค่ายิ่งกว่านั้นพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีทรงอนุเคราะห์ส่งเสริมของชาวจีนอพยพโดยเจตนาพิเศษคือ การติดต่อกับชายกับพระคลังมหาสมบัติ ชาวจีนเป็นกำลังสำคัญในการผลิตผลทางเกษตรทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวจีนประสบความสำเร็จคือ การปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป เป็นการทำให้บรรดาอำนาจตะวันตกต้องการวัตถุดิบและแร่ธาตุต่าง ๆ และความต้องการสินค้าของตลาดโลก ทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้น

บทบาทชาวจีนกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ สรุปได้ดังนี้คือ

๑. การพัฒนาเกษตรกรรม ชาวจีนเข้ามาเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งในการเกษตรประเทศไทยมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ผลิตผลทาง เกษตร เพียงพออาหารเลี้ยงพลเมืองได้ ดังนั้นระบบเศรษฐกิจไทยแต่เดิมจะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบช่วยตัวเอง เมื่อชาวจีนเข้ามาขยายและเพิ่มผลผลิตเหล่านี้โดยการเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อส่งออก ชาวจีนมีเทคนิคที่รู้จักการเพาะปลูกที่ขมุนเวียนชาวจีนจะนำสินค้าเกษตรกรรมจากแหล่งผลิตมาสู่ตลาด ซึ่งมีผลทำให้ชาวจีนยกฐานะตนเองเป็นพ่อค้าคนกลาง ซึ่งก็เกิดผลร้ายให้แก่ระบบตลาดของไทย ทำให้เกิดระบบผูกขาด การกีดราคาสินค้าเกษตรกรรม เป็นต้น

๒. การพัฒนาท่าอุตสาหกรรม ลักษณะอุตสาหกรรมไทยเป็นอุตสาหกรรมสกัดจากธรรมชาติการขาดแคลนแรงงาน ในกิจกรรมสาธารณูปโภค เช่น การก่อสร้างทางรถไฟ การพัฒนาอุตสาหกรรมที่สำคัญได้แก่

กิจการโรงสีข้าว การปรับปรุงการผลิตในโรงสีข้าวจากการใช้แรงงานคนมาเป็นเครื่องจักรไอน้ำและการใช้พลังงานไฟฟ้าตามลำดับ การพัฒนาที่สำคัญที่สุดในกิจการโรงสีข้าวคือการประดิษฐ์เครื่องสีข้าวชนิดเล็กของชาวจีนกวางตุ้งการติดตั้งเครื่องสีข้าวขนาดเล็กตามท้องถิ่นที่ห่างไกล

กิจการโรงเลื่อย โรงเลื่อยจักรไอน้ำแห่งแรกในประเทศไทยเป็นของราวาจินกวางตุ้งและชาวจีนไหหลำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกิจการค้าโรงริเริ่มส่งไม้สักไปขายยังเกาะไหหลำ และยังคงมีความชำนาญในการต่อเรือการประดิษฐ์เฟอร์นิเจอร์ไม้สักส่งไปขายยังประเทศจีน

กิจการเหมืองแร่ แม้ชาวจีนจะมีชื่อเป็นผู้พัฒนาเทคนิคการผลิตในสาขานี้แต่แรงงานในกิจการเหมืองแร่ส่วนใหญ่เป็นของชาวจีน ชาวจีนไม่มีเทคนิคในการผลิตที่ถูกต้อง การทำเหมืองแร่จึงตกอยู่ในมือของชาวตะวันตก โดยการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตที่ดีขึ้น แต่ชาวยุโรปก็ยังอาศัยแรงงานคนจีนเป็นสำคัญ

๓. การพัฒนาการค้า ชาวจีนมีบทบาทสำคัญในด้านการค้าทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพิ่มการค้าภายในประเทศเป็นไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนชาวจีนเป็นผู้ริเริ่มการค้าขนส่ง

สินค้าระหว่างภูมิภาคต่างๆของประเทศทำให้ระบบการค้าเจริญขึ้น การค้าขายกับต่างประเทศ
 ชาวจีนเป็นพหุคาสงออกที่สำคัญเพราะชาวจีนมีความชำนาญในการเดินเรือและการต่อเรือ

4. การพัฒนาการเงินและการธนาคาร การค้าระหว่างประเทศทำให้ต้องอาศัยระบบ
 ธนาคาร ธนาคารแห่งแรกคือ ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ และนำระบบเงินตราไปสู่ประชาชน

ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจย่อมเกิดขึ้นพร้อมๆ กับปัญหาทางเศรษฐกิจ ชาวจีนมีปัญหายิ่ง
 ยุกยักขึ้นเป็นผลสะท้อนเนื่องจากอิทธิพลในท่านเศรษฐกิจปัญหาเหล่านี้ได้แก่

- ปัญหาสมาคมลับอั้งยี่ของชาวจีน
- ปัญหาชาวจีนเข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติ
- ปัญหาชาวจีนในกรุงเทพฯ นักหยุดงาน

นอกจากนี้ชาวจีนยังได้สร้างปัญหาเศรษฐกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาวนเวียนเมืองอีกด้วย
 ได้แก่ปัญหาการสูบฝิ่น ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 รัชกาลที่ทรงดำเนินวิธีการต่าง ๆ ที่จะแก้ปัญหการสูบฝิ่น การทำฝิ่นในประเทศไทย ชาวจีน
 จึงเป็นผู้ที่มีค่าและก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมเศรษฐกิจของไทยควบคู่กันไป

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

- 1 จกหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ท.21 เบ็คเสร็จ 2
จีน 1-13 ร.ศ. 109-121 เลม 1
- 2 เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ท.21 เบ็คเสร็จจีน 14-20 ร.ศ. 127-129
เลม 2
- 3 เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ม 1.3 ประกาศและพระราชบัญญัติ 1-33 ร.ศ.
120-115
- 4 เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ม 2.16 ศาลหัวเมือง 1-16 ร.ศ. 110-115
- 5 เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ม 2.19 สำมะโนครัว ร.ศ. 124-128
- 6 เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ม 2.28 แผนกสรรพากรเลขที่ 43 ร.ศ. 128-129
- 7 เอกสารรัชกาลที่ 5 กรมราชทัณฑ์ 1-2 ร.ศ. 109-129 เลม 1-2

เอกสารชั้นรอง

- 1 กมล จันทรส อิทธิพลชาวจีนโพ้นทะเล รุ่งเรืองรัตน 2506, 584 หน้า
- 2 กาญจนา โล่ห์จรสันติ ชาวจีนกับเศรษฐกิจไทยในสมัยพระปิยมหาราช ปริญญาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มปป.) 167 หน้า
- 3 จุลจักรพงษ์, พระองค์เจ้า เจ้าชีวิต พิมพ์ครั้งที่ 3 โรงพิมพ์อักษรสมัย 2514, 323 หน้า
- 4 จันฉาย ภัคฉิม ประวัติศาสตร์ไทย 1 มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2523, 296 หน้า
- 5 ประวัติศาสตร์บทบาทของชาวจีนตอกิจการโลก มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2521,
367 หน้า
- 6 นิตกรทิพย์ นาดสุภา และคณะ เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย ทวีกิจการพิมพ์ 2514,
323 หน้า

- 7 นิตกรทิพย์ นาดสุภา และคณะ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484 มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ 2527, 348 หน้า
- 8 ชัย เรื่องศิลป์ ประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ. 2352-2453 คานเศรษฐกิจ ไทยวัฒนาพานิช
2522; 348 หน้า
- 9 ทราบู สุวรรณานนท์ ปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองไทยหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ปี
พ.ศ. 2396 จนถึงปี พ.ศ. 2453 ปริชญานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2519, 234 หน้า
10. ทวี ชีระวงศ์เสรี สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย ปริชญานิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516, 96 หน้า
- 11 นายกรัฏมณทรี, สำนัก ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475
อมรการพิมพ์ 2525, 576 หน้า
- 12 นคร พันธุ์รงค์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ โรงพิมพ์พิมพ์เนต
- 13 ประวัติศาสตร์ไทยก่อนต้น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์โลก 2506,
440 หน้า
- 14 ไพฑูรย์ สายสว่าง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เอกสารประชุม
สัมมนา ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย ครั้งที่ 3 วันที่ 7 กรกฎาคม 2522 คณะ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527, 47 หน้า
- 15 ไพฑูรย์ มีกุล ประวัติศาสตร์ไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม 2514,
206 หน้า
- 16 ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ (ผู้แปล) เอกสารของจอห์นครอว์ฟอร์ด กรมศิลปากร 2515,
267 หน้า
- 17 พลกุล อังกินันท์ บทบาทชาวจีนในประเทศไทยรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ปริชญานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2514, 206 หน้า
- 18 ภาวที มหาจันทร์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ ศิลปบรรณาการ 2526, 251 หน้า
- 19 ลิขิต ชิงเวคิน ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย แพร่พิทยา 2521, 218 หน้า

- 20 วิจิตร มาตรา, ชุน ประวัติการค้าไทย พิมพ์ครั้งที่ 4 โรงพิมพ์พิมพ์ตาการพิมพ์ 2516, 404 หน้า
- 21 วยะคา ทองมิตร การใช้แรงงานชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453 ปรินญา-
นิพนธ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2527, 292 หน้า
- 22 ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล สมาคมอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453 ปรินญา-
นิพนธ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2524, 160 หน้า
- 23 ส.พลายน้อย เล่าเรื่องบางกอก เจริญรัตน์การพิมพ์ 2525, 411 หน้า
- 24 สมกิต ศรีสิงห์ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทย 1-2 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พิษณุโลก 2525, 622 หน้า
- 25 การบริหารภาษีอากรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : ปรินญา-
นิพนธ์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2514, 210 หน้า
- 26 สุนันท์ ไชยเมธ สภาพเศรษฐกิจและสังคมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปรินญา-
นิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524, 265 หน้า
- 27 สกีนเนอร์ จี วิลเลียม สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ แปลจาก
Chinese Society in Thailand analytical history ไทโยพรณี ฉัตรพลรักษ์
และคณะ ไทยวัฒนาพานิช 2527, 403 หน้า
- 28 เส้นทางเศรษฐกิจ คนจีน 200 ปี ไทพระบรมโพธิสมภาร พิมพ์ครั้งที่ 2 ศิริชัยการพิมพ์
2526, 199 หน้า
- 29 สิริ เปรมจิตต์ บทบาทเมืองจีน ประจักษ์การพิมพ์ 2513, 504 หน้า
- 30 สิริลักษณ์ สักดิ์เกรียงไกร คนกำเนิคนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ. 2398-2453)
บางกอกการพิมพ์ 2523, 179 หน้า